

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒

ภาคเหนือ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรื

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒
ภาคเหนือ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี

๓๓๑.๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สว๕๑ค คุรุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ภาคเหนือ. พิมพ์ครั้งที่ ๒
กรุงเทพฯ : สกศ., ๒๕๔๕.
๑๖๐ หน้า
ISBN : 974-012-762-2
๑. คุรุภูมิปัญญาไทย - ภาคเหนือ ๒. ชื่อเรื่อง

คุรุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ภาคเหนือ

สิ่งพิมพ์ สกศ.	อันดับที่ ๒๑๖/๒๕๔๕
พิมพ์ครั้งที่ ๒	กันยายน ๒๕๔๕ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
ISBN	974-012-762-2
จัดพิมพ์และเผยแพร่	สำนักนโยบาย และแผนการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ถนนสุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทร. ๐-๒๖๖๘-๗๑๒๓ ต่อ ๒๔๒๘, ๒๔๓๒ โทรสาร ๐-๒๖๖๕-๗๗๓๖ Web Site : http://www.onec.go.th
พิมพ์ที่	โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว โทร. ๐-๒๕๓๐-๐๓๕๘-๖๔, ๐-๒๕๓๐-๐๓๖๗-๗๓ โทรสาร ๐-๒๕๓๕-๓๒๑๕

คำนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) ได้ระดมความคิดของประชาชนทั่วประเทศเพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมของสังคมไทยที่พึงประสงค์ในอนาคตว่าต้องการให้สังคมไทยที่พึงประสงค์ในอนาคตเป็นเช่นไร ซึ่งผลสรุปความต้องการของประชาชนก็คือต้องการสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน โดยได้เน้นถึงเรื่องการลงทุนทางปัญญา และเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้อย่างเด่นชัด

แผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวทางด้านการศึกษา ได้กำหนดแนวนโยบายในเรื่องการส่งเสริมและสร้างสรรค์ทุนทางการสังคม วัฒนธรรม ชุมชนชาติ และสิ่งแวดล้อมบนฐานของศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย โดยกำหนดให้มีการพัฒนาส่งเสริมภูมิปัญญาไทยเพื่อพร้อมที่จะเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาสากลไว้ในแผนฯ ดังกล่าว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ณ เวลานั้น การส่งเสริมเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาผ่านการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อเป็นฐานคิดสำคัญของสังคมไทยในอนาคต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ที่จะเป็พลังสำคัญในการจัดการศึกษาทั้ง ๓ รูปแบบ จึงได้ดำเนินการให้มีการจัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาขึ้น ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒

เพื่อให้การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษามีความเป็นรูปธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการยกย่องผู้ทรงภูมิปัญญาด้านต่างๆ ที่ได้เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญามาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชนให้เป็น **ครูภูมิปัญญาไทย** เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา จึงได้ดำเนินการประกาศยกย่องเชิดชูครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ จำนวน ๓๐ คน และครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ จำนวน ๕๖ คน

ปัจจุบันครูภูมิปัญญาไทยทั้ง ๒ รุ่นได้เป็นพลังสำคัญของการศึกษาทั้ง ๓ รูปแบบ โดยได้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ประสบการณ์ และคุณค่าของภูมิปัญญาไทย ให้แก่ผู้เรียนในฐานะของผู้ทรงภูมิปัญญาของแผ่นดินอย่างเข้มแข็ง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการเรียนรู้ใหม่ของคนไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติมีพลังศรัทธาและเชื่อมั่นว่า หนังสือ **ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ภาคเหนือ** ซึ่งได้บันทึกประวัติชีวิต ผลงาน และองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย ด้านต่างๆ จะเป็นพลังสำคัญในการนำเกียรติภูมิของภูมิปัญญาไทย มาร่วมสร้างคุณูปการให้แก่การศึกษาไทย เพื่อก้าวสู่สากลได้อย่างมีเอกลักษณ์ศักดิ์ศรีสมเกียรติภูมิของความเป็นไทยสืบไป

๕๐ ๓๓ —
๖ ———•

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ครุภูมิปัญญาไทย

ภาคเหนือ

- พระครูมานัสสีพิทักษ์
- เจ้าอธิการสมคิด จรณธมโม
- นายณรงค์ มากง
- นายถนอม หลวงฤทธิ์
- นายนันท์ นันท์ชัยศักดิ์
- นายนิยม สองสีโย
- นายบุญคิด วัชรศาสตร์
- นายบุญชู จันทรบุตร
- นายบุญเรือง การหมั่น
- นายมณี พยอมยงค์
- นางมารศรี วนาโชติ
- นางมุกดา อินต๊ะสาร
- นายอนุสร เพชรนิล
- นายอุดม รุ่งเรืองศรี

สารบัญ

หน้า

ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ	
เรื่อง การยกย่องเชิดชูเกียรติครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒	๖
ความเป็นมา การยกย่องเชิดชูเกียรติครุภูมิปัญญาไทย	
ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ	
สำนักนายกรัฐมนตรี	๕
● พระครูมานัสสีพิทักษ์	๑๕
● เจ้าอธิการสมคิด จรณธมโม	๒๓
● นายณรงค์ มากง	๓๓
● นายถนอม หลวงฤทธิ์	๔๑
● นายนันท์ นันท์ชัยศักดิ์	๔๕
● นายนิยม สองสีโย	๕๕
● นายบุญคิด วัชรศาสตร์	๖๓
● นายบุญชู จันทรบุตร	๗๓
● นายบุญเรือง การหมั่น	๘๓
● นายมณี พยอมยงค์	๕๕
● นางมารศรี วนาโชติ	๑๐๕
● นางมุกดา อินต๊ะสาร	๑๑๓
● นายอนุสร เพชรนิล	๑๒๓
● นายอุดม รุ่งเรืองศรี	๑๓๑
ภาคผนวก	๑๓๕
นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา	๑๔๑
บรรณานุกรม	๑๔๗
ทำเนียบและที่อยู่ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒	๑๔๕
คณะผู้จัดทำ	๑๖๐

ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เรื่อง การยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒

ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการจัดทำโครงการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ครูภูมิปัญญาไทย โดยสรรหาบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาใน ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทย ทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย นั้น

บัดนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการคัดเลือกบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาเพื่อประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๕ ดังนี้

๑. ครูภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ

๑.๑ พระครูมานัสที่พิทักษ์	ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๑.๒ เจ้าอธิการสมคิด จรณธมโม	ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๑.๓ นายณรงค์ มากง	ด้านแพทย์แผนไทย
๑.๔ นายถนอม หลวงฤทธิ์	ด้านศิลปกรรม
๑.๕ นายนันท์ นันท์ชัยศักดิ์	ด้านภาษาและวรรณกรรม
๑.๖ นายนิยม สองสีโย	ด้านภาษาและวรรณกรรม
๑.๗ นายบุญคิด วัชรศาสตร์	ด้านภาษาและวรรณกรรม
๑.๘ นายบุญชู จันทรบุตร	ด้านแพทย์แผนไทย
๑.๙ นายบุญเรือง การหมั่น	ด้านแพทย์แผนไทย
๑.๑๐ นายมณี พยอมยงค์	ด้านภาษาและวรรณกรรม
๑.๑๑ นางมารศรี วนาโชติ	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
๑.๑๒ นางมุกดา อินตะสาร	ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน
๑.๑๓ นายอนรรส เพชรนิล	ด้านภาษาและวรรณกรรม
๑.๑๔ นายอุดม รุ่งเรืองศรี	ด้านภาษาและวรรณกรรม

๒. ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้

๒.๑ นางกุศล นิลลออ	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

๒.๒	นายเกล้า แก้วเพชร	ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน
๒.๓	นายเจือ บุญไชยสุริยา	ด้านแพทย์แผนไทย
๒.๔	นายนิยม แก้วแสงเรือง	ด้านแพทย์แผนไทย
๒.๕	นายประกอบ อุบลขาว	ด้านแพทย์แผนไทย
๒.๖	นายพัฒน์ เกื้อสกุล	ด้านศิลปกรรม
๒.๗	นายหรรน หมัดหลี	ด้านเกษตรกรรม
๒.๘	นายหะมะ แบลือแบ	ด้านศิลปกรรม
๒.๙	นายอ๋ม จันทร์ซุ่ม	ด้านศิลปกรรม

๓. ครุภูมิปัญญาไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๓.๑	นายเกรียงศักดิ์ กาญจนฤทธาภรณ์	ด้านภาษาและวรรณกรรม
๓.๒	นายคำป่วน สุรงษา	ด้านเกษตรกรรม
๓.๓	นางคำสอน สระทอง	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
๓.๔	นายจันดี หลักคำพัน	ด้านภาษาและวรรณกรรม
๓.๕	นายเชียง ไทยดี	ด้านเกษตรกรรม
๓.๖	นางสาวดาราวรรณ เด่นอุดม	ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี
๓.๗	นายทองคำ สายสะอาด	ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๓.๘	นายทองใส ทับถนน	ด้านศิลปกรรม
๓.๙	นายธีระ โกมลศรี	ด้านศิลปกรรม
๓.๑๐	นายบัวเรียน วาปีสา	ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๓.๑๑	นายบำเพ็ญ ฦ อุบล	ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี
๓.๑๒	นายประมวล พิมพ์เสน	ด้านภาษาและวรรณกรรม
๓.๑๓	นายแหว วงคำโสม	ด้านแพทย์แผนไทย
๓.๑๔	นายสมพงษ์ มาจันทร์	ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน
๓.๑๕	นายสวิง บุญเจิม	ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี
๓.๑๖	นายสำเร็จ คำโมง	ด้านศิลปกรรม
๓.๑๗	นายสุนทร พรรณรัตน์	ด้านศิลปกรรม
๓.๑๘	นางสุณา ศรีบุตรโคตร	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
๓.๑๙	นายหิน จุฑาทิพย์ชาติกุล	ด้านเกษตรกรรม

๔. ครุภูมิปัญญาไทยภาคกลางและภาคตะวันออก

๔.๑	พระพิศาลธรรมพาที	ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี
๔.๒	พระสุบิน ปณีโต	ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน
๔.๓	สมณะเสียงศีล ชาตวโร	ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๔.๔	นายบุญช่วย วงษ์ษา	ด้านเกษตรกรรม
๔.๕	นายยุทธชัย วิวิญญ์กุลธร	ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๔.๖	นายวีระ มีเหมื่อน	ด้านศิลปกรรม
๔.๗	นางศรีสมร คงพันธุ์	ด้านโภชนาการ
๔.๘	นายสมชาย สมานตระกูล	ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๔.๙	นายสมทรง แสงตะวัน	ด้านเกษตรกรรม
๔.๑๐	นายสมบัติ กาญจนา	ด้านเกษตรกรรม
๔.๑๑	นางสมหมาย หนูแดง	ด้านเกษตรกรรม
๔.๑๒	นายสำเนียง ผดุงศิลป์	ด้านศิลปกรรม
๔.๑๓	นายเสวก มาลาพงษ์	ด้านเกษตรกรรม
๔.๑๔	นายอุดม สมพร	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

ประกาศ ณ วันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

๕๐ ๒๕ —
๖ — ๐

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ความเป็นมา การยกย่องเชิดชูเกียรติ
ครุภูมิปัญญาไทย
ของ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี

ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้ให้ความสำคัญในเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ในมาตรา ๔๖ มาตรา ๖๕ มาตรา ๘๑ และมาตรา ๒๘๕ นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กำหนดให้กระบวนการ เรียนรู้ต้องส่งเสริม ศิลปะ วัฒนธรรม การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และการบูรณาการในเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาและยังกำหนดให้มีการนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่อง เชิดชู ผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาไว้ด้วย

เพื่อให้มีการนำองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษา นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติครุภูมิปัญญาไทย สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมกิจกรรมเรียนรู้ครุภูมิปัญญาไทยเพื่อดำเนิน การสรรหาบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญายกย่อง เชิดชูเกียรติเป็นครุภูมิปัญญาไทยขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นต้นมา พร้อมกันนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาอย่าง เป็นรูปธรรม คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจึงได้จัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา นำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

ความหมายและขอบข่ายภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสม ประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอด สืบต่อกันมาเพื่อให้ แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาไทย มีลักษณะเป็นองค์รวม และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่ออกมาใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญามีความเด่นชัด ในหลายด้าน เช่น

๑. **ด้านเกษตรกรรม** ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสาน องค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาพการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสานการแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหา ด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีเหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

๒. **ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม** ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมชาติ อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

๓. **ด้านการแพทย์แผนไทย** ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพร อันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลรักษา สุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

๔. **ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

๕. **ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน** ได้แก่ ความสามารถในการดำเนินการสะสมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

๖. **ด้านศิลปกรรม** ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ

๗. **ด้านภาษาและวรรณกรรม** ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษาวรรณกรรมท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ

๘. **ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี** ได้แก่ ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีต่างๆ เป็นต้น

๙. **ด้านโภชนาการ** ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาพการณ์ต่างๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออก ที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

ครูภูมิปัญญา

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้จัดทำนิยามความหมายของครูภูมิปัญญาและครูภูมิปัญญาไทยไว้ดังนี้

ครูภูมิปัญญา หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านหนึ่งด้านใด เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้รับการยกย่องให้เป็น “ครูภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเพื่อยกย่องครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒

องค์ประกอบการพิจารณาผู้ที่ได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทย มี ๓ ด้าน ประกอบด้วย

- (๑) คุณลักษณะส่วนบุคคล
- (๒) การถ่ายทอด
- (๓) การยอมรับในสังคม

โดยรายละเอียดในแต่ละเรื่องมีดังนี้

๑. คุณลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย

- (๑) ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม
- (๒) มีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการใช้ภูมิปัญญาด้านนั้นๆ อย่างชัดเจน ถูกต้อง
- (๓) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- (๔) ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่ปฏิบัติ
- (๕) มีความรู้ ความสามารถในการบริหารและการจัดการ
- (๖) เป็นผู้นำที่ดี และมีความสามารถในการแก้ไขปัญหา
- (๗) มีความเสียสละในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของตนสู่สาธารณะ

๒. การถ่ายทอด ประกอบด้วย

- (๑) มีคุณธรรมและจริยธรรมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่ผู้เรียน
- (๒) มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในระบบ หรือนอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย
- (๓) มีการปรับปรุงและพัฒนาวิธีการในการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง
- (๔) มีความสามารถในการสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

(๕) มีส่วนร่วมในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในภูมิปัญญา
ด้านนั้นๆ

(๖) มีการติดตามและประเมินผลการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านนั้นๆ

๓. การยอมรับในสังคม ประกอบด้วย

(๑) มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม และ
ประเทศชาติ

(๒) ได้รับการยอมรับในภูมิปัญญาด้านนั้นๆ ในระดับท้องถิ่น หรือภูมิภาค หรือประเทศ
หรือนานาชาติ

เกณฑ์การประเมินผู้ทรงภูมิปัญญาเพื่อผ่านการคัดเลือก

(๑) ผู้ทรงภูมิปัญญาต้องผ่านเกณฑ์ทั้ง ๓ ด้าน รวม ๑๑ ข้อ เป็นอย่างน้อย

(๒) ในจำนวนเกณฑ์ ๑๑ ข้อดังกล่าว ผู้ทรงภูมิปัญญาต้องผ่านเกณฑ์บังคับ ๗ ข้อ ได้แก่

ข้อ : ๑.๒ มีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการใช้ภูมิปัญญาด้านนั้นๆ อย่าง
ชัดเจนถูกต้อง

๑.๓ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

๑.๗ มีความเสียสละในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของตนสู่สาธารณะ

๒.๒ มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยรูปแบบ
และวิธีการที่หลากหลายเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในระบบ หรือนอกระบบ
หรือการศึกษาตามอัธยาศัย

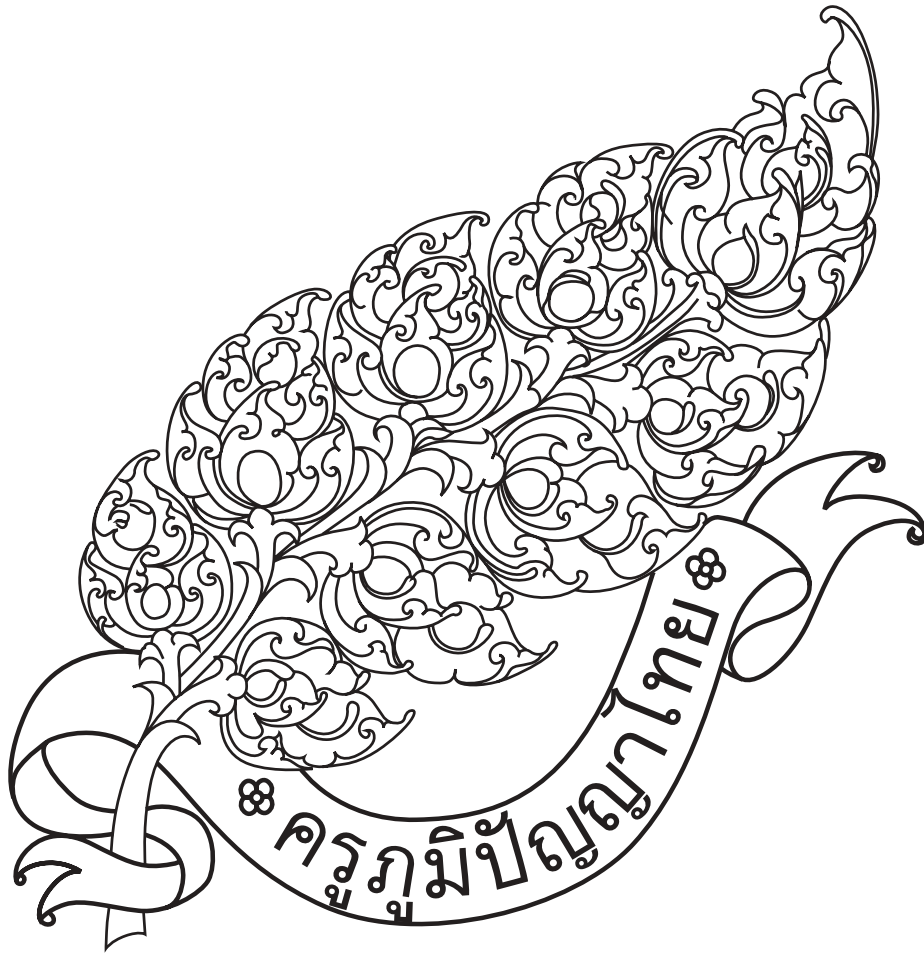
๒.๓ มีการปรับปรุงและพัฒนาวิธีการในการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง

๒.๔ มีความสามารถในการสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๓.๑ มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน
สังคม และประเทศชาติ

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติครุภูมิปัญญาไทย
รุ่นที่ ๒ เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ จำนวน ๕๖ คน โดยได้เข้ารับเกียรติบัตรและเข็มเชิดชูเกียรติ
ครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ จาก ฯพณฯ องคมนตรี ศาสตราจารย์นายแพทย์เกษม วัฒนชัย เมื่อวันที่ ๘
สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ เวลา ๑๔.๐๐ น. ณ ศูนย์การประชุมอิมแพค เมืองทองธานี

เครื่องหมายเชิดชูเกียรติ ครุภูมิปัญญาไทย

ลักษณะของเข็ม

เป็นช่อลายกระจังตาอ้อย ๕ ช่อ แทนภูมิปัญญาไทย ๕ ด้าน ประกอบข้อความครุภูมิปัญญาไทย

ความหมาย

หมายถึงความเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาของครุภูมิปัญญาไทยด้านใดด้านหนึ่งใน ๕ ด้าน ได้แก่ เกษตรกรรม อุตสาหกรรมและหัตถกรรม การแพทย์แผนไทย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองทุนและธุรกิจ ชุมชน ศิลปกรรม ภาษาและวรรณกรรม ปรัชญา ศาสนาและประเพณี และโภชนาการ

ผู้ออกแบบ

นายนนทิวรรณ จันทนะพะลิน อาจารย์ภาควิชาประติมากรรม คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และ ภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

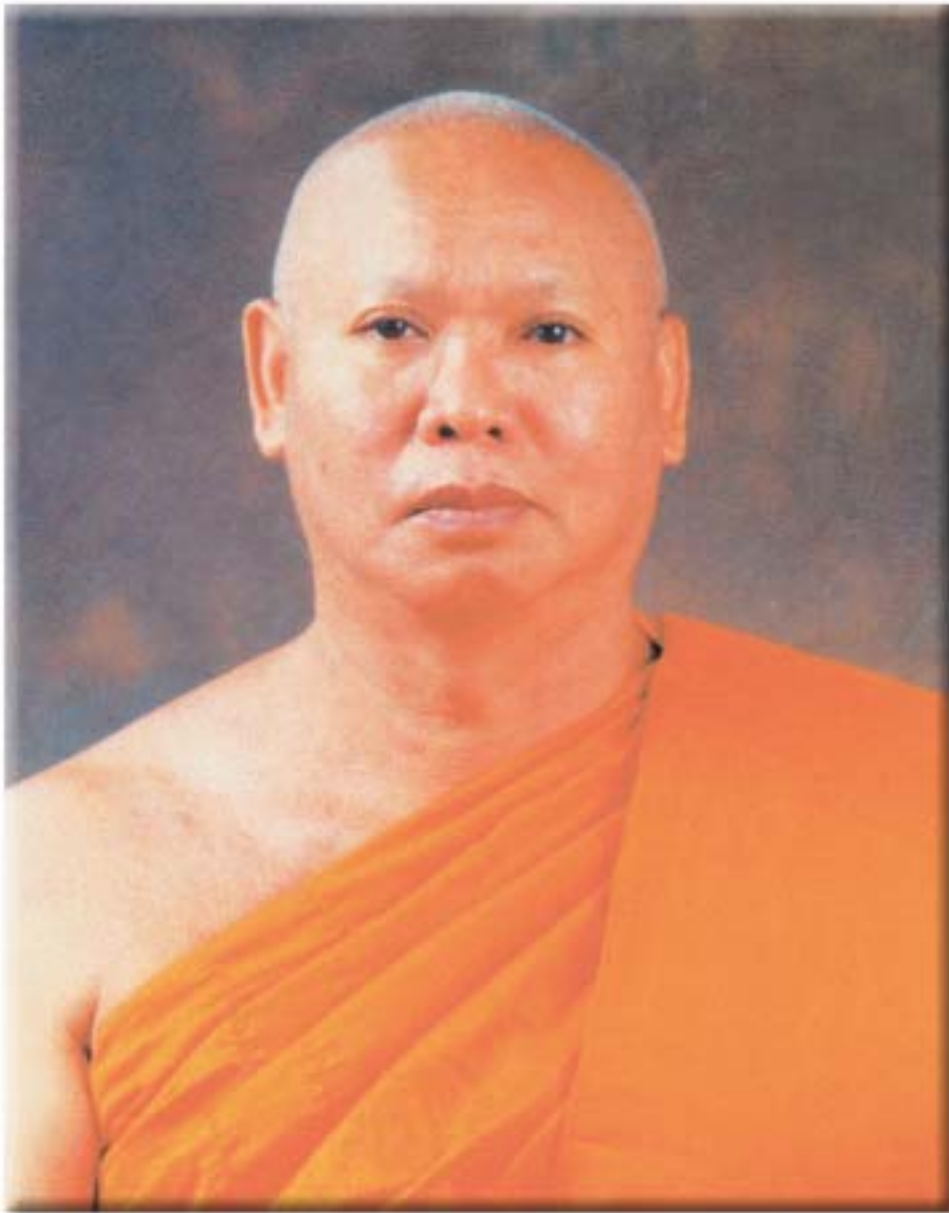

พระครูมานัสที่พิทักษ์

คฤงมิปัญญาไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำประกาศเกียรติคุณ

พระครูมานัสสีพิทักษ์

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พระครูมานัสสีพิทักษ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๐ ที่จังหวัดพะเยา เป็นผู้ใฝ่ใจปัญหาทั้งทางโลกและทางธรรม โดยสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมคำสอนเข้ากับธรรมชาติได้อย่างลึกซึ้งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จากการเป็นผู้ที่เข้าใจวิถีชุมชน และเป็นพระนักอนุรักษ์ จึงได้สร้างสายสัมพันธ์ระหว่างคนพื้นราบกับพื้นที่สูงเข้าด้วยกัน โดยผ่านพิธีกรรมการบวชป่า และสืบชะตาแม่น้ำ อันเป็นกุศโลบายในการนำความเชื่อทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมพื้นเมืองทางภาคเหนือ สร้างขวัญกำลังใจและปลุกจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ เผยแพร่ และสร้างจิตสำนึกผู้คนด้วยธรรมะอาศัยบารมีธรรมเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ฝ่าฟันอุปสรรคนานัปการจนได้รับการยอมรับจากสังคมในวงกว้าง

การที่ พระครูมานัสสีพิทักษ์ นำความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ค้นพบ ทดลองจนประสบความสำเร็จ แล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้ เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

พระครูมานัสทีพิทักษ์

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พระครูมานัสทีพิทักษ์ เจ้าอาวาสวัดโพธาราม ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา เป็น “พระนักรักษ์” ที่เปรียบเสมือนผู้พิทักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งสายน้ำและผืนป่า เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดพิชิตการบวชป่า และสืบชะตาแม่น้ำ ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการนำความเชื่อทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นพื้นเมืองทางภาคเหนือ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าท่านเป็นท่านแรกที่ได้จัดทำพิธีกรรมดังกล่าวขึ้น เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านรักษาป่าและแหล่งต้นน้ำลำธาร

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

หลังจากที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ได้อุปสมบทเมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ศึกษาจนสอบได้นักธรรมเอก และอภิธรรมชั้นมัธยมเอกนอกจากนี้ยังสอบได้ประกาศนียบัตรแพทย์แผนโบราณ รวมทั้งได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากสถาบันราชภัฏเชียงราย

พระครูมานัสทีพิทักษ์ เป็นผู้สนใจรักษาสิ่งแวดล้อม รักษาป่าไม้และแม่น้ำมาโดยตลอด โดยคำนึงอยู่เสมอว่า “วัดคือบ้าน งานคือชีวิต ศิษย์คือลูกหลาน ชาวบ้านคือญาติพี่น้อง” เมื่อชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาความแห้งแล้ง ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ จึงเฝ้าศึกษาหาสาเหตุและค้นพบว่าปัญหาสำคัญเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่าที่ส่งผลให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลง ยุทธศาสตร์สำคัญ คือ ต้องทำให้ชาวบ้านได้รู้และเข้าใจถึงประโยชน์ของป่าและสิ่งแวดล้อม และใช้ปรัชญา หลักธรรม และข้อปฏิบัติทางพุทธศาสนาเทศน์ผสมผสานชี้ให้ชาวบ้านได้เข้าใจและมีความศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้คงอยู่

จุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มต้นจริงจังในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ เมื่อเกิดเหตุการณ์ขัดแย้งระหว่างชาวบ้าน สืบเนื่องจากกรณีฝนแล้งไม่ตกตามฤดูกาล ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าพระพุทธรูปที่วัดคงอินตาเป็นพระอีนางนางแล้ง เป็นต้นเหตุของฝนแล้ง

ต้องทำลายพระพุทธรูปเสีย แต่ชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งไม่ยอม พระครุमानัสนทีพิทักษ์จึงหาทางไกล่เกลี่ย ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ แม้จะได้รับการโจมตีจากกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย แต่ท่านก็ใช้เมตตาบารมี สามารถคลี่คลายปัญหาได้ในที่สุด

จากจุดนี้เองทำให้พระครุमानัสนทีพิทักษ์คิดว่าจำเป็นจะต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ชาวบ้าน ด้วยการเทศนาสั่งสอนหลักธรรมะผสมผสานกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยชี้ให้ชาวบ้านได้เห็นเป็นรูปธรรม ถึงสาเหตุของธรรมชาติที่วิปริตแปรปรวนโดยการฉายสไลด์ ภาพถ่าย ตลอดจนพาชาวบ้านขึ้นไปดูการตัดไม้ทำลายป่าของนายทุนบนภูเขา ไปดูต้นน้ำลำธารที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และพาไปศึกษาดูงานในท้องที่ต่างๆ ทำให้ชาวบ้านเข้าใจและเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

พระครุमानัสนทีพิทักษ์คิดว่าการเทศนาสั่งสอนเพียงอย่างเดียวคงไม่สามารถรักษาผืนป่าแห่งตำบลศรีถ้อย ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่รวมตัวไหลลงสู่กว๊านพะเยาไว้ได้ ท่านจึงหามาตรการและวิธีการยับยั้งการตัดไม้ทำลายป่า โดยอาศัยหลักธรรมทางพุทธศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเข้ามาช่วย คือการนำแนวคิดพิธีกรรมการบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ โดยเฉพาะพิธีบวชป่าซึ่งท่านเป็นผู้คิดขึ้น และได้ประกอบพิธีกรรมครั้งแรกในโลกเมื่อวันที่

๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ พร้อมกันนั้นก็เริ่มก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์ขึ้น เพื่อเป็นแนวร่วม

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ พระครุमानัสนทีพิทักษ์ ได้ริเริ่มโครงการปลูกจิตสำนึกและอนุรักษ์หนองเล็งทราย ซึ่งเป็นหนองน้ำสำคัญของชาวอำเภอแม่ใจ มีพื้นที่ถึง ๕,๕๖๓ ไร่ ใช้ประโยชน์ในการเกษตร อุปโภค บริโภค ทำการประมงและเลี้ยงสัตว์ แต่ปัจจุบันมีสภาพตื้นเขิน กักเก็บน้ำได้น้อย โดยรณรงค์ปลูกจิตสำนึก และสร้างความตระหนักให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ร่วมกันพัฒนาหนองเล็งทรายให้กลับมาสู่ความสมบูรณ์ เพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนของชุมชน

ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ - ปัจจุบัน ได้ริเริ่มโครงการแสงธรรมนำชีวิต ห่างไกลยาเสพติดของชุมชน และโครงการกินอ้อชะงู้า ไม่ต้องพึ่งพายาเสพติด เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนมีความสุข

นอกจากนี้ พระครุमानัสนทีพิทักษ์ยังได้รับเกียรติให้เป็นอุปัชฌาย์บวชต้นไม้ในป่าต่างๆ และเป็นวิทยากรบรรยายให้หน่วยงานต่างๆ มากมายทั้งภาครัฐและเอกชน

องค์ความรู้

พระครูมานัสพิทักษ์ได้เห็นปัญหาความทุกข์ยากลำบากของพี่น้อง ประชาชนชาวอำเภอแม่ใจ ที่ประสบกับภาวะฝนแล้ง ไม่ได้ทำไร่ ทำนา ทำสวน ซึ่งต้นเหตุของปัญหา ก็คือ เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า ท่านจึงได้ออกมาแสดงบทบาทของพระนักอนุรักษ์อย่างเต็มตัว ได้อุทิศตนในการพัฒนาชุมชน และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการพิทักษ์ป่าไม้และต้นน้ำลำธาร ซึ่งได้ใช้วิธีการที่หลากหลายรูปแบบในการปลุกจิตสำนึกให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ แต่วิธีการที่ประสบความสำเร็จและเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ พิธีกรรมการบวชป่า และสืบชะตาแม่น้ำ ซึ่งเป็นกุศโลบายในการนำความเชื่อทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมพื้นเมืองทางภาคเหนือ เพื่อสร้างศรัทธาและปลุกจิตสำนึกให้ชาวบ้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

พิธีกรรมการบวชป่า เป็นกุศโลบายด้านจิตวิทยา ขั้นตอนในการทำพิธี คือ เข้าไปในป่าเพื่อสำรวจต้นไม้ใหญ่ หรือพญาไม้ที่มีอายุมากพอจะทำพิธีบวช สร้างศาลเพียงตา และเตรียมเครื่องสังเวย โดยหมอเวทมนต์คาถาเป็นผู้ทำพิธีเชิญเทวดารักษ์ ผีป่า ผีเขา ให้รับรู้และช่วยรักษา ถ้ามีผู้ใดมาตัดไม้ทำลายป่าขอให้ม็อนเป็นไป ตลอดจนบอกกล่าวแม่ธรณี เสร็จแล้วเข้าสู่พิธีกรรมทางศาสนา ไหว้พระ สมาทานศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ และเป็นอุปัชฌาย์ห่มผ้าเหลืองให้กับต้นไม้ สวดชัยมงคลคาถา ปะพรมน้ำพระพุทธมนต์ตามต้นไม้เพื่อเป็นสิริมงคลเป็นอันเสร็จพิธี

พิธีสืบชะตาแม่น้ำ ประยุกต์ขึ้นมาจากพิธีการสืบชะตาหมู่บ้านและสืบชะตาคน โดยมีไม้ ๓ ท่อน ประกอบเข้าด้วยกันคล้ายกระโถม ไม้ท่อนแรกเรียกว่าสะพานเงินสะพานทอง (ข้าวเงิน - ข้าวคำ) ไม้ท่อน ๒ ท่อน ท่อนหนึ่งจะมีกิ่งไม้ก้ามปูหรือไม้จำฉาเล็ก ๆ ตัดเป็นกำเท่าอายุของแม่น้ำ (สมมุติขึ้น) มัดติดปลายไม้ สำหรับท่อนสุดท้ายใช้เทียน รูปดอกไม้ เมียง นุหรีผู้กตติ เมื่อตั้งเป็นสามขา จะปล่อยด้ายสีขาวห้อยลงมาจากจุดที่ไม้สามท่อนผูกรวมกันทางด้านบน เพื่อโยงไปหาสิ่งที่เราต้องการสืบชะตา พิธีกรรมนี้มีคุณค่าและความหมายต่อชาวบ้านหลายประการคือ

- เมื่อชาวบ้านและชุมชนเดือดร้อน พระสงฆ์และผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านจะช่วยแก้ปัญหา โดยใช้พิธีกรรมนี้เข้าแก้ไข
- พิธีกรรมนี้สามารถเรียกขวัญและกำลังใจชาวบ้านกลับคืนมา
- พิธีกรรมนี้ก่อให้เกิดความร่วมมือ ความสามัคคี และช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่คณะ
- พิธีกรรมนี้ก่อให้เกิดความเลื่อมใส เคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้าน ผู้ดูแลรักษาหมู่บ้าน เคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลแม่น้ำ

วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้

พระครูมานัสสีพิทักษ์ได้ถ่ายทอดแนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการสอดแทรกในการเทศน์สั่งสอน ทั้งในโรงเรียน สถานศึกษา และงานประเพณีต่าง ๆ

การถ่ายทอดปลูกฝังแนวคิดนั้น ท่านจะใช้สื่อต่าง ๆ หลากหลายชนิดประกอบการบรรยาย เช่น สไลด์ ภาพถ่าย เป็นต้น

นอกจากนี้ยังได้สร้างเครือข่ายของชาวบ้าน ทั้งที่อยู่ในจังหวัดพะเยาและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อขยายแนวคิดให้แก่ผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้ ทำให้แนวคิดการบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำเป็นต้นแบบสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้แผ่ขยายกว้างไกลปกป้องผืนป่าและสายน้ำทั่วผืนแผ่นดินไทย

การที่พระครูมานัสสีพิทักษ์เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็นครุภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๒

พระครูมานัสสีพิทักษ์ (ออคคปญฺโญ) เดิมชื่อ ศรีเหลา จี้อุด ปัจจุบันอายุ ๕๕ ปี เกิดเมื่อ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๐ ที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา เป็นบุตรนายอินตาและนางมา จี้อุด

การศึกษา

- จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓
- นักธรรมชั้นเอก
- อภิธรรมชั้นมัธยมเอก
- ประกาศนียบัตรแพทย์แผนโบราณ

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับพระราชทานเสมาฯ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับเกียรติบัตรผู้ทำคุณประโยชน์ฯ จากสมเด็จพระสังฆราช
- พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับโล่คนดีศรีสังคม จากสถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน มูลนิธิหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และน้ำมันพืชมรกต
- พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับรางวัลนอมา จากกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ
- พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับการยกย่องและเชิดชูเกียรติ เป็นผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม สาขากฎมปัญญาชาวบ้าน (การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม)
- พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับปริญญากิตติมศักดิ์ สาขาสังคมศาสตร์โปรแกรมวิชาการพัฒนาชนบท จากสถาบันราชภัฏเชียงราย
- พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ประเภทบุคคลดีเด่น จากการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย
- พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับโล่รางวัลวัฒนธรรมของจังหวัดพะเยา
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี

พระสมคิด จรณธมโม

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำประกาศเกียรติคุณ

พระสมคิด จรณธมโม

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พระสมคิด จรณธมโม เกิดเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๐๖ ที่จังหวัดน่าน เป็นผู้ที่จุดประกายในการปลุกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้สำนึกรักถิ่นฐาน รักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นับวันจะถูกทำลายโดยมนุษย์เอง ก่อให้เกิดป่าชุมชนขึ้นโดยได้รับการบริจาคที่ดินทำกินของชาวบ้าน มีการปลูกป่าเสริมแนวกันไฟ และได้ประยุกต์เอาศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ วิถีดั้งเดิมของท้องถิ่น เช่น การบวชป่า การเลี้ยงผี เข้ามาเป็นกลยุทธิ์ในการอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน มีกองทุนรักษาป่าชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งอาหาร แหล่งสมุนไพร ไม้ใช้สอย และที่สำคัญเป็นป่าไม้ต้นน้ำที่หล่อเลี้ยงคนในชุมชนมาตั้งแต่อดีต จนเป็นผลสำเร็จ และท่านได้มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับ เยาวชน คนในท้องถิ่น รวมถึงบุคคลที่สนใจ ซึ่งเป็นกำลังอันสำคัญของชุมชน สังคม และประเทศชาติ ให้มีจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด หวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนไว้สืบไป

การที่ พระสมคิด จรณธมโม นำความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ทดลอง จนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอด ให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ นำไปแก้ปัญหาและปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

พระสมคิด จรณธมโม

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พระสมคิด จรณธมโม เป็นพระนักคิดและนักพัฒนา ท่านได้เห็นสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนเปลี่ยนแปลง มีการถางป่า ชาวบ้านเริ่มพึ่งปัจจัยภายนอกชุมชนมาดำรงชีวิต เกิดปัญหาหยาเสพติด การขายแรงงานต่างถิ่นและอื่นๆ ด้วยความมุ่งมั่นต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจึงได้พยายามศึกษาวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาและเห็นว่าปัญหาหลักที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นวงจรของปัญหา ได้แก่ ความแห้งแล้ง ความยากจน ค่านิยมใหม่ และการทำลายสิ่งแวดล้อม ท่านจึงคิดหาวิธีการแก้ไขพร้อมกับการประยุกต์ใช้ภายใต้กลไกการพัฒนาตามนโยบายและแผนพัฒนาของรัฐที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

การศึกษา ชีวิตและการทำงาน

พระสมคิด จรณธมโม อยู่ในครอบครัวของเกษตรกร บิดามารดาประกอบอาชีพทำไร่ทำสวนเป็นหลัก มีรายได้พอเลี้ยงชีวิตไปวันหนึ่งๆ เท่านั้น จึงทำให้ได้เรียนรู้การต่อสู้เพื่อเอาชีวิตรอดตั้งแต่เยาว์วัย ขณะที่เรียนหนังสือในระดับประถมต้น ได้ช่วยตัวเองมาตลอด เพราะฐานะทางบ้านยากจนต้องอาศัยข้าวกันบาตรพระที่วัดเป็นอาหารมื้อกลางวันตลอดระยะเวลา ๔ ปี หลังจากเรียนจบชั้นประถมต้นท่านไม่มีโอกาสเรียนต่อเพราะทางบ้านไม่สามารถที่จะส่งเสียให้เรียนได้ต้องออกมาช่วยบิดามารดาทำไร่ทำสวน จึงทำให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้บรรพชาเป็นสามเณรเพราะมีความคิดว่า สถานที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการศึกษาของคนยากจน คือวัด จึงได้ศึกษาพระธรรมวินัยตามหลักธรรมในพุทธศาสนาจนสามารถสอบนักธรรมชั้นเอกได้

ในด้านการศึกษาทางโลกนั้น หลังจากจบชั้นประถมต้น (ป.๔) จากโรงเรียนบ้านโป่งคำแล้วท่านได้ศึกษาต่อในระดับประถมปลาย (ป.๖) ที่โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่สันติสุขพิทยาคม ต่อมาได้เข้าศึกษาระดับมัธยมต้นและปลายจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดน่าน และท่านได้ศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี จากสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งการ

ศึกษาตั้งแต่ประถมต้นจนถึงระดับปริญญาตรีทำนองตัวเองมาโดยตลอดไม่เคยหิбыืมขอใครแม้แต่บาทเดียวเพราะอยากพิสูจน์ว่าคนยากไร้ก็มีโอกาสทางการศึกษาได้เช่นเดียวกัน

ในด้านการงานพระสมคิด จรณธมโม จัดเป็นนักพัฒนาชุมชนที่สามารถกระตุ้นให้คนในชุมชนสำนึกกรีกและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งจากการงานท่านได้ประสานการทำงานกับหน่วยงานอื่นๆ จนกระทั่งได้รับใบประกาศเกียรติคุณจากหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักงานควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข คณะกรรมการนโยบายและสังคมแห่งชาติ และสถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์

การเรียนรู้

ขณะที่บวชเรียน ได้เห็นชาวบ้านถูกถูกรอนสิทธิหลายประการ และยังถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐถือโอกาสมาคูดซั้บเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในหมู่บ้านไปเป็นของตัวเองจึงทำให้เกิดความคิดที่จะนำชาวบ้านปกป้องและรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นไว้ ประกอบกับได้ยีนข้าราชการบางคนกล่าวถึงชุมชนของท่านว่าเป็นชุมชนที่ล้ำหลัง ไม่เจริญ ผู้คนไม่มีการศึกษา ยากจน พึ่งตนเองไม่ได้ทำให้ฝังใจว่าในชุมชนไม่มีอะไรดีจริงหรือ ด้วยความตั้งใจในการศึกษาเรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงทำให้เกิดความคิดวิธีการในการแก้ไขปัญหา โดยคิดว่าจะทำอย่างไรให้คนในชุมชนได้มีสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเองอย่างมีส่วนร่วม จึงได้ใช้กลยุทธ์ที่โน้มน้าวจิตใจของคนในชุมชนให้หันมาให้ความสนใจกับต้นไม้โดยใช้ กลยุทธ์ ๓ ด้าน ดังนี้

๑. กลยุทธ์การสร้างคุณค่าแทนการตีเป็นมูลค่า คือให้ชุมชนได้ศึกษาคุณค่าของต้นไม้ว่านอกเหนือจากการนำมาใช้เป็นที่อยู่อาศัยแล้วควรมีคุณค่าด้านใดอีกบ้าง เช่น คุณค่าด้านสมุนไพร ด้านสีย้อมผ้า ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรมความเชื่อ จึงได้ร่วมเรียนรู้จนสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำรงวิถีชีวิต เช่น เกิดกลุ่มสตรีทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มหมอยาพื้นบ้าน กลุ่มเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มเกษตรธรรมชาติ จนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ในระดับพื้นฐานและพึ่งตนเองได้ในส่วนของการเปลี่ยนทัศนคติของชาวบ้านให้หันมาให้ความสำคัญกับทรัพยากรป่าไม้ ได้จัดให้มีแปลงสาธิตการฟื้นฟูป่าไว้จำนวน ๓ แปลง เพื่อเป็นคำตอบที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ แปลงปลูกป่าเชิงเดี่ยวจำนวน ๒ ไร่ แปลงปลูกป่าแบบคละเคล้าผสมผสาน ๕ ไร่ และแปลงปลูกป่าแบบธรรมชาติจำนวน ๓ ไร่ จนนำไปสู่การก่อเกิดป่าชุมชนระดับหมู่บ้านจำนวน ๑๒,๐๐๐ ไร่ ซึ่งเป็นหัวใจด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน

๒. กลยุทธ์การใช้พิธีกรรมนำจิตใจ ความเชื่อเป็นเรื่องที่อยู่เหนือสิ่งอื่นใด การรักษาทรัพยากรใดๆ ถ้าอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อเดิมจะทำให้สิ่งนั้นๆ มีความยั่งยืน

การรักษาทรัพยากรป่าไม้ก็เช่นเดียวกัน ท่านจึงได้นำพิธีกรรมความเชื่อเดิมของชุมชนมาประยุกต์ใช้จนทำให้เกิดเป็นป่าชุมชนของหมู่บ้าน คือ การนำพิธีบวชป่าสืบชะตาแม่น้ำ และการเลี้ยงผีขุนน้ำประจำปี การบิณฑบาตป่าเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม

๓. กลยุทธ์การพึ่งตนเองตามวิถีวัฒนธรรม

ภายใต้การพัฒนาด้านวัตถุ ผู้คนส่วนใหญ่มักจะหลงใหลกับกระแสความเจริญในรูปแบบของวัตถุโดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ท่านจึงได้พยายามที่จะให้คนได้เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับชีวิตโดยเฉพาะการทำเกษตรเพื่อการยังชีพ การประยุกต์ใช้วัสดุจากธรรมชาติแทนปุ๋ยเคมี ปัจจุบันวัดโป่งคำได้พัฒนามาเป็นศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน มีผู้คนส่วนหนึ่งที่สนใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้มาศึกษาดูงานเพื่อศึกษาเรียนรู้ในการที่จะนำไปเป็นแบบอย่างในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนในท้องถิ่นตนเอง

องค์ความรู้

นอกเหนือจากได้ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้กลับคืนมาแล้วยังได้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนหลายระดับหลากหลายกลุ่ม อันเป็นเวทีธรรมชาติที่ก่อให้เกิดเครือข่ายป่าชุมชนและยังนำไปสู่การเกิดกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยอยู่ภายใต้แนวคิดเดียวกันว่า การทำงานทุกอย่างจะประสบผลสำเร็จได้ จะต้องรู้จักวางแผนงานให้ชัดเจน มีเป้าหมาย และเข้าใจปัญหา สังคม วัฒนธรรม สามารถบูรณาการแนวคิดให้สอดคล้องกันบนพื้นฐานของเหตุผลที่ตรงไป เชื่อมโยงร้อยรัดกับกลุ่มองค์กรอื่นๆ อย่างกลมกลืนกันโดยอาศัยกลไกของการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม นอกจากนี้การทำงานทุกอย่างต้องทำด้วยใจรัก ถึงแม้ว่าจะมีอุปสรรคก็ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาแต่ผลของงานที่เกิดขึ้นต้องสามารถเอื้อประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างยั่งยืน โดยที่ไม่หวังเอาประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก

การถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดองค์ความรู้ของ พระสมคิด จรณธมโม นั้น ท่านได้อาศัยเทคนิคเฉพาะตัวเพราะกลุ่มเป้าหมายมีความแตกต่างกันหลายด้านทั้ง วิทยุฒิ คุณวุฒิ สภาพแวดล้อม เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและการเรียนรู้อย่างหลากหลายให้เหมาะสมกับกลุ่มคนที่สนใจมาศึกษาเรียนรู้และก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย

- นักเรียน นักศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ
- กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน
- กลุ่มประชาชน
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- เครือข่าย ป่าชุมชนจังหวัดน่าน
- นักวิชาการ นักวิจัย

เนื้อหาการถ่ายทอดความรู้

เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อการถ่ายทอดของผู้รับการถ่ายทอด จึงได้กำหนดเนื้อหาในการเรียนรู้ดังนี้

- การนำเสนอแปลงสาธิตการอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าหลายรูปแบบเพื่อแสดงให้เห็นถึงความหมายของป่า
- ผลที่เกิดจากแนวคิดการอนุรักษ์ป่าชุมชน
- การใช้ประโยชน์จากป่าอนุรักษ์
- ความสัมพันธ์ระหว่าง คน ป่า ความเชื่อ ประเพณี

วิธีการถ่ายทอดความรู้

วิธีการถ่ายทอดความรู้ด้านกิจกรรมต่างๆ ของพระสมคิด จรณชโม ใช้วิธีการดังนี้

- ศึกษาแปลงสาธิต การฟื้นฟูป่าชุมชน
- บรรยายสรุปถึงวิวัฒนาการของต้นไม้แต่ละชนิด
- กระบวนการ การมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่าย
- ดัดป้ายรณรงค์บอกขอบเขตของป่าอนุรักษ์

พระสมคิด จรณชโม ใช้เวลาอย่างยาวนานในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ โดยท่านถือว่า ชีวิต คือ การศึกษาซึ่งเกิดจากประสบการณ์ชีวิตจริงที่สามารถจับต้องและมองเห็นได้และได้เรียนรู้กับปัญหาต่างๆ บนพื้นฐานการทำงาน คือ การปฏิบัติธรรม ถ้าทุกๆ คนทำหน้าที่ของคนอย่างสม่ำเสมอ ก็คือ การทำหน้าที่ที่ถูกต้อง และการทำหน้าที่อย่างมีความสุขต้องทำตนให้เป็นคนเก่ง คือ เก่งคน เก่งงาน เก่งการดำเนินชีวิต

จนสามารถเอาชนะปัญหาและอุปสรรคได้เป็นผลสำเร็จ และสิ่งที่เรียนรู้ได้กลายเป็นภูมิปัญญา
ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นแบบอย่างให้กับบุคคลและ
ชุมชนอื่นได้นำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

การที่ พระสมคิด จรณธมโม เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง
จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะ-
กรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่
ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ
การศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๒

พระสมคิด จรณธมโม ปัจจุบันอายุ ๓๕ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๖ ที่บ้านโป่งคำ ตำบลคูพงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน เป็นบุตรคนที่ 6 ของนายแสง และนางคุ่น จันอัน

การศึกษา

- ครุศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๓๘ โล่รางวัลผู้สนับสนุนการศึกษานอกโรงเรียนดีเด่น จากกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ
- พ.ศ. ๒๕๓๕ โล่รางวัลศูนย์การเรียนรู้ดีเด่นภาคเหนือ
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

นายณรงค์ มากง
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านแพทย์แผนไทย

คำประกาศเกียรติคุณ
นายณรงค์ มากง
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านแพทย์แผนไทย

คุณณรงค์ มากง เกิดเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๔๗ ที่จังหวัดสุโขทัย เป็นผู้ที่ค้นคว้า รวบรวม แยกหมวดหมู่ตำรายาโบราณและสรรพคุณของสมุนไพร และเป็นผู้ที่มีความสามารถในการประยุกต์ใช้สมุนไพรให้เหมาะสมกับโรค ได้ทดลองปลูกสมุนไพรชนิดต่างๆ โดยเฉพาะสมุนไพรที่หายากเป็นสวนสาธิตสมุนไพร และนำสมุนไพรมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในรูปของยาสมุนไพรแคปซูล สมุนไพรซองใช้ชงเป็นน้ำชานอกจากนี้ยังมีความรู้ความสามารถในเรื่องการนวดแผนไทย คุณณรงค์ ได้เผยแพร่ความรู้ให้ผู้สนใจโดยทั่วไป รวมทั้งการรักษาและแนะนำผู้ป่วยให้รู้จักรักษาสุขภาพของตนเองด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน จนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง

การที่ คุณณรงค์ มากง นำความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ค้นพบ ทดลองจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จเป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านการแพทย์แผนไทย ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๕

นายณรงค์ มากง

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านแพทย์แผนไทย

คุณณรงค์ มากง จากจังหวัดสุโขทัย เป็นผู้ที่ค้นคว้า รวบรวมตำรายา และสรรพคุณของสมุนไพร สามารถนำสมุนไพรมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เป็นผู้ที่มีริเริ่มสร้างเครือข่ายด้านแพทย์แผนไทยทั้งในระดับอำเภอ และจังหวัด ได้จัดทำโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน จนบรรลุผลตามเป้าหมาย สามารถแก้ไขปัญหาสาธารณสุขในชุมชนได้เป็นอย่างดี อันนำมาซึ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

การที่มีบิดาเป็นแพทย์แผนโบราณ ทำให้คุณณรงค์ได้ช่วยบิดาเก็บเครื่องยาและปรุงยาโดยตลอด จึงเป็นการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ด้านการแพทย์แผนไทยตั้งแต่จำความได้

หลังจากที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ คุณณรงค์ได้ออกมาช่วยบิดา-มารดาทำงาน การเป็นผู้ที่มีสติปัญญาและความจำดี จึงทำให้คุณณรงค์ได้รับมรดกวิชาความรู้จากบิดาอย่างเต็มที่ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้อุปสมบทและเรียนนักธรรมชั้นตรีอยู่ ๑ พรรษา แล้วจึงลาสิกขาบท

เนื่องจากคุณณรงค์เป็นผู้ที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน จึงขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวกับเรื่องสาธารณสุขได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ดังนี้

- พ.ศ. ๒๕๒๓ อบรมหลักสูตรวิชาการเกี่ยวกับเวชภัณฑ์แพทย์แผนปัจจุบัน
- พ.ศ. ๒๕๓๖ อบรมหลักสูตรอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
- พ.ศ. ๒๕๓๘ อบรมหลักสูตรแพทย์ประจำตำบลที่จังหวัดนครสวรรค์
- พ.ศ. ๒๕๔๐ เข้าศึกษาวิชาแพทย์แผนไทยที่ชมรมแพทย์แผนไทย อำเภอ

สวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย และสอบผ่านเกสัชกรรมแพทย์
แผนไทยและเวชกรรมแพทย์แผนไทย จากกระทรวงสาธารณสุข

นอกจากความรู้ทางด้านสาธารณสุขแล้ว
ครูณรงค์ยังหาความรู้เพิ่มเติมโดยเข้าอบรมในด้านอื่นๆ
เช่น หลักสูตรวิทยากรระดับท้องถิ่น จากสันนิบาต
สหกรณ์แห่งประเทศไทย หลักสูตรการบริหารธุรกิจ
สินเชื่อกรรมการสหกรณ์จากศูนย์อบรมที่ ๖ พิษณุโลก
หลักสูตรการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของกระทรวงเกษตร
และสหกรณ์

การที่เป็นคนชอบช่วยเหลืองานสังคม และ
เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถหลายด้าน ทำให้ครูณรงค์

ได้รับคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ หลายตำแหน่ง เช่น ประธานกรรมการอาสาสมัคร
สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) แพทย์ประจำตำบล ประธานกรรมการสหกรณ์การเกษตร
ศรีสำโรง จำกัด เป็นต้น

นอกจากนี้ครูณรงค์ยังเป็นครูผู้สอนหลักสูตรแพทย์แผนไทยของชมรมแพทย์
แผนไทยอำเภอสวรรคโลก และชมรมแพทย์แผนไทยสุโขทัยราชธานี รวมทั้งเป็นวิทยากร
ให้กับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน และได้จัดทำโครงการต่างๆ มากมาย เช่น
โครงการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรแบบครบวงจร การควบคุมโรคไข้เลือดออกแบบครบ
วงจร ฯลฯ จนบรรลุผลตามเป้าหมาย ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนใน
หมู่บ้านให้ดีขึ้น

องค์ความรู้

ครูณรงค์เป็นผู้ที่มีความจำดีและมีความวิริยะ
อุตสาหะในการค้นคว้า รวบรวมและแยกหมวดหมู่
ตำรายาและสรรพคุณของสมุนไพร สามารถนำสมุนไพร
มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในรูปของยาสมุนไพร
แคปซูล สมุนไพรซองใช้ซึ่งเป็นน้ำชา มีความสามารถ
ในการประยุกต์ใช้สมุนไพรให้เหมาะสมกับโรคและ
ทดลองปลูกสมุนไพรชนิดต่างๆ ในบ้าน โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งสมุนไพรหายาก ครูณรงค์ได้นำมาปลูกและ

เผยแพร่ให้สมาชิกในชมรมและเพื่อนบ้านนำไปปลูกจนได้ผลดี นำมาเผยแพร่โดยทำเป็น
เอกสารแจกจ่าย

นอกจากนี้คุณรงค์ยังเป็นผู้ที่มีความรู้ในด้านการนวดแผนไทยอีกด้วย ปัจจุบันการถ่ายทอดความรู้จะเน้นเรื่องการรักษาสุขภาพ ซึ่งจะร่วมงานกับหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ ทั้ง อสม. สถานีอนามัย โรงพยาบาล สาธารณสุขอำเภอ และสาธารณสุขจังหวัด โดยสอดแทรกความรู้ด้านวิชาการแพทย์แผนไทยเข้าไปด้วย เพื่อให้แพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์แผนไทยทำงานควบคู่กันไป คือแพทย์แผนไทยจะเน้นเรื่องการป้องกันและรักษาสุขภาพที่เป็นความรู้พื้นฐานสำคัญ

การถ่ายทอดความรู้

ปัจจุบันคุณรงค์ได้สร้างเครือข่ายทั้งในระดับอำเภอและจังหวัด คือ ในระดับอำเภอได้ช่วยส่งเสริมให้มีการขยายสถานศึกษาวิชาการแพทย์แผนไทยทุกอำเภอในจังหวัดสุโขทัย และในระดับจังหวัดคือที่จังหวัดตาก นครสวรรค์ กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก

นอกจากนี้ได้สร้างเครือข่ายวิชาหัตถเวชหรือการนวดแผนไทยทั่วทุกอำเภอในจังหวัดสุโขทัย

วิธีการถ่ายทอดความรู้

คุณรงค์ได้ถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

- การบรรยาย
- การสาธิต
- การฝึกปฏิบัติ
- การให้คำปรึกษา
- การเผยแพร่ความรู้ทางสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ เอกสารสิ่งพิมพ์

เนื่องจากคุณรงค์ มาคง เป็นผู้มีอัธยาศัยดี ใจเย็น มีเมตตา ผู้ที่มาให้รักษาจะไม่เคยผิดหวัง คุณรงค์จะถ่ายทอดความรู้ด้านการไชยาสมุนไพร การปฏิบัติตัวอย่างไม่ปิดบัง และเปิดบ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ มีผู้สนใจมารับฟังการบรรยาย และทัศนศึกษาสวนสาธิตสมุนไพรเป็นจำนวนมาก

การได้รับการคัดเลือกเป็นอาสาสมัครดีเด่นของจังหวัดสุโขทัย เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ด้านแพทย์แผนไทยทั้งในโรงพยาบาล สถานศึกษาต่างๆ เป็นครูแพทย์แผนไทยในชมรมแพทย์แผนไทยสุโขทัยราชธานี ทำให้มีโอกาสถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยได้มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังถ่ายทอดวิชาการนวดแผนไทยขั้นพื้นฐานถวายเป็นโครงการพระราชกุศลแด่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี อีกด้วย

การที่ ครูณรงค์ มากง เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๔๒

ครูณรงค์ มากง ปัจจุบันอายุ ๕๘ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ที่จังหวัดสุโขทัย เป็นบุตรคนที่ ๗ ของนายกลับ และนางทึ่ง มากง สมรสกับนางสาวประนอม เข้มปิ่น มีบุตรด้วยกัน ๓ คน เป็นชาย ๑ คน หญิง ๒ คน

การศึกษา

- จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับเกียรติบัตรจากกรมควบคุมมลพิษกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๒ ได้รับรางวัลความดีความชอบชั้นสองของกระทรวงมหาดไทย
- พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับเกียรติบัตรเผยแพร่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
- พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้รับรางวัลพ่อดีเด่นสาขาภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดสุโขทัย
- พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้รับรางวัลอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดีเด่นของเขต ๘ และอันดับที่ ๓ ของภาคเหนือ
- พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้รับรางวัลนำเสนอผลงานชมรม อสม. ระดับตำบลดีเด่นของเขต ๘ และอันดับที่ ๓ ของภาคเหนือ
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ ด้านแพทย์แผนไทย จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

นายอนอม หลวงฤทธิ

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านศิลปกรรม

คำประกาศเกียรติคุณ
นายถนอม หลวงฤทธิ์^๑
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านศิลปกรรม

ครูถนอม หลวงฤทธิ์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๖ จังหวัดน่าน ศึกษาฝึกฝนศิลปะการขับขอมมาตั้งแต่เด็ก ได้ประยุกต์การขับขอมให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อสืบทอดศิลปะการขับขอมไว้ให้คนรุ่นหลังต่อไป โดยการใช้ซอฟต์แวร์ในการอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และสื่อสารปัญหาสังคม รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเป็นสื่อให้แก่ส่วนราชการในการประชาสัมพันธ์เรื่องต่างๆ จนเป็นที่ยอมรับของทั้งภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ยังชักชวนและถ่ายทอดความรู้ให้คนรุ่นใหม่สนใจศิลปะพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาไทยเพิ่มขึ้น

การที่ ครูถนอม หลวงฤทธิ์ นำความรู้ด้านศิลปกรรมที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ฝึกฝน ปฏิบัติจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านศิลปกรรม ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

นายอนอม หลวงฤทธิ

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านศิลปกรรม

ครูอนอม หลวงฤทธิ ได้รับการยกย่องว่ามีความสามารถในการขับซอได้ไพเราะและได้พยายามประยุกต์การขับซอให้เข้ากับยุคสมัย โดยนำปัญหาและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน เช่น ปัญหาโรคเอดส์ ยาเสพติด และไข้เลือดออกมาเรียบเรียงเป็นคำซอ เป็นการรณรงค์ให้ผู้ฟังเกิดความตระหนักในปัญหา พร้อมทั้งได้รู้จักและซาบซึ้งกับการขับซอที่เป็นศิลปะพื้นบ้านของท้องถิ่น

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

ในช่วงที่เรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านม่วงใหม่ ตำบลนาปรัง อำเภอเมืองจังหวัดน่าน ครูอนอมได้แสดงความสามารถในการขับซอโดยร่วมกิจกรรมและการแสดงต่างๆ ของโรงเรียน จนเป็นที่รักของครู เมื่อจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ แล้วไม่ได้เรียนต่อ เนื่องจากครอบครัวไม่สะดวกและฐานะทางบ้านยากจน เมื่ออายุ ๑๓ ปีได้เรียนด้านการขับซออยู่ ๑ ปี และขอเป็นลูกศิษย์ของพ่อคำผาย นุปีง ช่างซอเมืองน่าน (ปัจจุบันได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ และศิลปินแห่งชาติ) โดยเป็นเด็กรับใช้ติดตามไปฝึกหัดขับซอเมื่อพ่อคำผายนำคณะไปเล่นตามงานต่างๆ เป็นประจำ ในช่วงเวลาว่างก็จะช่วยทำงานบ้าน เช่น ทำกับข้าว เช็ดถูบ้าน คายหญ้า เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย และทำนา

การอบรมกล่อมเกลานิยายที่ได้รับจากพ่อคำผาย นุปีง ประกอบกับการเป็นเด็กที่มีความกระตือรือร้น จึงทำให้ครูอนอมพยายามศึกษาเรียนรู้ทุกเรื่อง เช่น การขับซอ การจ้อย การแต่งคำซอ การตีสะล้อ การตีตีปิ่น และการเป่าขลุ่ย จากคณะทีมงานแสดงของพ่อคำผายและได้มีโอกาสติดตามไปแสดงตามงานต่างๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ และงานศพ เป็นต้น เป็นระยะเวลา ๘ ปี จนมีความรู้ความสามารถในการแสดงการขับซอ การเล่นดนตรีพื้นบ้านและได้เป็นตัวเอกของคณะเป็นที่รู้จักของผู้ชมทั่วไป ต่อมาได้ขอลาออกจากคณะของพ่อคำผาย นุปีง และตั้งวงซอขึ้นใหม่โดยได้รับความเมตตา

จาก พ่อคำผาย ตั้งชื่อวงซอให้ว่า คณะซอ “สีมาม่วงใหม่” ซึ่งมีที่มาคือเดิมครูถนอมชื่อ “สีมา” เป็นคนบ้านม่วงใหม่

นอกจากมีคณะซอ สีมาม่วงใหม่ มาจนถึงปัจจุบันนี้แล้ว ครูถนอมได้เริ่มฝึกสอน ด้านการขับซอให้ผู้ที่สนใจ สลับกับการทำไร่ ทำนา และทำสวนเป็นอาชีพหลัก ครูถนอม ได้ใช้ความสามารถด้านการขับซอช่วยเหลือสังคมเท่าที่จะทำได้ ดังจะเห็นได้จาก เมื่อเกิด อุทกภัย อัคคีภัย หรือมีการเลือกตั้งผู้แทนระดับต่าง ๆ ก็ขอความช่วยเหลือจากคณะซอ สีมาม่วงใหม่ให้ช่วยประชาสัมพันธ์อยู่เสมอ

การเรียนรู้และองค์ความรู้

องค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นช่างซอ คือต้องมีความจำดี มีปฏิภาณไหวพริบ และมีน้ำเสียงดี ซึ่งครูถนอมมีองค์ประกอบทั้ง ๓ ด้านนั้นอย่างสมบูรณ์ ไปแสดงที่ไหน ไม่เคยทำให้เจ้าภาพผิดหวัง อีกทั้งยังมีความสามารถในการแต่งซอและคำวาท่ง ได้พยายาม นำคำวาท่งสุภาษิตคำสอน เรื่องราวในวรรณคดี รวมทั้งได้ประยุกต์เหตุการณ์และปัญหาสังคม ปัจจุบัน เรียบเรียงใส่ในการขับซอด้วย เช่น มีการขับซอเพื่อแนะนำให้เยาวชนรู้ถึงโทษภัย ของยาเสพติด โรคติดต่อ กฎจราจรและสภาพสิ่งแวดล้อม จนได้รับการขอร้องให้ช่วยเหลือ งานด้านสาธารณสุขของท้องถิ่นเป็นประจำ

สิ่งที่ครูถนอมได้เรียนรู้จากพ่อครูคำผาย นุปีง นั้น นอกจากวิชาความรู้ด้านการ จ้อย การซอ แล้ว ก็ยังได้เรียนรู้ในเรื่องกริยาความประพฤติของการเป็นศิลปินด้วย นั่นคือ ต้องเป็นช่างซอที่แท้จริง ใช้ซอให้เป็นประโยชน์เวลาขับซอในงานต่าง ๆ ต้องรู้จักผู้ฟังว่า ต้องการฟังซอเรื่องใด ก็ทำการแสดงซอเรื่องนั้นพร้อมทั้งสอดแทรกสาระที่เป็นประโยชน์ ให้ด้วย ช่างซอ ช่างปี่น ช่างสะล้อต้องมีความรัก สามัคคี มีฝีมือและฝึกซ้อมอย่างดี เพื่อ สร้างบรรยากาศให้งานสนุกและผู้ฟังพอใจ

คณะซอของครูถนอมจะมีทั้งหมด ๖ - ๗ คน ประกอบด้วยปี่น ๒ ลูก สะล้อ ๑ ลูก ซอชาย ๑ ซอหญิง ๓ และจะมีการยี่นซอ บางครั้งซอแบบขัณฑ์โดกหรืองานกินเลี้ยง จะมีการแสดงฟ้อนแฉ่ง สลับกับการร้องเพลงเพื่อให้เข้ากับบรรยากาศของงาน

นอกจากความสามารถในการขับซอแล้ว ครูถนอมยังมีความสามารถในการ ประดิษฐ์ปี่น และสะล้อให้ผู้สนใจด้วย

การถ่ายทอดความรู้

ครูถนอมได้ชักชวนคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ให้หันมาสนใจศิลปะพื้นบ้าน เช่น สะล้อ ซอ ปี่นมากขึ้น เมื่อมีสมาชิกให้ความสนใจจึงเปิดสอนที่บ้าน ซึ่งปรากฏว่ามีผู้เข้ามาเรียน การขับซอและดนตรีพื้นบ้านอื่นๆ เป็นจำนวนมาก ครูถนอมใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ให้

แก່ผู้สนใจ ดังนี้

- การบรรยาย
- การสาธิต
- การฝึกปฏิบัติ
- จัดทำเอกสารเกี่ยวกับการขอ จ้อย เผยแพร่ให้ผู้ทีสนใจและแจกจ่ายให้กับโรงเรียน เพื่อจะได้นำความคิด คำสอนในบทขอไปสอนให้แก่ักเรียน และสืบทอดศิลปะการขอให้คนรุ่นหลังด้วย
- การใช้สื่อต่างๆ ทั้งทางโทรทัศน์ และสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ครุถนอมจัดรายการเป็นประจำ รวมทั้งมีเทป ซีดี และวีดีโอเพื่อการศึกษาหลายชุด

การที่ ครุถนอม หลวงฤทธิ์ เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม เป็นผู้สร้าง-สรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

ครูถนอม หลวงฤทธิ์ ปัจจุบันอายุ ๕๕ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นบุตร
คนโตในจำนวนพี่น้อง ๕ คน ของนายหนานรส และนางแสงคำ หลวงฤทธิ์

การศึกษา

- จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนบ้านม่วงใหม่ จังหวัดน่าน

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๐๘ รับรางวัลชนะเลิศจากการจับชอ งานฤดูหนาว
- พ.ศ. ๒๕๒๐, ๒๕๓๓ รับรางวัลชนะเลิศจากการจับชองานส้มสีทอง ที่สนามกีฬากลาง
จังหวัดน่าน
- พ.ศ. ๒๕๓๔ รับรางวัลจากสำนักนายกรัฐมนตรี ร่วมกับกรมประชาสัมพันธ์
- พ.ศ. ๒๕๓๗ รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวดชอ สีส้มบ้าน โทรทัศน์ช่อง ๑๑
ลำปาง
- พ.ศ. ๒๕๓๘ รับรางวัลเกียรติยศจากศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ
รับรางวัลชนะเลิศจากการจับชองานส้มสีทอง ที่สนามกีฬากลาง
จังหวัดน่าน
- พ.ศ. ๒๕๔๔ รับรางวัลผลงานสื่อมวลชนดีเด่นเพื่อเยาวชนแห่งชาติ จากนายก
รัฐมนตรี
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านศิลปกรรม
จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

นายนันท์ นันทชัยศักดิ์
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

คำประกาศเกียรติคุณ
นาย **นนท์ นนท์ชัยศักดิ์**
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

ครูนนท์ นนท์ชัยศักดิ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ที่จังหวัดลำพูน เป็นผู้ที่รักมรดกทางวรรณกรรมของภาคเหนือมาตั้งแต่เด็ก โดยได้เรียนรู้และซึมซับวรรณกรรมล้านนาและดนตรีพื้นบ้านจากบิดา ประกอบกับการเพียรศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากผู้รู้ทั้งจากครูและปราชญ์ชาวบ้าน รวมทั้งศึกษาด้วยตนเองโดยการค้นคว้าวรรณกรรมพื้นบ้านและอ่านเอกสารคัมภีร์ล้านนา และคิดค้นวิธีการสืบสานวรรณกรรมล้านนาให้สืบทอดถึงอนุชนรุ่นหลังด้วยการบูรณาการกับศิลปะ ถ่ายทอดวรรณกรรมล้านนาออกมาเป็นภาพวาดนำไปถ่ายเป็นสไลด์ฉายประกอบการขับชอ รวมทั้งได้นำคำวและชอมาประกอบในการเล่นดนตรีสำหรับวงดุริยางค์ ทำให้เยาวชนสามารถเข้าใจและสนใจวรรณกรรมล้านนามากยิ่งขึ้น

การที่ ครูนนท์ นนท์ชัยศักดิ์ นำความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ฝึกฝนปฏิบัติจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น **ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒** ด้วยภาษาและวรรณกรรม ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

นายหน้ นน้ชยศกดี

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

ครูหน้ นน้ชยศกดี จากบ้านสันป่าสัก จังหวัดลำพูน เป็นศิลปินพื้นบ้านที่มีความรู้รอบด้านเกี่ยวกับวรรณกรรมและดนตรีเมืองเหนือ ทั้งด้านอักษรล้านนา การเทศน์มหาชาติกัณฑ์เอก เช่น กัณฑ์ฉกษัตริย์ กุมาร มัทรี พร้อมใส่กาพย์ได้อย่างไพเราะและถูกต้องตามทำนองการเทศน์มหาชาติแบบเมืองเหนือ รวมทั้งมีความสามารถด้าน คำว ซอ กาพย์ ร่าย กะโลง คำอ่า ดนตรีพื้นเมือง จนได้เป็นประธานชมรมกวีล้านนา (นักคำวภาคเหนือ) พ.ศ. ๒๕๔๔ - ๒๕๔๘ นอกจากนี้ยังมีความสามารถในการขับชอประกอบดนตรีปี่จุม สะล้อชอซึ่งเป็นอย่างดี และเป็นผู้ที่พยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้วรรณกรรมด้านภาษาพูดและภาษาเขียนล้านนาอยู่คู่กับล้านนาสืบไป

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

ครูหน้มีสายเลือดเป็นชายอง เกิดที่บ้านสันป่าสักจากสภาพแวดล้อมที่บ้านเกิดที่อยู่ท่ามกลางธรรมชาติทุ่งนา ป่าเขา หล่อหลอมให้เป็นคนอ่อนโยน สมถะ และรักท้องถิ่น บิดาของครูหน้เป็นชาวนา ซึ่งมีความสามารถเป็นผู้อ่านต่อจ้อยประกอบดนตรีพื้นเมืองในงานต่างๆ

เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ครูหน้ก็ได้บวชเป็นสามเณรที่วัดสันป่าสัก ฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของพระครูพิสิฐธรรมประสาธ (จันทร์สม ฐมมถวโร) ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญด้านอักษรล้านนา การเทศน์มหาชาติ การแต่งกาพย์และร่าย ได้สอนให้เณรหน้ที่เทศน์มหาชาติ และการใส่กาพย์ประกอบการเทศน์จนมีชื่อเสียงทั่วจังหวัดลำพูน และเชียงใหม่ ประกอบกับพระครูพิสิฐฯ เป็นผู้ส่งเสริมและอนุรักษ์ดนตรีพื้นเมืองทั้งวงสะล้อ ชอ ซึ่ง และวงปี่พาทย์ ได้นำศรัทธาชาวบ้านตั้งวงดนตรี “ป่าสักสังคีต” เณรหน้จึงมีโอกาสได้รับความรู้ด้านดนตรีพื้นเมืองติดตัวไปด้วย

ครูหน้ได้บวชเป็นเณรที่วัดสันป่าสักอยู่ ๒ พรรษา จึงย้ายไปจำพรรษาอยู่ที่วัดพระธาตุหริภุญชัย และเป็นศิษย์ของพระครูถาวรเจติยานุรักษ์ซึ่งเชี่ยวชาญด้านโบราณคดี

ได้เล่าเรื่องเก่าๆ ให้ครูนันทน์เสมอก่อนสวดมนต์เย็น หลังจากนั้น ๓ ปี ได้ย้ายไปจำพรรษาอยู่ที่วัดมหาวน และได้เป็นลูกศิษย์ของพระมหาอำนาจ สุโรจ และพระญาณมงคล (ชุมพล รุนรักษา) ซึ่งเชี่ยวชาญด้านโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน รวมทั้งได้ถือโอกาสเรียนกาพย์ และร่ายกับพระราชสุตาจารย์ ซึ่งเป็นผู้มีชื่อเสียงว่า เทศน์มหาชาติ กัณฑ์มหาพรต และกัณฑ์นครใต้ไพเราะหาคนเทียบได้ยาก และได้ไปศึกษาวรรณกรรมล้านนากับอาจารย์สังฆะวรรณสัย อดีตอาจารย์พิเศษสอนวรรณกรรมท้องถิ่นคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ด้วย

ในระหว่างนั้นครูนันทน์ได้ศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ ณ โรงเรียนเมธีวุฒิกิจ ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ของวัดพระธาตุหริภุญชัย ครูนันทน์เป็นคนเรียนเก่งสอบได้ที่ ๑ ของชั้นเกือบทุกครั้ง โดยเฉพาะวิชาศิลปศึกษาทำได้ดีมาก จึงใช้ความสามารถด้านนี้ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนในด้านตกแต่งสถานที่ ป้าย คัทเอ๊าท์ จนเป็นที่ยอมรับของครูและเพื่อนร่วมโรงเรียน นอกจากนี้เคยได้รับรางวัลที่ ๒ ในการประกวดคัดลายมือของนักเรียนทั่วประเทศ

หลังจากเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ พระธรรมโมลีเจ้าของและผู้จัดการโรงเรียน

เมธีวุฒิกิจเห็นว่าครูนันทน์เป็นผู้มีความสามารถด้านศิลปะ กอปรกับเรียนเก่งจึงได้บรรจุให้เป็นครูสอนวิชาศิลปะระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียน ขณะทำหน้าที่เป็นครูได้ศึกษาวิชาศิลปะเพิ่มเติมจากอาจารย์ ชื่น วิชัยพรหม ครูศิลปะของจังหวัดลำพูน และสามารถสอบวิชาชุดครูผู้สอนวาดเขียนโท (ว.ท.) ได้ รวมทั้งสอบวุฒิครูสามัญได้ ม.ป (ประโยคครูพิเศษประถม-ศึกษา) และสอบได้นักธรรมชั้นเอกด้วย

ครูนันทน์เป็นครูพระสอนวิชาสามัญในตำแหน่งครูศิลปศึกษาและสอนนักเรียนชั้นตรี-โท-เอก และธรรมศึกษา แก่นักเรียนโรงเรียนเมธีวุฒิกิจ เป็นเวลา ๘ ปี จึงได้ลาสิกขา รวมเวลาที่บวชเรียนอยู่นานถึง ๑๔ ปี

เมื่อลาสิกขาแล้วได้เข้ารับการอบรมวิชาผู้กำกับลูกเสือสามัญ ณ ค่ายลูกเสือหริภุญไชย ได้วุฒิชั้นนาค และได้รับการแต่งตั้งเป็นวิทยากรลูกเสือชาวบ้านจังหวัดลำพูนและเขตการศึกษา ๘ (ภาคเหนือ)

ต่อมาครูนันทน์ได้ศึกษาดนตรีสากล โดยเฉพาะแอดดอร์เตียนกับอาจารย์พิรุณการะวรรณ และศึกษาการเล่นเชลโลเบสส์ จากอาจารย์ชาญวุฒิ วงศ์วาร หัวหน้าวงดนตรีจังหวัดลำพูน และได้เป็นทั้งนักร้องที่ถนัดร้องเพลงลูกทุ่ง และนักดนตรีของวง จนวงดนตรีนี้สลายตัว เมื่อมีความรู้ทางด้านดนตรีครูนันทน์จึงได้รับแต่งตั้งเป็นครูสอน และผู้ควบคุมวง

ครูยางค์ของโรงเรียนเมธีวุฒิกิจ และเป็นครูหัวหน้าหมวดวิชาศิลปศึกษาการงานและวิชาชีพ อีกตำแหน่งด้วย ซึ่งทำให้สนใจเข้ารับการศึกษาการฝึกอบรมงานไม้ไผ่-หวาย งานเคลือบรูปพลาสติก งานผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา และงานซิลด์สกรีน นอกจากนี้ยังได้รับการแต่งตั้งเป็นครู หัวหน้าชุมชนอนุรักษ์ศิลปพื้นบ้านล้านนาของโรงเรียน ครุภัณฑ์ลาออกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ รวมเวลาการเป็นครูที่โรงเรียนเมธีวุฒิกิจนานถึง ๕๐ ปี

นอกจากการเป็นครูแล้ว ครุภัณฑ์ยังได้ร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่สังคมทั้ง ด้านการศึกษา และด้านวัฒนธรรมอยู่ตลอดมา อาทิ เช่น การเป็นกรรมการศึกษาโรงเรียน เทศบาลประดูลี จังหวัดลำพูน กรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผู้ทรงคุณวุฒิชุมชนท่าขาม-บ้านฮ่อม และที่ปรึกษางานด้านวัฒนธรรมของนายกเทศมนตรีเมือง ลำพูน

การเรียนรู้

ครุภัณฑ์เป็นผู้ที่รักการเรียนรู้ ใฝ่ใจในการศึกษาทั้งทางธรรมและทางโลก ตั้งใจศึกษาทั้งจากการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เมื่อสนใจเรื่องใดหรือทราบว่ามีคนมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่มีความสนใจก็จะฝากตัวเป็น ลูกศิษย์และศึกษาความรู้เป็นพื้นฐาน จากนั้นจึงค้นคว้าและฝึกปฏิบัติจนมีความเชี่ยวชาญ เพิ่มขึ้น

ครุภัณฑ์เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วเนื่องจากการคมนาคมและ สื่อต่างๆ ทำให้วิถีชีวิตของคนเมืองแปรเปลี่ยนไปตามกาลสมัย คนเมืองเหนือรุ่นใหม่ลืม ภาษาคำเมืองของตน ฟังจ้อย ฟังขอไม่เป็น พระและผู้ใหญ่ให้ศีลให้พรคำเมืองก็ฟังไม่เข้าใจ และไม่ซาบซึ้งในอรรถรสของภาษา เป็นการสูญเสียเอกลักษณ์ทางภาษาพูด ภาษาเขียน รวมทั้งวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปหมด ไทยเหนือก็เหมือนไทยใต้ไม่แตกต่างกัน ด้วยความห่วงใย ในเรื่องดังกล่าวครุภัณฑ์จึงได้ชักชวนและรวบรวมมิตรสหาย ครู อาจารย์รวมทั้งพระสงฆ์ใน ภาคเหนือตอนบนที่มีความสนใจด้านวรรณกรรม โดยเฉพาะได้เพื่อนร่วมงานทางวรรณกรรม คือ อาจารย์กำธร จินดาหลวง ซึ่งเป็นสมาชิกนักกลอนแห่งประเทศไทยมาร่วมกันก่อตั้ง “ชมรมกวีล้านนา (นักกวีภาคเหนือ)” ได้สำเร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยมีจุดประสงค์ เพื่อการรักษาไว้ซึ่งวรรณกรรมพื้นบ้าน และเพื่อศักดิ์ศรีของกวีล้านนา ซึ่งมีปราชญ์ ครู อาจารย์ พระสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ มาร่วมเป็นจำนวนมาก ซึ่งครุภัณฑ์ได้ถือโอกาสสอบถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากท่านเหล่านั้น

ได้รวบรวมความรู้ที่ได้ร่วมกับชาวคณะ คัดแยก จัดหมวดหมู่ และเรียบเรียงไว้ เป็นแบบอย่างอ้างอิง นอกจากนี้ยังได้ศึกษาวิธีขอแบบต่างๆ จากพ่อครู แม่ครู เพลง-ดนตรี จนสามารถแต่งและร้องวรรณกรรมทั้ง ๖ ประเภทของล้านนาได้

นอกจากนี้ครุภัณฑ์ยังพยายามทำตนให้เป็นคนทันสมัยอยู่เสมอ โดยการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ จากวิทยุ โทรทัศน์ ดัดเก็บข้อมูลความรู้ต่างๆ จากหนังสือพิมพ์ รวบรวมไว้เป็นเล่มๆ พยายามเรียนรู้การใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต วีซีดี ดีวีดีฯ เพื่อประยุกต์ใช้ในการรวบรวมข้อมูล การอนุรักษ์ และเผยแพร่ วรรณกรรม เป็นต้น

ครุภัณฑ์ค้นพบว่าวิธีการสืบสานวรรณกรรมล้านนาให้ได้ผลต้องบูรณาการกับศิลปะ โดยการถ่ายทอดวรรณกรรมล้านนาออกมาเป็นภาพวาดและถ่ายเป็นภาพสไลด์ฉายประกอบ บทขอ แล้วนำคำวและชอมาประกอบในการเล่นดนตรีสำหรับวงดุริยางค์ ซึ่งทำให้เยาวชน รู้จักและสนใจวรรณกรรมล้านนามากยิ่งขึ้น

การถ่ายทอดองค์ความรู้

ครุภัณฑ์ เปิดห้องโถงชั้นที่ ๒ ของบ้านเป็นที่ถ่ายทอดความรู้ด้านภาษาเขียน (ตัวเมือง) วรรณกรรมพื้นบ้าน และดนตรีพื้นเมืองแก่ครู นักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึง ระดับอุดมศึกษา และผู้สนใจทั่วไป เพื่อโน้มน้าวให้เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการ อนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน จนเกิดความซาบซึ้งรักและหวงแหนวรรณกรรมและวัฒนธรรม ของล้านนา

นอกจากเปิดบ้านเป็นแหล่งวิชาการแล้ว ครุภัณฑ์ได้นำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้จากปราชญ์ บัณฑิตชาวเหนือ รวมทั้งการศึกษา และฝึกฝนด้วย ตนเอง ตลอดจนค้นคว้าทดลองร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ อื่นๆ มาเผยแพร่ และถ่ายทอด เพื่อปลูกฝังให้เกิด ความรักในวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น เสนอโครงการ พิเศษสอนภาษา (ตัวเมือง) และวรรณกรรมล้านนา ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนร่วมกับสภาวัฒนธรรมอำเภอ จังหวัดลำพูน อบรมครูผู้สอนดนตรีและภาษาไทยระดับ

ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รวมทั้งจัดรายการวิทยุของท้องถิ่น คือสถานีวิทยุ อสมท. และ สวท. จังหวัดลำพูน-เชียงใหม่ เป็นประจำทุกวันศุกร์ และเสาร์ เพื่อเผยแพร่ความรู้ ด้านภาษา วรรณกรรม และดนตรีของล้านนาให้คงอยู่สืบไป โดยมีอุดมการณ์ว่า “อมไว้หาย คายออกอยู่”

เนื้อหาการถ่ายทอดความรู้

เนื้อหาองค์ความรู้ที่ครูถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนและผู้สนใจ ได้แก่

- การอ่าน และการเขียนอักษรล้านนา
- วรรณกรรมและกวีล้านนา
- การเทศน์มหาชาติ พร้อมใส่กาพย์ประกอบการเทศน์
- ดนตรีพื้นเมือง การแต่งและขับซอ ประกอบดนตรีปี่จุม และสะล้อซอซึง

วิธีการถ่ายทอดความรู้

ครูนั้นที่ใช้วิธีการต่างๆ ในการถ่ายทอดความรู้ดังนี้

- การบรรยาย
- การสาธิต
- การฝึกปฏิบัติจนผู้เรียนสามารถปฏิบัติและทำได้จริง
- การใช้สื่อประกอบการสอน เช่น เทป สไลด์ วิดีโอ วีซีดี เป็นต้น

ครูนั้นที่ได้พยายามทุกวิถีทางอย่างเข้มแข็งไม่ย่อท้อและไม่เบื่อบ่อยในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านภาษา วรรณกรรม และดนตรีล้านนาให้คงอยู่ ถึงแม้จะไม่ได้ผลสมบูรณ์อย่างที่ตั้งใจ แต่ครูนั้นก็คิดเสมอว่าดีกว่าไม่ทำเสียเลย เพราะอย่างน้อยก็ได้ถ่ายทอดให้คนทั่วไปและเยาวชนส่วนหนึ่งเกิดความรัก เห็นความสำคัญ และสืบสานภูมิปัญญาด้านภาษา วรรณกรรมและดนตรีล้านนาไว้ให้สืบต่อไป ไม่ปล่อยให้ตายไปกับกาลเวลา

การที่ ครูนั้น นันท์ชัยศักดิ์ เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๒

ครูนันท์ นันทชัยศักดิ์ ปัจจุบันอายุ ๖๖ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ที่บ้านสันป่าสัก หมู่ ๖ ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๑๘๑ หมู่ ๑ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นบุตรนายมา และนางทิพย์ นันทชัยศักดิ์ สมรสกับ นางสาวบุญยวง นารินทอง มีบุตรชายและหญิง รวม ๒ คน

การศึกษา

- ประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดสันป่าสัก จังหวัดลำพูน
- มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนเมธีวชิกร จังหวัดลำพูน
- สอบได้วิชาครูผู้สอนवादเขียนโท (ว.ท.)
- สอบได้วุฒิครูสามัญประโยคครูพิเศษประถม (พ.ป.)
- นักธรรมชั้นเอก

เกียรติคุณที่เคยได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๓๒ โฉรางวัลที่ ๒ การประกวดโครงการ กสช. ของสำนักงานประชาสัมพันธ์เขต ๓ ลำปาง
- พ.ศ. ๒๕๓๕, ๒๕๓๗ ผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น จังหวัดลำพูน
- พ.ศ. ๒๕๔๓ ผู้กระทำความดีในการปฏิบัติคุณธรรม ๕ ประการตามพระราชดำรัสฯ
- พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๒ ชนะเลิศประกวดจ้อย งานสงกรานต์อำเภอดอยสะเก็ดและสันกำแพง
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านภาษาและวรรณกรรม จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

นายนิยม สองสีโย

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

คำประกาศเกียรติคุณ
นายนิยม สองสีโย
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

ครูนิยม สองสีโย เกิดเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ที่จังหวัดน่านสนใจศึกษาอักษรล้านนา มาตั้งแต่เด็ก เพราะเป็นอักษรที่ใช้เขียนเรื่องราวที่น่าสนใจอีกทั้งตัวอักษรมีความสวยงามเป็นทั้งศาสตร์ และศิลป์ โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากครูอาจารย์ และผู้รู้ และได้พยายามศึกษา ค้นคว้า เพื่อหาหลักในการเขียนและการอ่านที่ถูกต้องแล้วนำมาสรุปเป็นหลักการ ถ่ายทอดให้ผู้ที่สนใจเข้าใจง่าย เรียนรู้ได้รวดเร็ว เพื่อสืบทอดให้มีผู้ที่สามารถศึกษาข้อมูลต่างๆ ที่ปราชญ์สมัยก่อนได้บันทึกสาระที่มีคุณค่าไว้ แล้วนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม อีกทั้งเพื่อเชิดชู รักษา ฟื้นฟู สืบสานอักษรล้านนาอันเป็นสมบัติอันล้ำค่าทางอักษรศาสตร์ และเป็นเอกลักษณ์ของล้านนาให้คงอยู่ตลอดไป

การที่ ครูนิยม สองสีโย นำความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ฝึกฝน ปฏิบัติจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น **ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒** ด้านภาษาและวรรณกรรม ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

นายนิยม สองสีโย

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

ครูนิยม สองสีโยจากจังหวัดน่าน เป็นผู้ที่มีความสนใจอักษรล้านนา ได้พยายามศึกษาหาสาเหตุที่ทำให้การอ่าน การเขียนภาษาล้านนาเป็นเรื่องยาก และได้ทดลองวิธีการสอนแบบใหม่มาผสมผสานทำให้สามารถเข้าใจได้ง่าย และเรียนได้รวดเร็วขึ้น จึงได้เริ่มถ่ายทอดให้คนรอบข้างและได้เปิดสอนเป็นทางการจนก่อให้เกิด “กลุ่มคนรักตัวเมืองน่าน” ที่มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านภาษาและวรรณกรรมของท้องถิ่น

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

ครูนิยม เริ่มมีความสนใจและศึกษาอักษรล้านนามาตั้งแต่อยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ ได้ขอยืมลูกศิษย์ของพ่อครูเคียน กันชศรี ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านภาษาล้านนา และสมุนไพรพื้นบ้าน หลังจากได้เรียนกับพ่อครูเคียนซึ่งถือว่าเป็นครูคนแรกด้านภาษาล้านนาแล้ว ก็ได้แสวงหาความรู้เกี่ยวกับอักษรล้านนา จากครู อาจารย์หลายท่านทั้งที่เป็นบรรพชิต และฆราวาส โดยขอเรียนขอสืบทอดความรู้จากท่านเหล่านั้นเรื่อยมา จนสามารถอ่านออกเขียนได้ จึงเริ่มสะสมตำรับ ตำราที่ได้จากพ่อครูทั้งหลายแล้วนำมาคัดลอกใหม่ หากไม่แน่ใจก็จะถามจากผู้รู้ แล้วจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มใหม่

ด้วยความผูกพันกับภาษาล้านนา อยากให้คนอื่นเห็นความสำคัญและรู้จักภาษาล้านนาอย่าง

แพร่หลาย ครูนิยมจึงได้เริ่มถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนรอบข้าง และพยายามหาวิธีการสอนแบบใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ง่าย และเรียนรู้ได้รวดเร็วปรากฏว่าเป็นที่สนใจจนต้องเปิดสอนอย่างเป็นทางการมาหลายรุ่น โดยเปิดทำการสอน ณ ศูนย์การเรียนรู้อักษรล้านนา (ตัวเมือง) ที่วัดอรุณญาวาส ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ปรากฏว่า

มีผู้สนใจศึกษาทั้งพระภิกษุ สามเณร ข้าราชการ ประชาชน และที่น่ายินดีก็คือมีเยาวชน จำนวนไม่น้อยที่สนใจศึกษาอักษรล้านนาด้วย

ปัจจุบันครุนิยม รับราชการเป็นครูตำแหน่งอาจารย์ ๒ ระดับ ๗ โรงเรียนราชานุกูล กลุ่มคูใต้ สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดน่าน

การเรียนรู้

ครุนิยม มีความสนใจอักษรล้านนามาตั้งแต่เด็ก เพราะเป็นอักษรที่ใช้จาร (เขียน) เรื่องราวต่างๆ ที่น่าสนใจ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวทางพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก ธรรมชาดก พิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนถึงพงศาวดาร ดำนาน ศิลจารึก ตำรายาสมุนไพร คำวาทย์ โคลง ซอ คติคำสอน และสรรพตำราต่างๆ นอกจากนี้ในด้านรูปลักษณะโครงสร้างของตัวอักษรล้านนาก็มีความสวยงามเป็นทั้งศาสตร์ และศิลป์

การศึกษาอักษรล้านนาในระยะแรกพ่อครูเขียน คันชศรี ได้วางหลักการเกี่ยวกับการเรียนโดยให้หัดเขียนตัวอักษร สระ และแม่สะกดให้แม่นยำ หลังจากนั้นจึงอ่านพับสา และใบลาน ซึ่งในช่วงแรกก็อ่านไม่ค่อยได้เพราะยังติดรูปแบบการเขียนการอ่านของภาษาไทยกลาง และจำนวนอักษรล้านนาไม่ตรงกับจำนวนอักษรของไทยกลางนัก ทำให้เกิดความคิดได้ว่าเป็นเพราะสาเหตุที่เป็นคนละภาษา กัน ตัวอักษร รูปแบบการเขียน และสำเนียงการอ่านไม่เหมือนกัน ต้องไม่ยึดติด จึงได้พยายามปรับปรุงตนเอง และฝึกฝนทักษะ สามารถอ่านเขียนได้คล่องแคล่ว

ยิ่งได้เรียนครุนิยมก็ยิ่งให้เห็นความสำคัญของอักษรล้านนา ซึ่งเป็นอักษรของภาษาพูดเมืองเหนือที่เป็นภาษาแม่ของชาวล้านนา เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญ และเป็นมรดกที่แสดงถึงความเจริญทางด้านอักษรศาสตร์ ผู้ที่เรียนรู้อักษรล้านนาจะเสมือนกับได้รับกุญแจที่ไขเปิดประตูแห่งอดีต ที่นักปราชญ์ผู้รู้ในสมัยก่อนได้บันทึกข้อมูล ความรู้ต่างๆ ไว้ในพับสา และใบลานล้านนา ซึ่งใบลานล้านนาที่ได้ทำการอนุรักษ์อย่างถูกวิธีแล้ว และกระจายอยู่ตามวัดต่างๆ ในจังหวัดน่าน มีมากถึง ๘๘๔ เรื่อง แยกเป็นผูกมี ๔,๗๘๖ ผูก รอให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อนำเนื้อหาสาระมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมต่อไป

องค์ความรู้และเนื้อหาการถ่ายทอดความรู้

คัมภีร์ใบลานและพับสาทางภาคเหนือมีอยู่เป็นจำนวนมากแต่ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจด้านอักษรล้านนายังมีอยู่น้อย ครุนิยมเห็นว่าการที่อักษรล้านนาในคัมภีร์โบราณอ่านยากนั้นมีสาเหตุหลายประการ กล่าวคือ ลายมือของผู้จาร (เขียน) ไม่สวย และไม่ถูกต้อง บางครั้งตัวอักษรไม่ชัดเจนเพราะเป็นการเขียนจากปลายเหล็กจาร และการซึมของน้ำหมึก

ทำให้อ่านได้ยากและความหมายผิดพลาด ครุนิยมจึงได้ทำการคัดลอก คั่นคว่ำ และทำรูปเล่มใหม่เพื่อให้มีความชัดเจนอ่านได้ง่ายขึ้น

นอกจากลายมือการเขียนของแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันแล้ว การวางตำแหน่งสระวรรณยุกต์ของคำต่างๆ ก็ต่างกัน อักษรล้านนามีการเขียนได้หลายรูปแบบไม่ตายตัวแน่ชัด แต่ก็ต้องอยู่ภายใต้หลักการของการเขียนที่ถูกต้อง การเขียนมักจะมีลักษณะการอ่านซ้ำของอักษร ทั้งนี้ต้องอาศัยความเข้าใจเรื่องลายมือของผู้เขียน การอ่านต้องอ่านให้ได้ใจความและสำนวนภาษาพื้นเมืองด้วย จึงจะทำให้ การอ่าน การเขียน ทำได้ถูกต้องและมีความหมาย ครุนิยมได้พยายามศึกษาคั่นคว่ำจากพับสาและโบราณ เพื่อจะหาหลักในการเขียน การอ่าน การวางตำแหน่งสระและวรรณยุกต์ จากหลายตำราและหลายท้องถิ่น แล้วนำมาสรุปเป็นหลักการ เรียบเรียงเป็นแบบเรียนอักษรล้านนาขึ้น โดยนำเอาวิธีการสอนแบบใหม่มาผสมผสานทำให้เข้าใจง่าย เรียนได้รวดเร็ว ลดระยะเวลาการเรียนได้มากขึ้น

การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอักษรล้านนาในระดับเบื้องต้นครุนิยมจะเริ่มสอนให้อ่านออกเขียนได้ โดยเน้นการเขียนตัวอักษรให้ถูกต้องและมีความสวยงามตามแบบโบราณ ตลอดจนอ่านให้ได้ใจความทั้งสำนวนและสำเนียงของชาวล้านนา เมื่ออ่านออกเขียนได้แล้ว

จะสอนให้รู้จักวรรณกรรมของล้านนาทั้ง คำว โคลง ธรรมชาดก เป็นกุศโลบายหนึ่งให้คนที่สนใจสรรพตำราต่างๆ เช่น ตำรายาสมุนไพร สุภาษิต คติคำสอน กาพย์ กลอน คำว จ้อย ซอ คาถาอาคม ตะกรุดผ้ายันต์ และพงศาวดารต่างๆ ที่อยู่ในโบราณพับสา ต้องพยายามเรียนรู้อักษรล้านนามาก่อน

นอกจากเรียบเรียงแบบเรียนอักษรล้านนาแล้ว ครุนิยมยังได้คั่นคว่ำและคัดลอกต้นฉบับที่เป็นโบราณล้านนาและพับสาเกี่ยวกับธรรมชาติ ธรรมชาดก พงศาวดาร ดำนาน คำสู่ขวัญ โคลงและคำว จำนวน ๕๒ เรื่อง เช่น ธรรมเตโชยาโม ธรรมปทุมกุมารชาดก ศิลาจารีกวดพระธาตุช้างค้ำ ศิลาจารีกวดศรีพันต้น คำวปู่สอนหลาน คำวเมียอำยมิษฐ์ คำวแม่เลี้ยงลูก คำวหมอยา คำว ๑๒ ราศี ดำนานพระธาตุแช่แห้ง เขาน้อย กู่คำ พระนอน ธรรมมหาชาติกัณฑ์ต่างๆ เป็นต้น เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาหาความรู้ภูมิปัญญาในเรื่องต่างๆ ที่นักปราชญ์สมัยก่อนได้บันทึกไว้

วิธีการถ่ายทอดความรู้

ครุนิยม ถ่ายทอดความรู้โดยใช้หลักการโบราณผสมผสานกับวิธีการสอนแบบใหม่ โดยใช้วิธีการดังนี้

- การบรรยาย
- การสาธิต
- การฝึกปฏิบัติ

ก่อนเปิดทำการสอนจะมีการประชาสัมพันธ์ ให้นุคคลภายในชุมชนได้รับทราบข่าวสารโดยทางเสียงตามสายของเทศบาลเมืองน่าน ให้ผู้ที่สนใจไปยื่นใบสมัครเรียน ณ ศูนย์การเรียนรู้อักษรล้านนา วัดอรัญญาवास จังหวัดน่าน แล้วจึงเปิดทำการสอนเป็นรุ่นๆ

นอกจากเปิดสอนแล้วครุนิยมได้เรียบเรียงเรื่องราวต่างๆ ที่ได้จากคำภีร์โบราณและพับสาซึ่งมีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์จัดทำเป็นรูปเล่มเผยแพร่เป็นจำนวนมาก โดยอาศัยงบประมาณจากมูลนิธิพระครูพุทธมนต์โชติคุณ และทุนทรัพย์ส่วนตัว รวมทั้งจัดทำจุลสารของกลุ่มคนอีกตัวเมืองนครน่าน ซึ่งมีเนื้อหาสาระเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นของล้านนาและเขียนด้วยอักษรล้านนา แจกฟรีให้แก่สมาชิกเป็นรายเดือน เพื่อกระตุ้นให้คนสนใจเรียนรู้อักษรล้านนาเพิ่มขึ้น

การที่ ครุนิยม สองสีโย เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม เป็นผู้สร้างสรรค์

และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๒

ครุนิยม สองสีโย ปัจจุบันอายุ ๔๖ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ที่บ้านเมืองจั่ง ตำบลเมืองจั่ง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๒๑/๑ ซอย ๑ ถนนหน่อคำ ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นบุตรของนายจันทร์ และนางไสว สองสีโย สมรสกับนางสาวเสน่ห์ เกตุศรีเนียม มีบุตรหญิง ๒ คน

การศึกษา

- ปริญญาตรี ครุศาสตรบัณฑิต จากสถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๓๓ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. ๒๕๓๕ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. ๒๕๔๓ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านภาษาและวรรณกรรม
จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

นายบุญคิด วัชรศาสตร์

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

คำประกาศเกียรติคุณ
นายบุญคิด วัชรศาสตร์
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

ครูบุญคิด วัชรศาสตร์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ที่จังหวัดลำพูน ในครอบครัวชาวนา แต่จากการที่บิดาเป็นผู้ที่มีความรู้จากการบวชเรียน ได้สอนภาษาไทยและอักขระภาษาพื้นเมืองเป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่ดีให้ตั้งแต่อายุยังน้อย และเมื่อบรรพชาเป็นสามเณรก็ได้รับการศึกษาเพิ่มเติมด้านอักขระภาษาตัวเมืองล้านนาจากเจ้าอาวาสวัด จนสามารถอ่านออกและเขียนได้ถูกต้องตามอักขรวิธี และได้ศึกษาค้นคว้าฝึกฝนจนมีความรู้ ความเชี่ยวชาญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีผลงานทางด้านภาษา และวรรณกรรมเผยแพร่สู่สาธารณชนเป็นจำนวนมาก รวมทั้งถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน นักการศึกษา ในท้องถิ่น นักวิชาการ และผู้ที่สนใจเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาของล้านนาให้มีการสืบสานต่อไป

การที่ ครูบุญคิด วัชรศาสตร์ นำความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมที่ตนเองได้ศึกษา ค้นคว้า ค้นพบ ฝึกฝนปฏิบัติจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น **ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒** ด้านภาษาและวรรณกรรม ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

นายบุญคิด วัชรศาสตร์

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

ครูบุญคิด วัชรศาสตร์ จากตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนสถาบันการศึกษาว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนา มีผลงานเผยแพร่สู่สาธารณชนเป็นจำนวนมาก เป็นที่ยอมรับทั้งในแง่วิชาการด้านภาษา วรรณกรรม และความรู้ด้านประเพณี พิธีกรรมและชาดกในพุทธศาสนา เป็นอย่างยิ่ง เป็นผู้สืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาไว้ไม่ให้สูญหาย

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

ครูบุญคิดเกิดในครอบครัวชาวนา บิดา มารดา ประกอบอาชีพทำนาและทำสวนครัว เนื่องจากเป็นบุตรคนโตจึงต้องช่วยเลี้ยงน้องซึ่งมีหลายคน รวมทั้งช่วยทำงานบ้าน ตลอดจนงานที่ได้รับมอบหมาย เมื่ออยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ที่โรงเรียนประชาบาลวัดปงษ์ บิดาซึ่งเคยบวชเป็นพระมาก่อนได้ชักจูงให้เป็นขะยม คือศิษย์วัด และเมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ครูบุญคิดจึงได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดปงษ์ อันเป็นวัดประจำหมู่บ้านนั่นเอง ในระหว่างบวชเรียนได้เรียนอักษรภาษาตัวเมืองล้านนา จนอ่านออกและเขียนได้ถูกต้องตามอักขรวิธี และได้ศึกษาทางธรรม จนสอบได้นักธรรมชั้นเอกและสอบบาลีประโยคเปรียญธรรม 4 (เปรียญโท) สนามหลวง สำนักเรียนคณะสงฆ์ จังหวัดลำพูน ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐

ครูบุญคิด เป็นผู้ที่รักการเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม นอกจากการศึกษาสายสามัญในระบบโรงเรียน และการได้รับการศึกษาอบรมทางสงฆ์แล้ว ครูบุญคิดได้เข้ารับการอบรมและได้รับวุฒิปัตร์ในเรื่องต่างๆ ที่มีความสนใจอย่างหลากหลาย ได้แก่ วุฒิปัตร์การฝึกอบรมการพูดแบบการพูดของสถาบันฝึกการพูดแบบการพูด วุฒิปัตร์การฝึกอบรมรักษาความมั่นคงภายในแห่งชาติของกระทรวงมหาดไทย วุฒิปัตร์การอบรมกฎหมายชาวบ้าน หลักสูตรนิติศาสตร์ประยุกต์สาขากฎหมายแพ่ง-พาณิชย์ และอาญาจากสถาบันกฎหมายชาวบ้านและวุฒิปัตร์การอบรมผู้บริหารโรงงานอุตสาหกรรม

จากความสามารถและความเชี่ยวชาญ ประกอบกับการเป็นผู้ที่เสียสละเพื่อสังคม ทำให้ครุบุญคิดได้รับเชิญและเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวมตลอดมา อาทิ เป็นวิทยากรฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้านของชมรมวิทยากรเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นวิทยากรฝึกอบรมบรรณานายก (ปู่อาจารย์วัด) ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เป็นประธานกรรมการจัดพิมพ์ต้นฉบับพระไตรปิฎกอักษรล้านนา จำนวน ๔๕ เล่มต่อชุดด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นโครงการที่คณะสงฆ์ร่วมกับจังหวัดเชียงใหม่จัดพิมพ์ถวายเป็นวัดต่างๆ และห้องสมุด

ประชาชน เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองสมโภชเมืองเชียงใหม่มีอายุครบ ๗๐๐ ปี และเพื่อร่วมงานพระราชพิธีมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงครองราชย์เป็นปีที่ 50 เป็นบรรณาธิการวารสารดอกคเยอมของมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นประธานกรรมการฝ่ายส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีสภากาชาดวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นกรรมการทำงานให้กับองค์กรสาธารณกุศลอื่นๆ อีกมาก

การเรียนรู้

เนื่องจากบิดาเคยบวชเรียนหนังสือจากวัด และเป็นปู่อาจารย์ของวัด จึงได้สอนภาษาไทยและอักษรภาษาพื้นเมืองเบื้องต้น ซึ่งครุบุญคิดได้เรียนรู้ควบคู่ไปกับการศึกษาในโรงเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา และเมื่อบรรพชาเป็นสามเณรก็ได้ศึกษาอักษรภาษาตัวเมืองล้านนากับพระอาจารย์สม สมโณ เจ้าอาวาสวัดปงชัย จนสามารถอ่านออกและเขียนได้ถูกต้องตามอักขระวิธี ได้อ่านคัมภีร์เทศน์ต่างๆ โปรดญาติโยมและฝึกหัดเขียนจากคัมภีร์ไบลานได้หลายผูก

ครุบุญคิดได้ศึกษาค้นคว้าอักษรภาษาตัวเมืองล้านนาจนมีความเชี่ยวชาญได้ปริวรรตเอกสารโบราณ ไบลาน และพับสาซึ่งเป็นภูมิปัญญาในเรื่องต่างๆ จากอักษรล้านนา มาเป็นอักษรไทยกลางและภาษาท้องถิ่นล้านนา เป็นการอนุรักษ์ สืบสานและเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญาอันเป็นอารยธรรมของบรรพชนล้านนาให้เป็นที่รู้จักและเป็นประโยชน์ต่อสังคม

องค์ความรู้

ครุบุญคิด มีผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นจากองค์ความรู้หลายด้านทั้งด้านภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม ดังนี้

๑. งานปรีวรรตชาดกพื้นบ้านที่พระใช้เทศน์ในวัดจากคัมภีร์ไบบลานที่เป็นอักษรล้านนาโบราณ มาเป็นอักษรไทยกลางและอักษรล้านนาประกอบกัน ซึ่งได้พิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐ - ปัจจุบัน มีจำนวนมากกว่า ๑๐๐ เรื่อง และได้รับความนิยมแพร่หลายในจังหวัดภาคเหนือตอนบน อาทิ

- ๑.๑ ชรรถเทศนานิยมอุทิศกุศลแก่ผู้ตาย เช่น มาลัยโศคโลก นิพพานสูตร ฯลฯ
- ๑.๒ ชรรถเทศนาสำหรับอุทิศกุศลเสวยผลในภาคหน้า เช่น ชรรถสังเวช มาตาปิตุ ฯลฯ
- ๑.๓ ชรรถเทศนาสำหรับทำบุญงานศิริมงคล เช่น พุทธสังคหะโลก ไชยสังคหะ ฯลฯ
- ๑.๔ ชรรถเทศนาอานิสงส์ต่างๆ เช่น อานิสงส์ปีใหม่ อานิสงส์บวช ฯลฯ
- ๑.๕ ชรรถเทศนาสำหรับถวายทานสืบชาติตาปีเกิด เช่น เตมิยะ เวสสันดรระอม ฯลฯ
- ๑.๖ ชรรถเทศนาสำหรับถวายสืบชาติตาเดือนเกิด (เดือนเมืองเหนือ) เช่น สุทธธนู เดือนเกียง ช้างฉัททันต์ เดือนยี่ มโหสถ เดือน ๓ ฯลฯ
- ๑.๗ ชรรถเทศนาสำหรับถวายทานสืบชาติตาวันเกิด เช่น ชรรถสังคินี วัน-คินิตย์
- ๑.๘ ชรรถเทศนาคร่าวเรื่องสั้น/ยาว เช่น หมอกมุงเมือง สามขาสามเหล่า ฯลฯ

๒. ผลงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของคนล้านนา ทั้งที่เป็นบทความและผลงานทางวิชาการ ที่ปรีวรรตจากเอกสารตัวเมืองของเก่า อาทิ

- ๒.๑ ตำราเดิมพื้นเมือง รวบรวมพิธีกรรมต่างๆ เป็นคู่มือของมัททายก เช่น พิธีเรียกขวัญต่างๆ
- ๒.๒ นิยายเก่ากอง อธิบายถึงวันดี วันเสียที่ใช้กับวิถีชีวิตของคนล้านนา เช่น วันดีควรปลูกพืช เอาข้าวใส่ยุ้งฉาง เป็นต้น
- ๒.๓ ภาษิตคำเมืองเหนือ จำนวน 1,012 ข้อภาษิต พร้อมอธิบายความหมาย
- ๒.๔ บทความทางวิชาการเรื่อง เจ้าสุริยวงษ์ ในหนังสือเจ้านายฝ่ายเหนือ กับงานวัฒนธรรม
- ๒.๕ ประมวลสิ่งควรรู้เกี่ยวกับศาสนาและความรู้รอบตัวทั่วไป
- ๒.๖ ผัวผู้เมีย - เมียผู้ผัว ของพ่อหมานใจ อำเภอสันทราย เป็นบทสนทนาโต้ตอบกันของสามีและภรรยา เพื่อสอนเตือนใจให้อยู่ในกรอบขนบธรรมเนียมอันดีของล้านนา

๓. แบบเรียน และเอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาการศึกษาภาษาถิ่นนา
อาทิ

- ๓.๑ แบบเรียนภาษาพื้นเมือง สำหรับเป็นคู่มือในการเรียนอักษรล้านนาแก่
ภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด
- ๓.๒ แบบเรียนภาษาเมืองเหนือ ฉบับเรียนด้วยตนเอง ๖๕ ชั่วโมง ซึ่ง
ปรับปรุงมาจากหนังสือแบบเรียนภาษาพื้นเมือง
- ๓.๓ คนเมือง อู่คำเมือง เป็นเอกสารประกอบการสอนวิชาเรียนอักษรล้านนา
พิมพ์เอกสารล้านนา - อักษรไทยกลาง มีบทสนทนาภาษาคำเมืองและ
รวบรวมศัพท์ภาษาพูดไว้ ๘,๐๐๐ กว่าคำ พร้อมคำแปล
- ๓.๔ เอกสารประกอบการเรียนการสอน : ภาษาและวรรณกรรมล้านนา
- ๓.๕ คู่มืออบรมศรัทธา อธิบายถึงหลักการเทศนา ปาฐกถาพร้อมยกตัวอย่าง
บทเทศนาต่าง ๆ

การถ่ายทอดความรู้

ครุบุญคิดได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มี ให้แก่ผู้เรียนรูกุ่มต่างๆ ได้แก่

- พระนิสิต คณะครุศาสตร์ และคณะพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก
- นักศึกษาโปรแกรมวิชาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันราชภัฏเชียงใหม่
- นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ตามโครงการศูนย์
ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ผู้นำทางศาสนาคริสต์ของจังหวัดเชียงใหม่
- ผู้สนใจทั่วไป เปิดสอนที่วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

นอกจากนี้ลูกศิษย์ที่จบหลักสูตรการเรียนการสอน ได้นำเอาองค์ความรู้ที่ได้รับ
ไปถ่ายทอดต่อให้กับผู้สนใจ โดยเปิดสอนอักษรล้านนา (ตัวเมือง) เช่น ชุมชนวัดเกตุ
โรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดเวฬุวัน อำเภอสารภี จังหวัด
เชียงใหม่ เป็นต้น

เนื้อหาการถ่ายทอดความรู้

เนื้อหาความรู้ที่ครุบุญคิดถ่ายทอดให้ลูกศิษย์ ผู้ที่สนใจ ตลอดจนสังคมโดยทั่วไป
ได้แก่

- อักษรล้านนา
- ศัพท์ สำนวน และบทสนทนาภาษาคำเมือง

- ภาษิตคำเมืองและวรรณกรรมล้านนา
- หลักการเทศนา ปาฐกถา บทเทศนาต่างๆ ประเภทชาดก
- วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความรู้รอบตัวและวิถีชีวิตของคนล้านนา

วิธีการถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดความรู้ของครูบุญคิด ให้แก่ผู้ที่สนใจเรียนรู้ ใช้วิธีการหลากหลาย ลักษณะ เช่น

- จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน
- จัดทำแผนการเรียนการสอน
- จัดทำเอกสารประกอบการเรียนการสอน
- จัดทำสื่อการสอน เช่น สไลด์ ภาพถ่าย เทปบันทึกเสียง ใบบาน ฯลฯ
- ให้ผู้เรียนทำแบบฝึกหัดเกี่ยวกับรูปสระ พยัญชนะและวรรณยุกต์ล้านนาจนสามารถประสมอักษรได้
- นำนักเรียนทัศนศึกษาแหล่งข้อมูลนอกสถานที่ เพื่อทำรายงานประกอบการเรียนและให้ความรู้เกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการอนุรักษ์และเผยแพร่ เช่น การถ่ายทอดเอกสารโบราณลงในไมโครฟิล์ม เป็นต้น
- เชิญวิทยากรที่มีความรู้ด้านอักษรล้านนามาให้ความรู้เกี่ยวกับเอกสารโบราณและสังคมล้านนา
- ให้ผู้เรียนนำเสนอกิจกรรมและผลงานที่ได้รับมอบหมายหน้าชั้นเรียนและช่วยกันแก้ปัญหา
- ทดสอบความรู้โดยการสอบ และเมื่อผ่านเกณฑ์แล้ว จึงจะถือว่าผ่านหลักสูตรและรับวุฒิบัตรต่อไป

ด้วยเหตุที่ครูบุญคิดสนใจในการร่วมกิจกรรมกับกลุ่มต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่อย่างหลากหลายทำให้เกิดความรู้และผลงานต่างๆ จำนวนมาก โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวกับภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรมของล้านนา ท่านได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจ โดยวิธีการต่างๆ ให้แพร่หลายโดยมิได้ปิดบัง ซึ่งถือได้ว่าทำหน้าที่ของครูอย่างสมบูรณ์

การที่ ครูบุญคิด วัชรศาสตร์ เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคม และชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

ครุบุญคิด วัชรศาสตร์ ปัจจุบันอายุ ๖๗ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๘ บ้านเลขที่ ๔ หมู่ ๒ ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นบุตรของนายบุญทา - นางหม่อมหมอบุญศาสตร์ สมรสกับนางสาวลำดวน (นามสกุลเดิมคือ แดงชมพู) มีบุตรหญิง ๑ คน ที่อยู่ปัจจุบันคือ บ้านเลขที่ ๗๓/๑๘ ถนนช้างเผือก ซอย ๘ ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐ ที่ทำงาน เลขที่ ๑๕ โรงพิมพ์ธาราทองการพิมพ์ ถนนราชดำเนิน ตำบลพระสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๐๐

การศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๕๓ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนประชาบาลวัดปงษ์ จังหวัดลำพูน
- พ.ศ. ๒๕๐๐ นักธรรมชั้นเอกและบาลีประโยคเปรียญธรรม ๔ ประโยค (เปรียญโท) สนามหลวง สำนักเรียนคณะสงฆ์ จังหวัดลำพูน
- พ.ศ. ๒๕๐๔ มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่วัดเกตการาม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้รับพระราชทานของที่ระลึกจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสบริจาคเงินสมทบสร้างอาคารเรียนมหาจุฬาลงกรณ์-ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก
- พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับพระราชทานเข็มเชิดชูเกียรติและโล่รางวัลผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่นด้านภาษาและวรรณกรรม จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้รับเกียรติบัตรและปีกพลร่มสัมพันธ์กิตติมศักดิ์ กองพลรบที่ ๒
- พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้รับพระราชทานของที่ระลึกในฐานะประธานกรรมการจัดพิมพ์ต้นฉบับพระไตรปิฎกอักษรล้านนา ภาษาล้านนาจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
- พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้รับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากสถาบันราชภัฏเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับการยกย่องเป็นครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านภาษาและวรรณกรรม จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

นายบุญชู จันทรบุตร
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านการแพทย์แผนไทย

คำประกาศเกียรติคุณ
นายบุญชู จันทรบุตร
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านแพทย์แผนไทย

ครูบุญชู จันทรบุตร เกิดเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๕๐ ที่จังหวัดเชียงใหม่ ได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมความรู้จากตำรับ ตำรายาโบราณของล้านนา และค้นคว้าประยุกต์เพิ่มเติมจนผลิตยาสมุนไพรให้สะดวกต่อการบริโภค โดยเฉพาะยาลมต่างๆ ที่มีชื่อเสียงมานานทางภาคเหนือ ได้ช่วยดูแลรักษาสุขภาพของคนในชุมชนทั้งในท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียง และได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพด้วยการรักษาแผนโบราณซึ่งเป็นภูมิปัญญาไทยให้แก่ผู้ที่เจ็บป่วย สถาบันการศึกษาต่างๆ และผู้ที่สนใจจนสามารถนำไปช่วยตนเองและครอบครัวในการรักษาสุขภาพและประกอบเป็นอาชีพได้

การที่ ครูบุญชู จันทรบุตร นำความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ฝึกฝน ปฏิบัติจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จเป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น **ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านแพทย์แผนไทย ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕**

นายบุญชู จันทรบุตร

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านแพทย์แผนไทย

ครูบุญชู จันทรบุตร จากจังหวัดเชียงใหม่ ได้รวบรวมตำรายาโบราณ ภาษาล้านนา แล้วค้นคว้าเพิ่มเติมและคิดค้นพัฒนาสูตรยาสมุนไพรเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะจำพวกยาลมต่าง ๆ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมานานทางภาคเหนือ ได้ออกแบบบรรจุภัณฑ์ใหม่ให้ง่ายต่อการซื้อและการใช้ นอกจากนี้ยังได้ประยุกต์ความเชื่อทางด้านประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการรักษาผู้ป่วย โดยเฉพาะเป็นการช่วยทางด้านจิตใจซึ่งได้ผลเป็นอย่างดี

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

ครูบุญชู เกิดท่ามกลางสภาพครอบครัวที่ยากจน บิดาเสียชีวิตตั้งแต่ครูบุญชูอายุได้ ๔ ขวบ แต่ยังมีโชคดีที่สมภารเจ้าอาวาสวัดเอรัญชะวัน (วัดแพะขวาง) มาขอไปเลี้ยงดูให้เป็นเด็กวัด และได้เรียนหนังสือจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ที่โรงเรียนแม่จอนิล อำเภอดงครวญครูบุญชูได้บวชเป็นเณรเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ บวชเป็นเณรอยู่นานถึง ๘ พรรษา จึงได้อุปสมบทเป็นพระและสอบได้นักธรรมเอก ในช่วงเวลาที่อยู่ที่วัดครูบุญชูได้เริ่มเรียนภาษาล้านนา (ตัวเมือง) จากเจ้าอธิการปิ่น ปัญญาวิโร จนมีความเชี่ยวชาญ

หลังจากนั้นครูบุญชู ก็ได้พากเพียรเรียนทุกอย่างจากตำราที่มีอยู่ในวัด ทั้งคัมภีร์โบราณว่าด้วยธรรมชาติ และวรรณกรรมต่างๆ โดยเฉพาะตำรายาโบราณ และตำรายาล้านนา เช่น วิธีทำยาแผนโบราณ การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม การใช้สมุนไพรรักษาโรค การใช้คาถาอาคมฯ เช่น การเปิด การทำน้ำมันต์ การทำพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การดูแลสุขภาพ ซึ่งครูบุญชูให้ความสนใจเป็นพิเศษและได้ศึกษาค้นคว้าท่องจำจนขึ้นใจ หลักการที่ครูบุญชูยึดถือและระลึกอยู่เสมอคือ

“เกิดเป็นคนถึงจะจนก็ต้องรู้

คิดต้องทำ ทำต้องคิด นิจนิรันดร์

อย่าอดสู่มัวแต่แพ้ละเมอฝัน

อย่ากลัวมันเรื่องความจนต้องทนเอา”

เมื่อบวชพระได้ ๗ พรรษา ต้องลาสิกขาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ เพื่อมาดูแลมารดา ซึ่งอายุมากแล้ว ครูบุญชูได้พบว่าชีวิตชาวชนบทลำบากยากจน เวลาเจ็บป่วยก็ขาดการดูแลรักษา เพราะหมอยังมีน้อยในสมัยนั้น จึงมีแนวคิดว่าควรใช้สมุนไพรมาบำบัดการเจ็บป่วย จึงเริ่มต้มยาทำเป็นยาน้ำแจกญาติพี่น้อง ตลอดจนเพื่อนบ้านใกล้เคียงและขายเพื่อเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัว โดยปั่นจักรยาน 2 ล้อ ออกไปขายยาน้ำที่ทำเองเยี่ยมชาวบ้านและผู้นำท้องถื่นเช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจนรู้จักคุ้นเคยกัน

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ได้เลือกครูบุญชูให้ดำรงตำแหน่งแพทย์ประจำตำบล ทางดง ดูแลชาวบ้านจำนวน ๑๕ หมู่บ้าน ในด้านการเจ็บป่วย โดยไปประชุมประจำเดือนร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทุกหมู่บ้านในอำเภอทางดง เพื่อนำยาสมุนไพรไปแจกจ่ายให้คนป่วยโดยไม่เรียกค่าตอบแทน รวมทั้งนำไปแจกในงานเทศกาล ประเพณี งานบวชพระ และงานศพต่างๆ ในแต่ละวันก็จะมีชาวบ้านมาตามให้ไปรักษาคนป่วยที่บ้านซึ่งส่วนใหญ่

มีฐานะยากจน ซึ่งครูบุญชูก็ให้ความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ ครูบุญชูได้จัดตั้งสถานพยาบาลแพทย์แผนโบราณล้านนาขนาดรับผู้ป่วยไว้ค้างคืนได้ไม่เกิน ๔ เตียง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ และได้ริเริ่มก่อตั้งสมาคมหมอพื้นบ้านล้านนาทางดงขึ้นด้วย

นอกจากงานหลักคือรักษาผู้ป่วยในฐานะผู้อำนวยการสถานพยาบาลแพทย์แผนโบราณล้านนาทางดงแล้ว ครูบุญชูยังช่วยงานของท้องถิ่น โดยเป็นอนุกรรมการสมาชิกสภาเทศบาลตำบลทางดง อนุกรรมการวิชาชีพแพทย์แผนไทย จังหวัดเชียงใหม่ และกรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอทางดง

การเรียนรู้

การเรียนรู้ภาษาล้านนา (ตัวเมือง) เป็นการจุดประกายไฟในตัวครูบุญชู และยังได้เรียนรู้ก็เริ่มตระหนักในความจริงที่ว่าภาษาล้านนาเป็นเสมือนถนนหรือสะพานเชื่อมโยงให้ได้รับความรู้ และวิชาการต่างๆ มากมาย สามารถก้าวไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิตที่ตนเองสนใจและต้องการได้ นั่นก็คือความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม และตำรายาโบราณ ซึ่งครูบุญชูได้ศึกษา ค้นคว้า รวบรวม ความรู้นำมาทดลองและคิดค้นประยุกต์เพิ่มเติมให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน จนมีองค์ความรู้ด้านการรักษาแผนโบราณเป็นอย่างดี

เป็นที่ยอมรับจากคนในชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งได้รวบรวมหมอพื้นบ้านที่มีความรู้ในการทำ พิธีกรรมต่างๆ เช่น หมอย่าง่าง หมอดอกเส้น หมอนวด มาช่วยในการทำงาน ด้านการ รักษาผู้ป่วยและถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจ โดยมีการเรียบเรียงองค์ความรู้อย่างเป็น ระบบ

นอกจากนี้ครูบุญชูได้พัฒนาความรู้ของตนเองอยู่ตลอดเวลาโดยสมัครเรียนวิชา เกษตรกรรมแผนโบราณ และสอบได้ใบประกอบโรคศิลป์สาขาเกษตรกรรมเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้ใช้องค์ความรู้ที่ได้เรียนมาเพิ่มเติมประกอบองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม คือ องค์ความรู้พื้นบ้าน ล้านนา คาถาอาคม การนวด สมุนไพร พิธีกรรมต่างๆ ในการรักษาผู้ป่วย และเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้ลงทะเบียนเรียนวิชาการปกครองท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับใบประกาศนียบัตรหลักสูตรการปกครองท้องถิ่นและได้สมัครเรียนวิชาการผดุงครรภ์ แผนโบราณ, วิชาเวชกรรมแผนโบราณ และสอบได้ใบอนุญาตประกอบโรคศิลป์สาขาเวช- กรรมแผนไทย และผดุงครรภ์แผนไทย จากกองการประกอบโรคศิลป์ กระทรวงสาธารณสุข เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓ และจัดตั้งสถานพยาบาลแพทย์ แผนโบราณล้านนาเพื่อดูแลรักษาให้แก่ชาวบ้านในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ โดยมีการจัดการที่ถูกต้องตามระเบียบ ของกระทรวงสาธารณสุข ครูบุญชูได้นำองค์ความรู้ ที่ได้จากการเรียนรู้ มารักษาสุขภาพของคนป่วยเป็น ระยะเวลาเกือบ ๔๐ ปี ได้ช่วยชีวิตเพื่อนมนุษย์เป็น จำนวนมาก ซึ่งครูบุญชูถือว่าเป็นกำลังใจอันสำคัญที่ ภูมิใจ แม้จะมีได้รับสิ่งตอบแทนอันมีค่าใดๆ

องค์ความรู้และการถ่ายทอดความรู้

ครูบุญชูได้รวบรวมองค์ความรู้ด้านต่างๆ อย่างเป็นระบบ และจัดกระบวนการ เรียนรู้ในแต่ละเรื่องดังนี้

- การแพทย์พื้นบ้านล้านนาแบบองค์รวม มีเนื้อหาที่ถ่ายทอดคือ
  ๑. สอนให้รู้จักการดูแลลักษณะคนป่วยแบบล้านนา
  ๒. สอนให้รู้จักการบูชาและการทำพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาการ เจ็บป่วย อาทิ การทำเทียนบูชา ลดเคราะห์ สืบชะตา บูชาเอาโชคเอาลาภ การใช้คาถา สอนการนวด การอบ ประคบยา ยาต้มอาบ สอนทำยาฝน ยาแก้ลม ลาถูกกลอน ยาผล ยาต้มรับประทาน และสอนภาษาล้านนา เพื่อไปใช้ประโยชน์ต่างๆ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ทำเป็นย่นต์แช่อาบ ต้มอาบ ตามตำราของล้านนา

- **การนวดไทย** มีเนื้อหาที่ถ่ายทอด คือให้รู้จัก ธาตุทั้ง ๔ อากาศ ๓๒ และยาประจำธาตุ การนวดในลักษณะต่างๆ การให้บทพจนความรู้การนวดทั้งหมด ตั้งแต่ต้นจนจบ การรู้จักสมุนไพรที่ใช้ประคบ และสมุนไพรที่ใช้อยู่ รู้จักการประคบยา ตามจุดต่างๆ ที่เจ็บปวด และสอนให้รู้จักการอบยา ให้รู้จักจุดอันตรายอาจเกิดจากการอบ การประคบ สอนให้รู้จักข้อห้ามในการนวดและจรรยาบรรณทในการนวด
- **เภสัชกรรม** มีเนื้อหาที่ถ่ายทอด คือ ให้รู้จักจรรยาเภสัช ให้รู้จักหลักเภสัชกรรม มี ๔ ประการ ได้แก่ วัตถุประสงค์ที่นำมาทำยาเรียกว่ามี ชื่อ กลิ่น สี รส รส อย่างไร สรรพคุณเภสัช คือสรรพคุณของพืช สัตว์ แร่ธาตุ ที่นำมาใช้ทำยา คณาเภสัช คือ พืชหายาก ตำรายาโบราณต่างๆ และการปรุงยาตามหลักเภสัชกรรมมี ๒๖ - ๒๗ วิธี รวมถึงการปั้นยาลูกกลอนและการบรรจุแคปซูลด้วย สอนให้รู้จักยาสามัญประจำบ้าน ๒๗ ขนาน
- **วิชาการผดุงครรภ์แผนไทย** มีเนื้อหาที่ถ่ายทอด คือ ธาตุทั้ง ๔ คือ ปถวี ธาตุ ๑๐ อาโปธาตุ ๑๒ วาโยธาตุ ๖ เตโช ๔ และการปฏิสนธิ การดูแลหญิงมีครรภ์ การทำคลอดและการดูแลหลังคลอด รวมทั้งการให้ยาสำหรับเด็ก เป็นต้น
- **เวชกรรมแผนไทย** มีเนื้อหาที่ถ่ายทอด คือ สอนให้รู้จักที่ตั้งที่แรกเกิดของโรค คือ สมุฏฐาน และการใช้ยามารักษาโรค
- **สอนภาษาล้านนา (ตัวเมือง)** ครุบุญชูได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านต่างๆ ให้แก่ผู้ที่สนใจ และเป็นอาจารย์พิเศษให้แก่สถานศึกษาและสถาบันต่างๆ ได้แก่ สถาบันแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงราย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ โรงเรียนสอนปริยัติธรรมวัดกำแพง อำเภอดงมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้าน สถาบันราชภัฏเชียงราย และกลุ่มผู้สนใจขึ้นทะเบียนสอบรับใบอนุญาตการประกอบโรคศิลป์

วิธีการถ่ายทอด

ครุบุญชูมีวิธีการถ่ายทอด ดังนี้

๑. บรรยาย
๒. สาธิต
๓. ปฏิบัติ

๔. ทดสอบความรู้ความสามารถเพื่อรับวุฒิปัตร์ ในนามสมาคมหมอพื้นบ้าน
ล้านนาทางดง

ในการถ่ายทอดได้มีการจัดอย่างเป็นระบบ โดยองค์ความรู้วิชาเวชกรรม เกษษกรรม ผดุงครรภ์ จะลงทะเบียนเรียนช่วงตุลาคม - ธันวาคมของทุกปี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

วิชาเวชกรรมแผนไทย (ตามหลักสูตรกระทรวงสาธารณสุข)

ต้องได้รับการศึกษาอบรมเป็นเวลา ๓ ปี (๕๐๐ ชั่วโมง) สอนเฉพาะวันเสาร์ และอาทิตย์ เรียน ภาคปฏิบัติ ๕๐ ชั่วโมง ภาคทฤษฎี ๘๑๐ ชั่วโมง เรียนจบ มีการทดสอบความรู้ตามหลักวิชาการ ๒๐๐ ข้อ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ ถือว่าสอบผ่าน

วิชาเภสัชกรรมแผนไทย (ตามหลักสูตรกระทรวงสาธารณสุข)

ต้องได้รับการศึกษาอบรมเป็นเวลา ๑ ปี (๓๐๐ ชั่วโมง) แบ่งเป็นภาคปฏิบัติ ๓๐ ชั่วโมง ภาคทฤษฎี ๒๗๐ ชั่วโมง เรียนจบมีการทดสอบความรู้ตามหลักวิชาการ ๑๐๐ ข้อ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ ถือว่าสอบผ่าน

วิชาผดุงครรภ์แผนไทย (ตามหลักสูตรกระทรวงสาธารณสุข)

ต้องได้รับการศึกษาอบรมเป็นเวลา ๑ ปี (๓๐๐ ชั่วโมง) เรียนจบ มีการทดสอบความรู้ตามหลักวิชาการ ๑๐๐ ข้อ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ ถือว่าสอบผ่าน

วิชาการนวดไทย (หลักสูตรระยะสั้น ๖๐ ชั่วโมง) มีการทดสอบทางภาคปฏิบัติ

วิชาภาษาล้านนา (หลักสูตร ๑๒๐ ชั่วโมง) เรียนจบสามารถอ่านตำรายาล้านนา และปับหนังสือ และวรรณกรรม ชาดก ทางล้านนา

วิชาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาแบบองค์รวม (ระยะเวลา ๑๒๐ ชั่วโมง) มีขั้นตั้ง (ค่ายกฐ) คนละ ๓๒ บาท ใช้วิธีการถ่ายทอดทั้งการสอนเป็นกลุ่ม การสาธิต และการสอนตัวต่อตัว

นอกจากวิธีการถ่ายทอดโดยการสอนโดยตรง แล้วครูบุญชูยังใช้วิธีการที่จะถ่ายทอดความรู้ให้เผยแพร่ไปในวงกว้างโดยการเป็นวิทยากรทางสถานีวิทยุ และร่วมเป็นกรรมการพัฒนาหลักสูตรการแพทย์แผนไทย วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านระดับปริญญาตรี และหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการแพทย์แผนไทย

การที่ ครูบุญชู จันทรบุตร เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคม และชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

ครูบุญชู จันทรบุตร ปัจจุบันอายุ ๖๕ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๐ ที่บ้านแม่ขนิล หมู่ ๑๕ ตำบลหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๑๑๐ หมู่ ๒ ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นบุตรนายหม่อง และนางสา จันทรบุตร สมรสกับนางจันทร์แก้ว จันทรบุตร มีบุตรด้วยกัน ๓ คน เป็นบุตรชาย ๑ คน และบุตรหญิง ๒ คน

การศึกษา

- จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนบ้านแม่ขนิล
- สอบได้นักธรรมชั้นเอก
- สอบได้ใบประกอบโรคศิลป์สาขาเภสัชกรรมแผนไทย ปี ๒๕๑๖
- สอบได้ใบประกอบโรคศิลป์สาขาผดุงครรภ์แผนไทย ปี ๒๕๓๓
- สอบได้ใบประกอบโรคศิลป์สาขาเวชกรรมแผนไทย ปี ๒๕๓๓
- สอบได้ประกาศนียบัตรวิชาการปกครองท้องถิ่น ปี ๒๕๒๘
- มัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปี ๒๕๒๕
- ประกาศนียบัตรครูผู้สอนเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบโรคศิลป์สาขาเวชกรรม สาขาผดุงครรภ์ สาขาเภสัชกรรม แผนไทย ปี ๒๕๔๑

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๓๔ และ ๒๕๓๕ แพทย์ประจำตำบลดีเด่น
- พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับโล่เกียรติยศหมอแผนโบราณตัวอย่าง จากกระทรวงสาธารณสุข
- พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้รับเลือกเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดีเด่นด้านแพทย์แผนไทย จากกระทรวงสาธารณสุข
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านการแพทย์แผนไทย จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

นายบุญเรือง การหมั่น

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านการแพทย์แผนไทย

คำประกาศเกียรติคุณ
นายบุญเรือง การหมั่น
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านแพทย์แผนไทย

ครูบุญเรือง การหมั่น เกิดเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่จังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้ที่มีความสนใจเป็นพิเศษในกระบวนการรักษาของหมอแผนโบราณตั้งแต่วัยเด็ก เนื่องจากเกิดในครอบครัวที่มีความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย และได้พยายามหาความรู้เพิ่มเติมทั้งจากการเรียนจากครู อาจารย์ ผู้ทรงภูมิปัญญา และเรียนรู้ด้วยตนเองจากการอ่านตำรา แล้วประมวลความรู้ต่างๆ มาวิเคราะห์และประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพของโรค และวิธีการรักษาในปัจจุบัน ได้คิดค้นประยุกต์ทำนวดและจับเส้นต่างๆ ที่ทำให้ผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น และปรับปรุงรูปแบบของยาสมุนไพรให้สามารถรับประทานได้สะดวก และได้นำภูมิปัญญาดังกล่าวสอนให้ผู้ที่สนใจนำไปปฏิบัติจนเกิดประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชน

การที่ ครูบุญเรือง การหมั่น นำความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ฝึกฝน ปฏิบัติ ทดลองจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปแก้ปัญหาและปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านการแพทย์แผนไทย ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๕

นายบุญเรือง การหมั่น

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านการแพทย์แผนไทย

ครุบุญเรือง การหมั่น จากจังหวัดเชียงใหม่เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่นทั้งภาครัฐและประชาชนทั่วไปว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย โดยเฉพาะการรักษาแผนโบราณ และยาสมุนไพรไทยซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งในการรักษาสุขภาพ ได้ช่วยบรรเทาทุกข์ให้ผู้ป่วยที่ยากไร้และให้คำแนะนำส่งเสริมให้ชาวบ้านในท้องถิ่นรู้จักรักษาสุขภาพให้แข็งแรง โดยใช้ภูมิปัญญาไทยที่ใกล้ชิดธรรมชาติเป็นหลัก

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

ครุบุญเรือง เกิดในครอบครัวที่มีความรู้เป็นหมอแผนโบราณสืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ และบิดา ตลอดจนญาติผู้ใหญ่ข้างมารดาด้วย เนื่องจากครอบครัวมีฐานะยากจนจึงได้เข้าศึกษาในโรงเรียนจบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ และได้บวชเป็นสามเณรเมื่อมีอายุ ๑๔ ปี ชีวิตตั้งแต่วัยเด็ก ครุบุญเรืองใกล้ชิดกับปู่มาก เวลาที่ท่านไปเก็บพืชสมุนไพรครุบุญเรืองก็จะติดตามไปด้วย และชอบช่วยปรุงยาจากพืชสมุนไพรมากกว่าไปเที่ยวเล่นที่อื่นเหมือนเด็กทั่วไป นอกจากนี้เวลาที่ปู่ไปรักษาคณไข้ ครุบุญเรืองก็จะขอตามไปดูและคอยซักถามในเรื่องที่สงสัยเพื่อให้เข้าใจ จนบางครั้งถูกปู่ดุเพราะรำคาญที่ซักถามมากเกินไป

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ครุบุญเรืองได้เข้ารับการอบรมเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำตำบลเมืองงาย และได้เริ่มช่วยรักษาชาวบ้านโดยใช้วิธีแพทย์แผนโบราณอย่างจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ เนื่องจากปู่และบิดาเสียชีวิตลง ครุบุญเรืองจึงตั้งใจสืบทอดความรู้และเจตนารมณ์ของปู่ ในการช่วยรักษาการเจ็บป่วยของชาวบ้าน โดยไม่ได้เรียกร้องค่าตอบแทนใดๆ หากผู้ป่วยต้องการตอบแทนให้คำรักษาก็แล้วแต่กำลังและศรัทธาของแต่ละคนที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริม

เพื่อให้สามารถให้บริการการรักษาด้วยวิธีแพทย์แผนไทยให้คงอยู่ต่อไป

ครูบุญเรืองได้ชวนขวายหาความรู้เพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการรักษาแผนโบราณด้วยสมุนไพรต่างๆ และการนวดจับเส้น มีผู้มารักษาเพิ่มขึ้นและทำให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางยิ่งขึ้น ครูบุญเรืองได้เข้ารับการอบรมหลักสูตรแพทย์แผนไทยและสอบได้ประกาศนียบัตรประกอบโรคศิลป์สาขาเวชกรรมแผนโบราณ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗ นอกจากนี้ครู

บุญเรืองยังสนใจการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ตลอดเวลา กล่าวคือ ได้ประกาศนียบัตรหลักสูตรวิชาชีพบัญชีจากโรงเรียนไทยบัณฑิตธุรกิจและการบัญชี ได้เข้ารับการอบรมโครงการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการใกล้เคียงข้อพิพาทและกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นสำหรับประชาชนจากกระทรวงยุติธรรม เข้ารับการอบรมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับแพทย์แผนไทย จากกระทรวงสาธารณสุข และการฝึกอบรมสมาชิกสภาจังหวัดที่จัดโดยวิทยาลัยการปกครอง กรมการปกครอง เป็นต้น

นอกจากการทำงานในด้านแพทย์แผนโบราณแล้ว ครูบุญเรืองได้ให้การสนับสนุนและช่วยเหลืองานของท้องถิ่นมาโดยตลอด อาทิ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนจังหวัดเชียงใหม่ คณะกรรมการการคลังของจังหวัดเชียงใหม่ คณะกรรมการตรวจรายงานของสภาจังหวัดเชียงใหม่ คณะกรรมการของสมาคมแพทย์แผนไทยภาคเหนือ และคณะกรรมการแพทย์แผนไทยแห่งประเทศไทย ปัจจุบันครูบุญเรืองเป็นผู้อำนวยการสถานพยาบาลแผนโบราณบรรเทาทุกข์อำเภอเชียงดาวที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบ และมีสวนสมุนไพร ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้ศึกษา หาความรู้ได้ตลอดเวลา

การเรียนรู้

ครูบุญเรือง มีโอกาสดีที่ได้เกิดในครอบครัวที่มีความรู้ด้านแพทย์แผนโบราณ ประกอบกับเป็นคนช่างสังเกต ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน จึงได้พยายามเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ จากการซักถาม และการช่วยปู่ทำงานอย่างใกล้ชิดจนเกิดความรู้ความเชี่ยวชาญ นอกจากนี้ยังได้ชวนขวายหาความรู้จากครู อาจารย์ ผู้รู้ และศึกษาด้วยตนเองจากการอ่านตำรา แล้วนำ

ความรู้ที่ได้มาทดลองและติดตามผล แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงประยุกต์การรักษาแผนโบราณให้เหมาะสมกับสภาพของโรคและการรักษาในปัจจุบัน เช่น ประยุกต์รูปแบบยาสมุนไพร

ให้สามารถรับประทานได้สะดวก คิดค้นประยุกต์ทำนวดและจับเส้นที่ได้ผลดี และยังเป็น ผู้ริเริ่มการปลูกพืชสมุนไพรปลอดสารเคมี โดยมีการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบคุณภาพ และรับซื้อสมุนไพรปลอดสารเคมีจากสมาชิก เป็นการเพิ่มคุณค่าทางสรรพคุณยาและสร้าง รายได้ให้แก่สมาชิกของกลุ่มฯ ด้วย

องค์ความรู้และเนื้อหาการถ่ายทอดความรู้

ครูบุญเรืองได้ถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยให้แก่กลุ่มบุคคลต่างๆ ทั้ง ที่อยู่ในระบบการศึกษา และนอกระบบ อาทิ นักเรียนโรงเรียนบ้านใหม่ และโรงเรียนชุมชน บ้านเมืองใหม่ ตำบลเมืองงาย สมาชิกกลุ่มชมรมสมุนไพรต่างๆ ของอำเภอเชียงดาว ตลอดจน พระ เณร ชาวเขา และผู้สนใจโดยทั่วไป โดยให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาค ปฏิบัติ โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

- **ด้านยาแผนโบราณ** จะสอนให้รู้จักเภสัชวัตถุ ทั้งที่เป็นพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ว่าชนิดใดเป็นตัวยาสามารถใช้รักษาได้ คือสอนให้รู้จักว่าพืช สมุนไพรชนิดใด มีสรรพคุณเป็นยา อวัยวะของสัตว์ส่วนไหนที่ใช้ประโยชน์ในการรักษาการ เจ็บป่วย รวมทั้งแร่ธาตุต่างๆ เช่น หินแร่ ทองคำ เป็นต้น พร้อมทั้งสอนให้ รู้จักรสและสรรพคุณของตัวยาต่างๆ ว่าตัวยาใดมีสรรพคุณในการใช้รักษาโรค ได้บ้าง การคัดเลือกและการจัดเก็บยาให้เป็นหมวดหมู่ตามแบบวิธีของ แพทย์แผนโบราณ ตลอดจนการปรุงยาแผนโบราณ ซึ่งมีการใช้ตัวยาหลัก และส่วนผสมต่างๆ รวมทั้งการผลิดยาบางอย่างต้องทำให้เป็นเม็ด ยาบางชนิด ต้องทำให้เป็นผง หรือต้มเป็นน้ำ พร้อมวิธีที่จะนำมารับประทานและขนาดของ การรับประทาน
- **ด้านการนวดไทย** สอนตามวิธีการนวดแผนโบราณตั้งแต่การวางมือ ให้รู้จัก การวางมือให้อยู่ในระดับพอดี สอนให้รู้จักเส้นประธานใหญ่ต่างๆ ในร่างกาย และสอนให้รู้จักวิธีนวดซึ่งแบ่งเป็นการ นวดผ่อนคลาย การนวดเฉพาะที่ และการนวดผสมระหว่างการนวดผ่อนคลาย และการนวดเฉพาะที่ ตลอดจนให้รู้จัก สังเกตอาการของผู้ป่วยที่ถูกนวดด้วย ว่าจะมีกริยาทำทางอย่างไรและสอบถาม อาการเจ็บป่วยของผู้ป่วยไปด้วย เพื่อ หาทางแก้ไขให้หายจากอาการเจ็บป่วย ได้อย่างถูกต้อง

- ด้านจรรยาบรรณ จะเน้นให้ผู้เรียนทุกคนต้องมีสติ ไม่ประมาทตั้งมั่นอยู่ในศีล ๕ อย่าโลภเห็นแก่ลาภหรือทรัพย์สินของผู้อื่นที่เขาได้รับความทุกข์มาขอบริการ ต้องมีความเมตตากรุณาต่อคนไข้ทุกคนที่มาขอรับบริการซึ่งเป็นคุณธรรมและจรรยาบรรณของแพทย์แผนไทย

วิธีการถ่ายทอดความรู้

ครุบุญเรื่องถ่ายทอดความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติโดยใช้วิธีการต่าง ๆ ดังนี้

- การบรรยาย
- การสาธิต
- การฝึกปฏิบัติจริง
- การให้เรียนรู้จากสภาพแวดล้อม และสิ่งที่จะเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การจัดสวนสมุนไพรอย่างเป็นระบบระเบียบ เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ผู้เรียน การสร้างรูปปั้นท่าฤๅษีดัดตน เพื่อให้ผู้ป่วยออกกำลังตามท่าต่างๆ และจดจำได้ง่าย เป็นต้น

การที่ ครุบุญเรื่อง การหมั่น เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

ครุบุญเรือง การหมั้น ปัจจุบันอายุ ๕๓ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๕๒ ณ บ้านเลขที่ ๑๓ หมู่ที่ ๓ ตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันยังอยู่ที่บ้านเกิด เป็นบุตรของนายเมือง และนางขัน การหมั้น สมรสกับ นางสาวใจดี คนคำ มีบุตร ๓ คน เป็นชาย ๒ คน หญิง ๑ คน

การศึกษา

- ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนบ้านใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ประกาศนียบัตรวิชาชีพบัญชีจากโรงเรียนไทยบัณฑิตธุรกิจและบัญชี
- ประกาศนียบัตรหลักสูตรแพทย์แผนไทยสาขาเวชกรรม

เกียรติคุณที่ได้รับ

- ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ เบญจมาภรณ์ช้างเผือก
- ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ โล่เกียรติยศแพทย์แผนไทยดีเด่น ภาคเหนือ จากสมาคมแพทย์แผนไทยแห่งประเทศไทย
- ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านแพทย์แผนไทย จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

นายมนี พยอมยงค์

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

คำประกาศเกียรติคุณ
นายมนี พยอมยงค์
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

ครูมนี พยอมยงค์ เกิดเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๓๓ ที่อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นนักปราชญ์ผู้มีความรู้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งทั้งทางโลก ทางธรรม ในทางธรรมนั้นได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนา มีความรู้ทางเทศนา มีปฏิภาณโวหาร และการเทศน์เสียงดี คือ เทศน์มหาชาติจนได้รับการยกย่องว่าเป็น “พระนักเทศน์เสียงดี” ในทางโลก ท่านได้ศึกษาวัฒนธรรมประเพณีจนมีความรอบรู้ในด้านการอ่าน บทร้อยกรอง คำประพันธ์ต่างๆ จนสามารถเขียนคำประพันธ์ ทั้งฉันทลักษณ์ภาคกลางและภาคเหนือ มีไหวพริบปฏิภาณกล่าวบทประพันธ์กลอนสด กิจกรรมที่ได้รับการยกย่องจากประชาชน คือ การบายศรีสู่ขวัญ ครูมนี พยอมยงค์ ได้ใช้ภูมิปัญญาเหล่านี้สอนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ตลอดถึงบัณฑิตศึกษา นอกจากการสอนท่านยังเป็นวิทยากรบรรยายในการประชุมสัมมนาเกี่ยวกับภูมิปัญญาในสถาบันต่างๆ อีกด้วย

การที่ ครูมนี พยอมยงค์ นำความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรม ที่ตนเองศึกษาค้นคว้า ค้นพบ ทดลอง จนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอด ให้ผู้อื่นได้เรียนรู้และนำไปแก้ไขปัญหานั้นประสบความสำเร็จเป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น **ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านภาษาและวรรณกรรม ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕**

นายมนี พยอมยงค์

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

ครุมนี พยอมยงค์ จากจังหวัดเชียงใหม่ มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านวรรณกรรมและการขับร้องเทศน์ทำนองต่างๆ ได้ศึกษานักธรรมบาลี และจารีตประเพณีต่างๆ ในทางศาสนาและทางโลก จนมีความรู้ความเข้าใจ ในภูมิปัญญาของท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง ได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านของไทยในสถาบันชั้นสูงหลายแห่ง กิจกรรมที่ได้รับการนับถือและยกย่องเป็นอันมากก็คือการ “บายศรีสู่ขวัญ”

การศึกษา ชีวิตและการทำงาน

ครุมนี พยอมยงค์ อยู่ในครอบครัวที่บิดาเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความรู้ทางโลกและทางธรรมเป็นอย่างดี เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ จากโรงเรียนจี้เหล็ก-น้อยประสาธศิลป ได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดอุดมชัยราษฎร์ เนื่องจากบิดาเห็นว่าเป็นผู้ที่มีพรสวรรค์ทางการขับร้อง (การเทศน์) เพราะมีเสียงดี มีความจำแม่นยำ และใฝ่ใจในการขับร้องด้วย จึงได้นำสามเณรณีไปฝากเป็นศิษย์เรียนการเทศน์มหาชาติกับพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง เช่น นานอินตา บ้านจี้เหล็กหลวง พระครูอมรธรรมประยุต เจ้าอาวาสวัดแม่ริม และพระอธิการคำตัน กาญจนวนโน เจ้าอาวาสวัดหนองไค้ง อำเภอสันกำแพง เป็นต้น สามเณรณีสามารถจำทำนอง และการขึ้นลงเสียงได้ดี หัดทำนองกาพย์ และเทศน์ ได้ดีจนขึ้นใจเป็นที่พอใจของพระอาจารย์เป็นที่ยิ่ง

นอกจากจะฝึกการแห่การเทศน์อย่างชำรองแล้ว ท่านยังมีความสนใจในการขับร้องในรูปแบบพิธีกรรม เช่น การบายศรีสู่ขวัญแก่พระนาค ผู้จะเข้ามาอุปสมบท หรือบรรพชา ซึ่งทางล้านนาไทยเรียกว่า “เรียกขวัญลูกแก้ว” ตลอดถึงพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์ ในโอกาสที่มีงานฉลอง และงานสมโภชอยู่เสมอมา ชื่อเสียงของสามเณรณีจึงเป็นที่รู้จักและปรากฏในวงการเทศน์ จนได้รับการยกย่องว่าเป็น “พระนักเทศน์เสียงดีแห่งล้านนา” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ท่านก็ได้รับนิมนต์ให้ไปเทศน์ตามวัดต่างๆ มากขึ้นเป็นลำดับ ทั้งในเชียงใหม่และต่างจังหวัดเป็นเวลานานถึง ๑๕ ปี

ครูมณี พยอมยงค์ เมื่ออยู่ในเพชรพรพชิตได้เข้าเรียนนักธรรมในสำนักวัดอินทาราม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ สอบนักธรรมชั้นตรีได้ในสนามหลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ ต่อมาได้เรียนภาษาบาลีเพิ่มเติมจนสอบได้นักธรรมเอก และสอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ เมื่อทางคณะสงฆ์ได้บรรจุให้เป็นครูสอนปริยัติธรรม ทั้งทางฝ่ายบาลีและนักธรรมแล้ว จึงได้สมัครสอบวิชาชุดครูได้ตามลำดับดังนี้ มูล ครู พ. (พ.ศ. ๒๔๙๕) ประกาศนียบัตรครูพิเศษประถม ครู พ.ป. (พ.ศ. ๒๔๙๘) ประกาศนียบัตรครูพิเศษมัธยม ครู พ.ม. (พ.ศ. ๒๕๐๐) และสมัครสอบเตรียมอุดมศึกษาปีที่ ๒ ได้ในปี พ.ศ. ๒๔๙๒

เมื่ออายุ ๓๑ ปี ได้ลาสิกขาบทและเข้าศึกษาต่อจนจบในระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเข้าศึกษาต่อ ในระดับปริญญาโท สาขาภาษาและวรรณคดีไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ สำหรับการประกอบอาชีพได้เริ่มรับราชการโดยเป็นครูประจำบาล และต่อมาได้โอนย้ายมาเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สอนวิชาภาษาวรรณคดีไทย วิชาภูมิปัญญาไทย และวัฒนธรรมพื้นบ้าน นอกจากการสอนท่านยังเป็นวิทยากรในการประชุมสัมมนา ตลอดถึงงานบรรยายเกี่ยวกับภูมิปัญญาในสถาบันต่างๆ มาโดยตลอด

การเรียนรู้

ครูมณี พยอมยงค์ ในวัยเด็กได้อยู่กับครอบครัวชาวนาอันมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบชาวนาชนบททั่วไป มีบิดาเป็นผู้ทรงความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีมารดาเป็นแม่บ้านที่ดี ท่านจึงได้รับการปลูกฝังให้เป็น “คนหนักเอาเบาสู้” ช่วยงานบิดามารดาทุกอย่างไม่ว่าจะเป็น ตักน้ำ ตำข้าว หาฟืน ตลอดจนถึงเลี้ยงน้อง

เมื่อเข้าเรียนในชั้นประถมก็ได้รับการฝึกหัด อบรมสั่งสอน จนเข้าใจภูมิปัญญาพื้นบ้านจากโรงเรียนหลายประการ ต่อมาเมื่อวชเป็นสามเณรและพระภิกษุท่านได้นำความรู้ด้านวรรณกรรมและการขับร้องที่บิดาสอนพร้อมกับนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาจากพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงมาผสมผสานและประยุกต์จนเกิดเป็นองค์ความรู้เป็นเครื่องมือในการเทศน์ จนได้รับการยกย่องว่า เป็น “พระนักเทศน์เสียงดีแห่งล้านนา” มีความสนใจในบทประพันธ์ จินตลักษณ์แบบล้านนาเป็นอย่างยิ่ง ได้ฝึกหัดการแต่งควาและขับร้องด้วยความฝึกฝน และมีความมุ่งมั่นที่จะเป็นนักแสดงทางขับขานล้านนา

นอกจากนี้ยังได้เรียนวิชาทางศาสนา เรียนบาลี นักธรรม จนได้รับตำแหน่งเป็นเผยแผ่อำเภอทางสงฆ์ ทำหน้าที่ออกเทศนาสั่งสอนประชาชนโดยการเทศน์แบบบรรยายและการเทศน์แบบการแห่ (ใส่กาพย์) มหาชาติ ตั้งแต่อายุ ๑๕ จนถึงอายุ ๓๑ ปี

เมื่อลาสิกขาบทแล้ว ก็ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองด้วยการสมัครสอบ วิชาชุดครู ครู พ. ครู พ.ป. และ ครู พ.ม. ปริญญาตรี และปริญญาโท ตามลำดับ เนื่องจากครูมณี

พยอมยงค์ เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน จึงมีความรู้ทางภูมิปัญญาหลายแขนง และได้ใช้องค์ความรู้เหล่านี้มาสอนพระสงฆ์ ในด้านการเทศน์ การปาฐกถา และการเทศน์เสียงดี (เทศน์มหาชาติ) สอนวิชาประวัติศาสตร์ สังคม ภาษาไทย ในชั้นประถมศึกษา และวิชาภูมิปัญญาไทย ในชั้นมัธยมศึกษา สอนวิชาวัฒนธรรมพื้นบ้าน วิชาการศึกษากับการพัฒนาชุมชน วิชาอักษรศาสตร์ และวรรณกรรม ตลอดจนวิชาการขับร้องพื้นบ้านล้านนาแก่นิสิตและนักศึกษาในระดับปริญญาตรีและโท จนมีลูกศิษย์ในระดับชั้นต่างๆ เป็นจำนวนมาก

องค์ความรู้

ครูมณีเป็นผู้หนึ่งที่มีความรู้อย่างยอดเยี่ยม เป็นที่รู้จักของนักวิชาการทั่วประเทศเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเพราะท่านได้ศึกษาค้นคว้า ด้านศิลปกรรม ภาษาและวรรณกรรม สามารถแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ได้เป็นอย่างดี มีงานเขียนเป็นที่ปรากฏหลายเรื่อง เช่น คร่าวพุทธประวัติ คร่าวว่า ๓๐๐ ปี เมืองเชียงใหม่ โคลงนิราศเวียงพร้าว นิราศโตเกีย เป็นต้น ในด้านการขับร้อง ท่านสามารถแปลเทศน์มหาชาติได้อย่างไพเราะ เพราะเคยเป็นพระนักเทศน์สมัยเป็นพระภิกษุเป็นเวลาหลายปี ในด้านการขับร้องแบบชาวบ้านก็สามารถขับขอ ขับโคลงแบบล้านนาได้อย่างไพเราะมีภูมิปัญญาในการบายศรีสู่ขวัญ ใช้ศิลปะปฏิภาณขับขานทำพิธีแก่ประชาชนทั่วไป ตลอดถึงทูลพระขวัญ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถและพระบรมวงศานุวงศ์ รวมทั้งบายศรีสู่ขวัญประมุขของประเทศต่างๆ ที่มาเยือนประเทศไทย ตลอดจนบายศรีสู่ขวัญแก่บุคคลสำคัญของประเทศอีกด้วยด้วย

สำหรับความรู้เกี่ยวกับจารีตประเพณี ศิลปกรรม วรรณกรรมที่เป็นของเก่าซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์ต่างๆ ครูมณี พยอมยงค์ ได้ศึกษาค้นคว้าและนำมาเขียนไว้ เช่น ประเพณีสิบสองเดือนล้านนา ตำราเรียนหนังสือล้านนา เครื่องสักการะในล้านนา คัมภีร์เหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา เป็นเครื่องมือสำหรับศึกษาค้นคว้าของครูและนักเรียนตลอดถึงนักศึกษาเป็นอย่างดี

การถ่ายทอดความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย

ครูมณี พยอมยงค์ เป็นนักปราชญ์ผู้เสมือนคลังความรู้ภูมิปัญญาไทยของภาคเหนือ ซึ่งคนทุกชั้นต่างมาหาผู้เพื่อสอบถามความรู้ต่างๆ อยู่เสมอ กลุ่มบุคคลที่มาขอเรียนรู้ได้แก่

- พระภิกษุ
- นักเรียน นิสิต นักศึกษา
- นักวิชาการ และ
- ประชาชนทั่วไป

เนื้อหาการถ่ายทอดความรู้

เนื้อหาสำหรับการถ่ายทอดความรู้นั้น จะเป็นการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องต่างๆ ประกอบด้วย

- ภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ
- การเรียนอักษรล้านนาตามวัดต่างๆ
- การประดิษฐ์ดอกไม้ใบตอง
- การอบรมแพทย์แผนโบราณ
- การทำตุง (ธง)
- การจับร้องล้านนา
- การทำอาหาร และการทำงานนมพื้นเมือง
- คติคำสอนโบราณ
- การถนอมอาหาร
- พิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญ

วิธีการถ่ายทอดความรู้

ครุมนี พยอมยงค์ ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกศิษย์ ซึ่งมีทั้งภิกษุและฆราวาส ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ดังนี้

- การบรรยาย
- การสาธิต
- การฝึกปฏิบัติจริง
- การให้คำปรึกษา
- การฝึกอบรม

นอกจากท่านจะได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับนักเรียน ครู อาจารย์ นิสิต นักศึกษานักวิชาการ พระภิกษุสงฆ์ รวมถึงประชาชนทั่วไปที่มาฝากตัวเป็นศิษย์แล้ว ก็ยังแบ่งปันความรู้สู่สังคมด้วยการเผยแพร่รายการวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ออกอากาศทางสถานีวิทยุ ส.ว.ท. เชียงใหม่ ว.ป.ถ. ๒ และ ม.ก. เชียงใหม่ เวลา ๖.๐๐ น. เป็นเวลา ๑๕ นาที ทุกวัน ในรายการประโลมขวัญ เทียนส่องใจ แสดงคติคำสอนโบราณ และในรายการพุทธประทีป แสดงภูมิปัญญาทางพุทธศาสนา และจารีตประเพณีของไทย

ครุมนี พยอมยงค์ ได้ศึกษาและฝึกฝนการแต่งคำประพันธ์และบทร้อยกรองมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เป็นที่รู้จักของคนในวงการวิชาการ ในมหาวิทยาลัย และสถาบันต่างๆ ตลอดจนผู้สนใจและประชาชนเป็นอย่างดี โดยมีความมุ่งหวังที่จะเผยแพร่ไปสู่อนุชนรุ่นหลังเพื่อให้สืบสานต่อไป นับเป็นบุคคลที่เป็นพลังของแผ่นดินในด้านภูมิปัญญาไทย

สมควรยกย่องให้เป็นครูฐานีเยะ และปุษนีเยะบุคคลของชาติในด้านภูมิปัญญาไทยอย่างแท้จริง

การที่ ครูมณี พยอมยงค์ เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

ครุมนี พยอมยงค์ ปัจจุบันอายุ ๗๒ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ ที่ตำบลริมใต้ อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นบุตรของนายไชย นางต่อม พยอมยงค์ สมรสกับ นางสาวบุญยิ่ง สุขุมินท มีบุตร ๒ คน เป็นชาย ๑ คน หญิง ๑ คน

การศึกษา

- ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาและวรรณคดีไทย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๓๑ ประกาศนียบัตรเชิดชูเกียรติ ผู้มีผลงานดีเด่นทางกวี จากสถาบันกวีนานาชาติ
- พ.ศ. ๒๕๓๑ พोटตัวอย่าง ในงานวันพ่อแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๑
- พ.ศ. ๒๕๓๑ โล่เชิดชูเกียรติ บุคลากรดีเด่นทางวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๓๑ โล่เชิดชูเกียรติ นักศึกษาเก่าดีเด่นของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๓๓ รางวัลพระราชทาน พระเกียรติทองคำ ในฐานะที่ได้สร้างเกียรติประวัติการ ทำนุบำรุงและส่งเสริมภาษาไทยอย่างต่อเนื่อง
- พ.ศ. ๒๕๓๔ โล่เชิดชูเกียรติ ผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมภาคเหนือ (ล้านนา) สาขามนุษยศาสตร์
- พ.ศ. ๒๕๓๕ โล่เชิดชูเกียรติและเกียรติบัตรนักศึกษาเก่าดีเด่นของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๓๖ โล่เชิดชูเกียรติ ผู้ส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดีเด่น จากชมรมนักข่าวและโทรทัศน์เชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๓๖ เข็มยกย่องเกียรติคุณวันอนุรักษ์มรดกไทย ผู้มีผลงานดีเด่นทางการอนุรักษ์ ภาษาและวรรณกรรมล้านนา จากจังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๓๗ โล่พระราชทานเชิดชูเกียรติ ปุชนิยมบุคคลผู้มีผลงานดีเด่น ด้านอนุรักษ์ทาง ภาษาและวรรณกรรมอย่างต่อเนื่อง จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ ด้านภาษาและวรรณกรรม จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

นางมารศรี วนาโชติ

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า)

คำประกาศเกียรติคุณ
นางมารศรี วนาโชติ

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า)

ครุมารศรี วนาโชติ เกิดเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นสตรีเชื้อสายปกากะญอ เป็นผู้ที่รวบรวมและอนุรักษ์ลวดลายผ้ากะเหรี่ยงไว้ไม่ให้สูญหาย โดยได้คิดค้น ประยุกต์ลวดลายการทอผ้าโดยการนำลวดลายผ้าดั้งเดิมมาผสมผสาน และนำผ้าทอมาดัดแปลงเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ให้ตรงตามความต้องการของตลาด เช่น ผลิตเป็น กระเป๋า เสื้อคลุม เสื้อกั๊ก ที่ใส่จดหมาย กลองใส่กระดาดทิชชู ผ้าคลุมเตียง ชุดรองจาน เป็นต้น รวมทั้งยังได้ศึกษาค้นคว้าวิธีการย้อมสีด้วยเปลือกไม้ ใบไม้ และวิธีป้องกันไม่ให้สีย้อมตก นอกจากผลงานเหล่านี้จะเป็นที่ประจักษ์ และยอมรับอย่างแพร่หลายทั้งในชุมชนจนถึงต่างประเทศแล้ว ยังได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่นักเรียน นักศึกษา กลุ่มผู้ที่สนใจ ทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติอีกด้วย

การที่ ครุมารศรี วนาโชติ นำความรู้ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า) ที่ตนเองศึกษาค้นคว้า ค้นพบ ทดลองจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

นางมารศรี วนาโชติ

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า)

ครูมารศรี วนาโชติ เป็นกรรมการบริหารศูนย์ศิลปาชีพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สาขาแม่สะเรียง) เป็นผู้ที่น่าลวดลายผ้าดั้งเดิมของกะเหรี่ยงมาผสมผสานทอเป็นรูปแบบใหม่ตามความต้องการของตลาด และนำผ้าทอมาประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น กระเป๋า เสื้อคลุม เสื้อกั๊ก ที่ใส่จดหมาย กล่องใส่กระดาษทิชชู นอกจากนี้ยังเป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพของจังหวัดขึ้น ซึ่งทำให้กลุ่มสตรีในหมู่บ้านมีรายได้ตลอดปี และยึดการทอผ้าเป็นอาชีพช่วยเหลือครอบครัว

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

ครูมารศรี วนาโชติ เป็นชาวเขาเผ่าปกากะญอ ซึ่งในชุมชนปกากะญอผู้หญิงทุกคนต้องรู้จักเรียนรู้การทอผ้าไว้ใช้เอง เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ แล้ว เนื่องจากมีฐานะที่ยากจน จึงไม่ได้เรียนต่ออีก ด้วยความสนใจเรื่องการทอผ้าจึงได้เรียนรู้เรื่องการทอผ้าอย่างจริงจังจากมารดาซึ่งเป็นผู้ที่มีฝีมือดีในการทอผ้า จากการทำได้คลุกคลีและฝึกปฏิบัติมาตั้งแต่เด็กจึงได้สะสมความรู้และประสบการณ์ในเรื่องการทอผ้าเป็นอย่างดี

นอกจากพื้นฐานการทอผ้าที่ได้รับจากมารดาและผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านแล้ว ครูมารศรียังได้พัฒนาความรู้มาโดยตลอด โดยเข้าอบรมเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมจากหน่วยงานต่างๆ เช่น โครงการพัฒนาชาวเขายูนิเซฟ ศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอแม่สะเรียง เกี่ยวกับความรู้ในเรื่องการย้อมสีธรรมชาติ การออกแบบลวดลายผ้า การให้สี การวางขนาดผ้า เทคนิคการทอ และการจัดหาตลาด นอกจากนี้ครูมารศรียังได้ศึกษา ค้นคว้า การนำเปลือกไม้ ใบไม้ มาย้อมสีด้วยและวิธีป้องกันไม่ให้สีย้อมตกได้สำเร็จ

นอกจากครุมาศรีจะทอผ้าใช้เองแล้ว ยังได้นำไปขายตามสถานที่ราชการต่างๆ และต่อมาได้เปิดร้านของตัวเอง และรวบรวมผ้าทอภายในหมู่บ้านกะเหรี่ยงในอำเภอแม่สะเรียงมาจัดจำหน่ายให้ ต่อมาครุมาศรีได้รู้จักกับอาสาสมัครแบ็บติสต์ซึ่งได้ให้การสนับสนุนงบประมาณ ได้รวบรวมกลุ่มสตรีทอผ้าขึ้น และเป็นผู้จัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สาขาแม่สะเรียง) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ภายในบริเวณบ้านของตัวเอง แต่ปัจจุบันศูนย์ศิลปาชีพได้งบประมาณและย้ายไปจัดสร้างขึ้นในที่แห่งใหม่ ครุมาศรีได้รับคัดเลือกให้เป็นกรรมการบริหารและได้นำผลงานผ้าทอไปจำหน่ายให้กับกลุ่มสตรีในหมู่บ้าน มีรายได้ตลอดปีและยึดอาชีพทอผ้าขายเป็นอาชีพช่วยเหลือครอบครัว

องค์ความรู้

จากการที่พยายามรวบรวมและอนุรักษ์ลวดลายผ้ากะเหรี่ยงไม่ให้สูญหาย ครุมาศรี ได้คิดค้น ประยุกต์ ทดลอง จนได้องค์ความรู้ดังนี้

- การนำลวดลายผ้าดั้งเดิมของกะเหรี่ยงมาทอเป็นรูปแบบใหม่ตามความต้องการของท้องตลาด เช่น ทอผ้าคลุมเตียง ผ้าปูโต๊ะ ผ้าคลุมทีวี ผ้าคลุมโทรศัพท์ ชุดรองแก้ว ชุดรองจาน
- การนำผ้าทอมาดัดแปลงเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ เช่น กระเป๋า เสื้อคลุม เสื้อกั๊ก ที่ใส่จดหมาย กล่องใส่กระดาษทิชชู
- การนำเปลือกไม้ ใบไม้ มาย้อมสีผ้า และวิธีป้องกันไม่ให้สีซีดจาง

วิธีการถ่ายทอดความรู้

ครุมาศรี ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ดังนี้

- การบรรยาย
- การสาธิต
- การฝึกปฏิบัติ

ครุมาศรีได้อุทิศตนให้กับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการทอผ้าโดยเฉพาะการทอผ้ากะเหรี่ยงให้แก่กลุ่มต่างๆ ในชุมชนทั้งในอำเภอแม่สะเรียงและอำเภอใกล้เคียง รวมทั้งนักเรียน นิสิต นักศึกษา และบุคคลที่สนใจ นอกจากนี้ยังได้เป็นวิทยากรสอนการทอผ้า และการย้อมผ้าสีธรรมชาติทั้งในจังหวัดต่างจังหวัด และเป็นวิทยากรในต่างประเทศอีกด้วย

การที่ ครูมารศรี วนาโชติ เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า) เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

ครูมารศรี วนาโชติ ปัจจุบันอายุ ๕๘ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ที่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นบุตรของนายดวงพรและนางบัวลอย วนาโชติ สมรสกับ นายขยงยุทธ พวงทอง มีบุตรชาย ๓ คน

การศึกษา

- จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นแม่ดีเด่นของโรงเรียนบ้านโป่งวันครู ๒๕๐๕
- พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับรางวัลชมเชยการประกวดผ้าทอ ประเภทที่ ๓ “เลหะสิ่งทอ”
- พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับพระราชทานรางวัลชนะเลิศ ประเภทผ้าฝ้ายทอมือ ในโอกาสประกวดผลงานศูนย์ศิลปาชีพจังหวัดแม่ฮ่องสอนใน พระบรมราชินูปถัมภ์
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า) จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

นางมุกดา อินตะสาร
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

คำประกาศเกียรติคุณ
นางมุกดา อินต๊ะสาร
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

ครุมุกดา อินต๊ะสาร เกิดเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๐๒ ที่จังหวัดพะเยา รับราชการเป็นครู ทำให้เห็นปัญหาของเด็กและชุมชน ได้ศึกษาวิธีแก้ไขปัญหา อันนำไปสู่การทำงานพัฒนาชุมชนและสังคม ท้องถิ่น โดยเฉพาะการดำเนินโครงการออมทรัพย์หรือธนาคารหมู่บ้านที่สามารถดำเนินกิจกรรมสืบเนื่อง มาโดยตลอด รวมทั้งงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่ทำให้ชุมชนมีสวัสดิการช่วยเหลือตนเองอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน การดำเนินงานที่ก่อให้เกิดผลเห็นได้อย่างชัดเจนทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพ ชีวิตอย่างรอบด้าน

การที่ ครุมุกดา อินต๊ะสาร นำความรู้ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ฝึกฝน ปฏิบัติจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปแก้ปัญหาและปฏิบัติ จนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น **ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒** ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

นางมุกดา อินตะสาร

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

นางมุกดา อินตะสาร จากจังหวัดพะเยา ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนว่าเป็นผู้ที่ทำงานช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง โดยเฉพาะงานด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน การรวมกลุ่มชาวบ้านในการประกอบกิจกรรมนั้น นำมาซึ่งความสามัคคี มีความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยและตระหนักในความสำคัญของการพึ่งตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานและหัวใจสำคัญของการพัฒนาคนและพัฒนาชาติ

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

ครูมุกดาเกิดในครอบครัวที่ไม่ได้มีฐานะร่ำรวย พ่อแม่มีอาชีพทำนาและขายของชำ แต่ยังนับว่ามีโอกาสดีกว่าเพื่อนบ้านอีกหลายคนเพราะได้มีโอกาสทางการศึกษา ได้เรียนต่อสูงขึ้นตามลำดับอย่างต่อเนื่อง ในช่วงมัธยมศึกษาตอนต้นได้เข้าเรียนที่โรงเรียนศิริมาตย์เทวี อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นโรงเรียนคาทอลิกและต้องอยู่ประจำ นานๆ จึงจะมีโอกาสกลับบ้านซึ่งต้องเดินเท้าเป็นระยะทางถึง ๑๖ กิโลเมตร เพราะสมัยนั้นยังไม่มีถนนผ่านถึง ครอบครัวก็ปล่อยให้ช่วยเหลือตนเองมาตั้งแต่เด็ก ทำให้เป็นคนอดทนต่อความยากลำบาก ประกอบกับในช่วงเรียนหนังสือถูกล้อเลียนเหยียดหยามในฐานะที่เป็นชาวดอกคำใต้ อำเภอที่มีชื่อเสียงไม่ดีด้านหญิงขายบริการ คำล้อเลียนเหยียดหยามที่ได้รับเป็นแรงกระตุ้นให้ครูมุกดาผู้เรียนจนจบปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์จากมหาวิทยาลัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อจบการศึกษาครูมุกดาลับสู่อุปถัมภ์และมุ่งมั่นที่จะต่อสู้เพื่อศักดิ์ศรีของผู้หญิงชาวดอกคำใต้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้หญิงและผู้ขาดโอกาสในการศึกษาหาความรู้

ครูมุกดาเริ่มรับราชการในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ในตำแหน่งอาจารย์ ๑ ระดับ ๓ ที่โรงเรียนภูซางวิทยาคม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ทำงานอยู่ได้ ๔ ปี ได้รับมอบหมายให้เป็นครูฝ่ายแนะแนวจึงทำให้ทราบถึงปัญหาของเด็กและชาวบ้าน หลังเลิกเรียนจึงมักออกเยี่ยมบ้านเด็ก และทำให้เกิดแนวคิดหลายอย่างเพื่อการพัฒนาเด็กและชุมชน นอกจากนี้แล้ว

ผู้บริหารของโรงเรียนเองก็ยังเป็นนักพัฒนาโดยเป็นเลขานุการของโครงการพัฒนาท้องถิ่นอำเภอเชียงคำ อันเป็นโครงการเพื่อพัฒนาผู้นำ ประกอบด้วย คณะทำงาน ๕ กระทรวงหลัก และหัวหน้าส่วนราชการต่างๆ ของอำเภอ ในขณะทำงานชุดนี้ครูมุกดาได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ช่วยเลขานุการของโครงการด้วยโครงการดังกล่าวประสบความสำเร็จด้วยดี และได้ขยายเป็นโครงการพัฒนาชีวิตเชียงคำ ๘๓ นอกจาก

ช่วยประสานงานโครงการดังกล่าวแล้วครูมุกดายังได้อาสาสมัครเป็นผู้ดูแลติดตามเด็กนักเรียนทุนของมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมอีกด้วย

ในปีการศึกษา ๒๕๒๕ ได้ย้ายมาสอนที่โรงเรียนถ้ำปินวิทยาคม อำเภอดอกคำใต้ ที่เป็นบ้านเกิด และได้แต่งงานกับ นายสังวร อินตะสาร ซึ่งมีอุดมการณ์ในการทำงานเหมือนกัน ทำให้ส่งเสริมการดำเนินงานพัฒนาสังคมร่วมกันเป็นอย่างดีตลอดมา ครูมุกดาได้ประสานกับมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมให้ขยายพื้นที่จัดสรรทุนการศึกษามาให้โรงเรียนถ้ำปินวิทยาคมได้สำเร็จ

จากการที่ได้ประสานงานกับองค์กรเอกชนเพื่อช่วยพัฒนาเด็กและสังคมทำให้ครูมุกดารับรู้ปัญหา และเห็นศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น จึงเป็นจุดเริ่มให้ทำงานด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม ได้จัดตั้งสหกรณ์และกลุ่มออมทรัพย์ เครือข่ายการออมทรัพย์ ชื่อ “ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน” และได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้น ครูมุกดาได้ดำเนินการประสานงานกับสมาคม มูลนิธิ และองค์กรภาคเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศในการจัดหาทุนการศึกษาและจัดทำกิจกรรมโครงการต่างๆ ให้กับผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนตลอดมา ปัจจุบันครูมุกดา มีตำแหน่งอาจารย์ ๒ ระดับ ๗ โรงเรียนถ้ำปินวิทยาคม ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

การเรียนรู้

ชีวิตในวัยเด็กของครูมุกดา นอกจากจะถูกฝึกให้เข้มแข็งและอดทนทั้งด้านร่างกายและจิตใจแล้ว การศึกษาในระดับอุดมศึกษาครูมุกดาตัดสินใจเลือกเรียนวิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยาก็เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เข้าใจชีวิตและสังคมมากขึ้น ในการเรียนปีสุดท้ายมีการทำวิจัยและฝึกงานภาคสนามที่อำเภอดอกคำใต้ ยิ่งทำให้ครูมุกดาเห็นปัญหาในหมู่บ้านหลายอย่าง จึงได้ร่วมกันกับเพื่อนๆ ออกค่ายอาสาพัฒนา จัดสร้างโรงเรียนในหมู่บ้าน

หาเงินช่วยเหลือโรงเรียน และจัดกิจกรรมช่วยชุมชนด้านต่าง ๆ เท่าที่ทำได้ ซึ่งเป็นบทเรียนที่มีความหมายและความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตการทำงานในเวลาต่อมา

เมื่อรับราชการเป็นครู โชคดีที่ได้ผู้บริหารโรงเรียนเป็นนักพัฒนาและให้โอกาสครูมุกดาในการช่วยประสานงานพัฒนาชุมชน ทำให้มีโอกาสรับฟังความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์และได้รู้จักบุคคลและหน่วยงานที่ทำงานด้านการพัฒนามากมาย เริ่มเรียนรู้การจัดทำโครงการและการขออนุมัติการสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน การทำงานด้านการพัฒนาทำให้มีโอกาสรับรู้ปัญหาจากประสบการณ์การทำงานจริงในพื้นที่ การได้พบกับบุคคลในชุมชนของตัวเอง ได้รับทราบแนวคิดของการทำงานพัฒนาร่วมกันของชุมชน แม้จะเป็นเพียงจุดเล็กๆ ก็ทำให้เกิดความมั่นใจในศักยภาพของท้องถิ่น และเป็นจุดเริ่มต้นที่แท้จริงของงานด้านการพัฒนาชุมชนและสังคมของครูมุกดา ครูมุกดาได้เข้าไปทำงานร่วมกับกลุ่มออมข้าวหมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านป็น อำเภอดอกคำใต้ กลุ่มนี้สมาชิกมีความต้องการจะช่วยเหลือกันเองในการหาแหล่งเงินทุนกู้ยืม เพื่อจัดปัญหาการเอาธั่วเอาเปรียบของนายทุน ครูมุกดาเข้าไปเป็นประธานของกลุ่มและประสานงานกับกลุ่มออมข้าวอื่นๆ จัดหาผู้ข่าที่ถาวรจัดเก็บข้าวหาแหล่งเงินทุนช่วยเหลือ รวมทั้งให้คำปรึกษาในการบริหารงานของกรรมการกลุ่มอย่างใกล้ชิด

เมื่อการทำงานประสบผลสำเร็จ กลุ่มออมข้าวมีกิจกรรมที่เป็นปีกแผ่นมั่นคง จึงได้ขยายแนวคิดในการจัดตั้งร้านค้าสหกรณ์โดยการประสานงานกับมูลนิธิฟื้นฟูชนบท สาขาพะเยา จัดให้มีการศึกษาดูงานสหกรณ์ร้านค้า นำแนวคิดมาประยุกต์จนสามารถดำเนินการได้ จากนั้นจึงคิดกิจกรรมอื่นๆ เพิ่มขึ้น โดยการจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่ชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้าน เพื่อพัฒนาบทบาทสตรี และจัดสรรทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียน

องค์ความรู้

องค์ความรู้ที่สำคัญ คือ ครูมุกดามีความเชื่อว่าการทำงานให้สังคมนั้นทุกคนทำได้ โดยทำบนพื้นฐาน ศักยภาพ และตามบทบาทหน้าที่ของตน ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น จำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม เริ่มจากสิ่งที่คุณเองมีและสามารถทำได้ โดยร่วมคิดร่วมทำกับผู้อื่น เพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน เมื่อสามารถแก้ปัญหาได้เรื่องหนึ่งแล้วก็จะเป็แนวทางให้สามารถแก้ปัญหาไปสู่เรื่องอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกันได้

นอกจากความรู้ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริงสิ่งที่ครุमुคดาภูมิใจเป็นอย่างยิ่งก็คือ การรวมกลุ่มของชาวบ้านในการประกอบกิจกรรมนำมาซึ่งความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ได้มีความรู้และความเข้าใจการปกครองระบอบประชาธิปไตยและพึ่งพาตนเองได้ ถือว่าเป็นพื้นฐานและหัวใจสำคัญของการพัฒนาคนในชุมชนและการพัฒนาชาติที่ยั่งยืน

โครงการสำคัญๆ ที่ครุमुคดาดำเนินการโดยเน้นในเรื่อง **สำนึกในการรักชุมชน และวิธีการจัดการกับปัญหาของชุมชน** นั้นมีอยู่หลายโครงการด้วยกัน ได้แก่

๑. โครงการที่เป็นกิจกรรมในโรงเรียน ได้แก่ ทุนการศึกษานักเรียน ชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน กิจกรรมในการเรียนการสอน เช่น ให้นักเรียนรวมกลุ่มวิเคราะห์ปัญหาของหมู่บ้าน แล้วทำโครงการแก้ปัญหานั้น กลุ่มเพื่อนครูพัฒนา

๒. โครงการที่เป็นกิจกรรมนอกโรงเรียน ได้แก่ กลุ่มตัดเย็บ กลุ่มกระดาษสา กลุ่มหน่อไม้อัดπίบ กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้ ศูนย์เลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน และโครงการบ้านพักพัฒนาคุณภาพชีวิต

๓. งานกลุ่มเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ (ธนาคารหมู่บ้าน) “ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน” ซึ่งสามารถดำเนินกิจกรรมสืบเนื่องมาตลอด

๔. กองทุนสวัสดิการชุมชน ทำให้ชุมชนมีสวัสดิการให้กับตนเองอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

วิธีการถ่ายทอด

ครุमुคดาถ่ายทอดความรู้ให้ผู้สนใจและผู้เข้ามาศึกษา ซึ่งมีทั้งเยาวชนในชุมชน นักเรียน นักศึกษา นักวิชาการ สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ๔ ตำบล กลุ่มองค์กรต่างๆ ที่สนใจ โดยถ่ายทอดผ่านกิจกรรมให้ผู้สนใจศึกษากระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิด ร่วมกันรับผิดชอบ และร่วมติดตามผล โดยมีกระบวนการถ่ายทอดโดยสังเขป ดังนี้

๑. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนหรือของกลุ่ม

๒. การศึกษาดูงานเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์

๓. การประชุมเพื่อวิเคราะห์กลุ่มหรือชุมชนเพื่อสะดวกในการกำหนดทิศทาง รูปแบบกิจกรรมซึ่งเกิดขึ้นจากกลุ่มหรือชุมชนเอง

๔. การสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้แก่กลุ่มองค์กร

และชุมชน

๕. การติดตามประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไข

ครุमुคดาเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากชีวิตจริงและจากการทำงาน สิ่งที่เราเรียนรู้เป็นภูมิปัญญาที่สำคัญในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน คือต้องมีกระบวนการที่เหมาะสม ส่งเสริมให้ชุมชนเข้าใจปัญหาและสภาพที่แท้จริง ทุกคนต้องมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงและทำให้เกิดผลที่ชัดเจน หลักการที่สำคัญคือต้องมีคุณธรรม และพึ่งตนเอง จึงจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน รูปแบบกิจกรรมที่ชัดเจนทำให้ผลงานแพร่หลายไปยังชุมชนอื่นๆ หลักการสำคัญที่ครุमुคดายึดถือคือ ต้องแสวงหา และเรียนรู้อยู่เสมอ เพราะสังคมไม่ได้หยุดนิ่ง หากไม่เริ่มทำ ปัญหาที่เกิดขึ้นอาจเป็นผลกระทบต่อผู้อื่นในสังคมได้ และในทางตรงกันข้ามปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมก็จะส่งผลกระทบต่อตนเองด้วย

การที่ ครุमुคดา อินตะสาร เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๒

ครุमुกดา อินตะสาร ปัจจุบันอายุ ๔๓ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๐๒ ที่บ้านป็น ถนนป็น อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๑๘๒ หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านป็น อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา เป็นบุตรนายบุญถือ และนางจจร วิทยานันท์ สมรสกับ นายสังวร อินตะสาร มีบุตรชาย ๑ คน

การศึกษา

- ประถมศึกษาปีที่ ๗ โรงเรียนบ้านป็น อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา
- มัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนศิริมาตย์เทวี อำเภอกพาน จังหวัดเชียงราย
- มัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนพะเยาพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
- ปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๓๑ ครูผู้สอนดีเด่น ระดับมัธยมศึกษา จากกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
- พ.ศ. ๒๕๓๖ ผู้นำชุมชนด้านเอดส์ดีเด่น จากสำนักนายกรัฐมนตรี
- พ.ศ. ๒๕๓๗ คนดีศรีสังคม
- พ.ศ. ๒๕๓๘ ศิษย์เก่าดีเด่น จากมหาวิทยาลัยพายัพ
- พ.ศ. ๒๕๔๐ รางวัลเข็มชูสดุดี จากคุรุสภา
- พ.ศ. ๒๕๔๒ รางวัลต่อสู้กับความยากจน (The Race Against Poverty Award) จากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP)
- พ.ศ. ๒๕๔๔ รางวัลผู้ทำประโยชน์ต่อเยาวชน จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

นายอนุสรณ์ เพชรนิล

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

คำประกาศเกียรติคุณ

นายอนุสร เพชรนิล

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

ครูอนุสร เพชรนิล เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ ที่จังหวัดเชียงราย ความลำบากยากจนที่ประสบในวัยเด็ก เป็นอุปสรรคต่อการศึกษาทำให้ไม่สามารถเรียนได้อย่างต่อเนื่องราบรื่น ยิ่งทำให้รักการเรียนและใฝ่รู้มาโดยตลอด ทั้งจากการศึกษาในโรงเรียนและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบกับการเป็นคนรักการอ่าน เขียน ทำให้มีความเชี่ยวชาญในการอ่านวรรณกรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะการอ่านคำวซึ่งเป็นเรื่องชาดก ที่อาศัยหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นแกนเรื่อง ทำให้เกิดความซาบซึ้งทั้งด้านภาษา วรรณกรรม และซึมซับคุณธรรม วัฒนธรรมของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้พยายามถ่ายทอดและสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมล้านนาโดยเฉพาะด้านภาษาและวรรณกรรมเข้าสู่ชุมชนทุกระบบมาโดยตลอด

การที่ ครูอนุสร เพชรนิล นำความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ฝึกฝน ปฏิบัติจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น **ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านภาษาและวรรณกรรม ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕**

นายอนุสร เพชรนิล

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

ครูอนุสร เพชรนิล จากตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะการอนุรักษ์ภาษาและวรรณกรรมล้านนา ได้แต่งตำราการสอนภาษาล้านนาเผยแพร่โดยไม่คิดค่าตอบแทน ทำงานเพื่อมวลชนโดยเน้นเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีโบราณ มาโดยตลอด จนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

ครูอนุสรเกิดในครอบครัวที่ยากจนมาก มารดาเสียชีวิตตั้งแต่อายุเพียง ๑ ขวบ เศษ บิดามีภรรยาใหม่ เป็นเด็กที่ขาดความอบอุ่นจากครอบครัว เป็นเหมือนเด็กเร่ร่อนต้องช่วยทำงานบ้านให้กับครอบครัวที่ให้ที่พักอาศัย ซึ่งไม่ค่อยมีใครให้การต้อนรับนัก เพราะเป็นเด็กที่ไร้ญาติพ่อแม่พี่น้อง โชคดีที่มีแพทย์ประจำตำบลนำไปเลี้ยง และให้ช่วยทำงานบ้าน เลี้ยงฝูงวัว ควาย ม้า และช่วยทำนา ที่บ้านของนายแพทย์ท่านนี้มีหนังสือมาก ทั้งที่เกี่ยวกับการแพทย์และประเพณีต่างๆ จึงเป็นโอกาสดีที่ได้อ่านหนังสือทุกเล่มที่มีอยู่ ทำให้เป็นคนอ่านหนังสือแตกฉาน ผู้ใหญ่มักจะให้อ่านคำวให้ฟังในเวลาว่าง คำวที่อ่านบ่อยๆ เช่น คำวหงส์หิน คำวแสงเมืองหลวงคำ คำวจำป่าสี่ต้น และคำวจันตาคา ปูจี เป็นต้น ชีวิตวัยเด็กที่ลำบากยากจน หล่อหลอมให้ครูอนุสร เป็นผู้ที่มีความเพียรพยายามและต่อสู้ฝ่าฟันอุปสรรคโดยไม่ย่อท้อ

เมื่ออายุถึงเกณฑ์ได้เริ่มเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ - ประถมศึกษาปีที่ ๔ ไม่สามารถไปเรียนได้อย่างต่อเนื่องนัก จนเมื่อเรียนในระดับมัธยมศึกษาได้เริ่มเป็นเด็กวัดและบรรพชาเป็นสามเณร จึงทำให้ชีวิตค่อยมีความสุขขึ้น ขณะที่บวชอยู่ได้เล่าเรียนทั้งคดียุทธศาสตร์ คติธรรม และอักขระพื้นเมืองภาษาล้านนา ตลอดจนฝึกเทศน์จนเชี่ยวชาญ ได้รับนิมนต์ให้ไปแสดง

ปาฐกถาธรรมและเทศน์กัณฑ์ต่างๆ ในหลายอำเภอ กัณฑ์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ กัณฑ์มัทรี นอกจากนี้ยังสามารถสอบได้นักธรรมตรี โท เอก และเปรียญธรรมด้วย ชีวิตเมื่อเป็นภิกษุได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม บาลี ทำให้แตกฉานทั้งในด้านภาษาบาลีและภาษาไทยมากยิ่งขึ้น

หลังจากที่สอบวุฒิกุได้ จึงได้ลาสิกขาเพื่อประกอบอาชีพเป็นครู และย้ายโรงเรียนที่สอนทั้งที่เป็นโรงเรียนของเอกชนและของรัฐหลายแห่ง โดยเคยเป็นครูสอนในโรงเรียนที่จังหวัดลำปาง กรุงเทพมหานคร และอ่างทอง โรงเรียนแห่งสุดท้ายที่ครูอนุสรสอน คือโรงเรียนวังพร้าววิทยา อำเภอเกาะคา โดยดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนจนเกษียณอายุราชการ รวมชีวิตเป็นครูนานถึง ๔๑ ปี

นอกจากนี้ ครูอนุสรยังทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมเสมอมา อาทิ จัดรายการวิทยุที่สถานีวิทยุจังหวัดลำปาง และรับเชิญเป็นวิทยากรบรรยายด้านวัฒนธรรมภาษาและวรรณกรรมล้านนา เขียนบทความลงวารสาร และเป็นกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปางอีกหลายสมัย

การเรียนรู้

ชีวิตวัยเด็กที่ลำบาก ทำให้ครูอนุสรเชื่อในเรื่องกรรม และพยายามทำดี พุทธศิกดิ์ดี เพื่อให้ชีวิตในภายหน้าพ้นจากเวรกรรม โชคดีที่ได้พบกับแพทย์ประจำตำบลที่ใจดี นอกจากจะให้ที่พักแล้วยังให้โอกาสครูอนุสรได้อ่านหนังสือต่างๆ ที่มีในบ้าน ทำให้ครูอนุสรอ่านหนังสือได้แตกฉานและรักการอ่านหนังสือโดยเฉพาะวรรณกรรมล้านนา เช่น คำวต่างๆ ซึ่งประชาชนนิยมอ่านกันมากในสมัยนั้น เนื้อหาของคำวส่วนใหญ่จะเป็นชาดกต่างๆ ที่อาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนเรื่อง ชี้ให้เห็นจริยธรรม และวัฒนธรรมด้านต่างๆ ทำให้ครูอนุสรได้ซึมซับคุณธรรมเหล่านั้นและนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และจากการบวชเรียนก็ยิ่งทำให้ซาบซึ่งหลักธรรมทางศาสนา และเชี่ยวชาญด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนายิ่งขึ้น ครูอนุสรได้นำความรู้ประสบการณ์สมัยเป็นพระไปช่วยพัฒนาการศึกษาด้านภาษาท้องถิ่น ทั้งในเรื่องของการแต่งความ การเขียน คำวฮ้า คำชอ กาพย์ โคลง กลอน รวมทั้งแต่งตำราการสอนภาษาล้านนาเผยแพร่โดยไม่คิดค่าตอบแทน ได้ทำงานเพื่อมวลชนโดยเน้นเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีโบราณมาโดยตลอดจนเป็นที่ยอมรับและได้รับการคัดเลือกให้เป็นประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ

การถ่ายทอดความรู้

ได้ใช้ความเป็นครู เป็นอาจารย์ เป็นวิทยากร เป็นพิธีกร เป็นกรรมการวัฒนธรรมและมัคทายกของวัด ถ่ายทอดวัฒนธรรมล้านนา เช่น การฟื้นฟูการตีกลองสะบัดชัย

กลองแหว ไม้ค้ำสติ (ค้ำโพธิ์) ขบวนแห่ครัวทาน โดยการสอดแทรกวิถีวัฒนธรรมให้แก่ชุมชน นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจมาโดยตลอด

เนื้อหาการถ่ายทอดความรู้

เนื้อหาการถ่ายทอดความรู้จะเน้นเรื่องการใช้ภาษาและการเขียนฉันทลักษณ์ ประกอบด้วย

- วิธีเขียนแผนผัง สัมผัส วรรณยุกต์ของคำว จ้อย ซอ ร่ายโบราณต่างๆ
- การแต่ง การเขียน คำวฮ่ำ คำซอ กาพย์ โคลง กลอน
- การปริวรรตภาษาล้านนาจากคัมภีร์ไบลาน พับสา เป็นภาษาไทย
- การฟื้นฟูการตีกลองสะบัดชัย กลองแหว ไม้ค้ำสติ (ค้ำโพธิ์) และขบวนแห่ครัวทาน

วิธีการถ่ายทอดความรู้

ครูอนุสรพยายามสอดแทรกแนวคิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีเข้าสู่ชุมชนทุกระบบ โดยใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ ดังนี้

- การบรรยาย
- จัดประกวดบทประพันธ์ ประกวดการอ่านคำว จ้อย ซอ ซึ่งได้รับความสนใจอย่างมาก ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการสืบสานต่อไป
- เปิดสอนภาษาล้านนา (ตัวเมือง) ให้นักเรียนมัธยมศึกษาได้เรียนเป็นวิชาเลือก
- แต่งตำราเรียนอักษรล้านนาให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือจังหวัดลำปาง
- ปริวรรตภาษาล้านนาจากคัมภีร์ไบลาน พับสา และตำราต่างๆ เป็นภาษาไทย ให้สถานศึกษานำไปวิเคราะห์และศึกษาต่อ
- เขียนบทความลงวารสารครูลำปาง เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้ผู้อ่านที่สนใจทั่วไป

การที่ ครูอนุส เพชรนิล เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคม และชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

ครูอนุสร เพชรนิล ปัจจุบันอายุ ๖๓ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๒ ที่อำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๑๘๕ หมู่ ๖ ซอย ๑ ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัด ลำปาง เป็นบุตรนายดำ และนางคำ เพชรนิล สมรสกับ นางสาวรุ่งนภา กลั่นการบุญ มีบุตรด้วยกัน ๓ คน เป็นชาย ๑ คน หญิง ๒ คน

การศึกษา

- ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนปางหมอปวง จังหวัดเชียงราย
- มัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนพยุหะวิทยา จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. ๒๕๐๘
- มัธยมศึกษาปีที่ ๕ สอบเทียบ
- ครูพิเศษมูล (พ) สัมครสอบ พ.ศ. ๒๕๐๔
- ครู พ.กศ. สัมครสอบ พ.ศ. ๒๕๑๑
- ครู พ.ม. สัมครสอบ พ.ศ. ๒๕๑๓
- ครุศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏลำปาง พ.ศ. ๒๕๐๔
- นักกรรมชั้นเอกเปรียญธรรม สำนักวัดพระธาตุหริภุญไชย จังหวัดลำพูน พ.ศ. ๒๕๐๑

เกียรติคุณที่ได้รับ

- โล่เกียรติคุณผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม จากนายอำเภอเกาะคา
- โล่เกียรติคุณผู้มีอุปการะต่อโรงเรียนวิสุทธีวิทยากร
- โล่เกียรติคุณผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม จากกระทรวงศึกษาธิการ
- เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก (ท.ช.)
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านภาษาและวรรณกรรม
จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

นายอุดม รุ่งเรืองศรี
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

คำประกาศเกียรติคุณ
นายอุดม รุ่งเรืองศรี
ครุภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

ครูอุดม รุ่งเรืองศรี เกิดเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ที่จังหวัดเชียงใหม่ สนใจด้านภาษา และวรรณกรรมล้านนาตั้งแต่เด็ก ได้พยายามศึกษาค้นคว้าจากตำราโบราณ และสืบค้นจากผู้ทรงภูมิปัญญา ล้านนา ทำให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญและได้รวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ จัดทำพจนานุกรมล้านนาไทย ฉบับ แม่ฟ้าหลวง และสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ อันเป็นฐานข้อมูลทางวัฒนธรรมล้านนาที่สำคัญเป็น ประโยชน์แก่การศึกษา ค้นคว้า รวมทั้งสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชาวล้านนาสืบไป

การที่ ครูอุดม รุ่งเรืองศรี นำความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ฝึกฝน ปฏิบัติ จนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนัก นายกรัฐมนตรี ให้เป็น **ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านภาษาและวรรณกรรม ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕**

นายอุดม รุ่งเรืองศรี

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม

ครูอุดม รุ่งเรืองศรี จากจังหวัดเชียงใหม่เป็นที่รู้จักทั่วไปในแวดวงวิชาการล้านนา เป็น “พ่อครู” ในหมู่มูลกศิษย์ ผลงานที่สร้างความภาคภูมิใจให้ตนเองมากที่สุด คือ พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (๒๕๓๔) และสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ซึ่งเป็นเสมือนขุมคลังทางวัฒนธรรมให้กับลูกหลานชาวล้านนา

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

ครูอุดม เกิดในหมู่บ้านชนบทที่เป็นชุมชนชาวนา แต่เนื่องจากบิดาเป็นครูทำให้ได้รับการส่งเสริมเรื่องการศึกษา ได้รับการศึกษาตามขั้นตอนมาโดยลำดับ โดยศึกษาขั้นพื้นฐานจากโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่คือเรียนชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนกิวแลหลวง-ประสิทธิ์วิทยา อำเภอสันป่าตอง จบระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนปรินส์รอแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ สำหรับระดับอุดมศึกษา จบอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และจบปริญญาเอกสาขาพุทธศาสตร์ จากสถาบันนวมานันทามหาวิหาร มหาวิทยาลัยมคธ ประเทศอินเดีย

ในด้านการงานครูอุดมเป็นครูมาตลอดชีวิตการทำงานตั้งแต่เป็นครูที่โรงเรียนกรุงเทพโพลิเทคนิค โรงเรียนปรินส์รอแยลส์วิทยาลัย เชียงใหม่ และโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย และบรรจุเข้ารับราชการที่ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ เจริญในหน้าที่การงานมาโดยลำดับ จนได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ในสาขาวิชาภาษาและวรรณคดีไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้ดำรงตำแหน่งผู้บริหาร โดยเป็นผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลป-วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒ สมัยติดต่อกัน ปัจจุบันแม้จะไม่ได้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารแล้ว แต่ก็ยังคงเป็นที่ปรึกษาให้กับหน่วยงานและมหาวิทยาลัยในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอยู่เสมอ

การเรียนรู้

ครูอุดม สนใจด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนามาตั้งแต่เด็ก ได้ศึกษาภาษาและวรรณกรรมล้านนาจากการศึกษาทั้งในระบบ และการศึกษานอกระบบ โดยการค้นคว้า สืบค้นจากหนังสือ ตำรา แบบเรียน เอกสารทางวิชาการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังได้ทำการสัมภาษณ์สอบถามจากผู้ทรงคุณวุฒิอีกเป็นจำนวนมาก เพื่อค้นคว้าความเป็นมาของภาษาและวรรณกรรมล้านนา ด้วยความประสงค์ที่จะให้เยาวชนได้รู้และเข้าใจลึกซึ้งถึงวรรณกรรมล้านนา จึงได้ศึกษาค้นคว้า วิจัย ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ทุนทรัพย์ส่วนตัว ค้นคว้า หรือใช้เงินทุนวิจัยน้อยแต่ให้ได้งานที่มีคุณภาพ และผลงานสามารถเป็นประโยชน์ แก่ทุกฝ่ายโดยรวม

จากองค์ความรู้ที่มี ได้ผลิตผลงานที่เกี่ยวกับภาษาและวรรณกรรมล้านนาเป็น

จำนวนมาก อาทิเช่น กำสรวลพระยาพรหม ระบบ การเขียนอักษรธรรมล้านนา คร่าวซอหงส์ผาคำของ พระยาโลมวิสัย ไตรภูมิฉบับล้านนา (งานปริวรรต) งานวิจัยเจ็ยก้อม : เรื่องข้ามันล้านนา การศึกษาชำระ โคลงกลอนล้านนา งานวิจัยจารีตนิยมในการแต่ง วรรณกรรมคร่าวซอ ตำราหัดอ่านอักษรล้านนาจากคร่าว สืบทและคำจ่มของพระยาพรหมโวหาร วรรณกรรม ล้านนา โคลงอมต พจนานุกรมล้านนา-ไทย สารานุกรม วัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เป็นต้น

องค์ความรู้

แรงบันดาลใจของการทำงานศึกษาวรรณกรรมล้านนานี้เริ่มมาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเฉลิมฉลองเชียงใหม่มีอายุครบ ๗๐๐ ปี โดยจะเริ่มจากการรื้อฟื้นความภาคภูมิใจในอดีตลักษณะของล้านนา โดยการเชื่อมโยงทางด้านประวัติศาสตร์และอักษรศาสตร์ของล้านนาให้คงอยู่ นอกจากนี้เห็นว่าข้อมูลทางวัฒนธรรมของล้านนายังมีไม่เพียงพอ จึงได้คิดงานสร้างฐานข้อมูลวัฒนธรรมล้านนาขึ้น โดยได้จัดทำสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ จัดทำหนังสือเพื่อให้นักเรียน นักศึกษาใช้เป็นแบบอ่าน เช่น คร่าวสืบท และ โคลงอมรา เป็นต้น ครูอุดมได้อุทิศร่างกาย แรงใจ ศึกษาและถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานทางวิชาการมากมาย ซึ่งผลงานเหล่านี้มีความสำคัญและมีคุณประโยชน์สำหรับการศึกษาด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนา ผลงานเหล่านี้ได้แก่

- ผลงานวิชาการด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนาเป็นจำนวนมากซึ่งส่วนใหญ่ใช้เงินส่วนตัวค้นคว้า วิจัย เป็นงานที่ใช้ทุนอย่างประหยัดแต่ได้งานที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเป็นพื้นฐานการศึกษาด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนา
- พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง ในความอุปถัมภ์ของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง และธนาคารไทยพาณิชย์ ซึ่งถือว่าเป็นจุมคลังข้อมูลด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนา มีความยาว ๑,๖๓๘ หน้า บรรจุคำศัพท์ ๒๑,๕๓๗ คำ
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ซึ่งได้ประสานงานร่วมกับเครือข่ายนักวิชาการล้านนา เพื่อรวบรวมสรรพข้อมูลด้านวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เป็นแหล่งค้นคว้า อ้างอิงทางวิชาการที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง โดยจัดพิมพ์เป็นชุด ชุดละ ๑๕ เล่ม ความยาว (เฉพาะเนื้อความ) ๘,๑๕๕ หน้า บรรจุเรื่องต่างๆ รวม ๗,๓๖๘ เรื่อง

งานทั้งสองชิ้นนี้เป็นงานสำคัญที่ทำให้ผู้ใช้ประโยชน์ได้เห็นความจริงของมรดกล้านนาไทย และสืบทอดมรดกวัฒนธรรมล้านนาให้คงอยู่สืบไป

วิธีการถ่ายทอดความรู้

ครูอุดมได้ใช้วิธีการต่างๆ ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่บัณฑิต นักศึกษา และประชาชนโดยทั่วไป เพื่อให้แพร่หลายมากที่สุด คือ

- การสอนทั้งในสถาบันการศึกษาที่รับผิดชอบโดยตรง และสถาบันการศึกษาอื่นๆ
- การบรรยายในที่ประชุมต่างๆ และทางวิทยุ
- การพิมพ์เอกสาร ตำรา และผลงานวิจัยเผยแพร่
- การให้คำปรึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- การสร้างฐานข้อมูล ทั้งที่เป็นฐานข้อมูลด้านหนังสือ สิ่งพิมพ์ ตลอดจนเทป และวีดิทัศน์ เพื่อเผยแพร่ให้ผู้ที่สนใจ

ครูอุดมเป็นแบบอย่างของผู้ที่ใช้เวลาให้กับการทำงาน ใช้ชีวิตสมถะพอใจกับการทำงาน การได้ทำงานก็คือความภาคภูมิใจของครู โดยมีความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมหลัก ยึดถือเสมอว่ารางวัลสูงสุดของชีวิตคือการทำงานให้สำเร็จและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

การที่ ครูอุดม รุ่งเรืองศรี เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคม และชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครุภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

ครูอุดม รุ่งเรืองศรี ปัจจุบันอายุ ๕๗ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๘ ที่หมู่บ้านท่าโป่ง ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๑๒๖ หมู่ที่ ๒ ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นบุตรของนายผดุง และนางจันทร์ดี รุ่งเรืองศรี สมรสกับ นางสาวสุพิศ ณ เชียงใหม่ มีบุตรสาว ๑ คน

การศึกษา

- ประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนกิ้วแลหลวงประสิทธิ์วิทยา จังหวัดเชียงใหม่
- มัธยมศึกษาปีที่ ๘ โรงเรียนปรินส์รอแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่
- ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปริญญาเอก สาขาพุทธศาสตร์ จากสถาบันนวลันทามหาวิหาร มหาวิทยาลัยมหัค รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย (Ph.D.in Buddhology from Nava Nalanda Mahavihara Institute, Magadh University, Bihar State, India) โดยอาศรมวัฒนธรรมไทย-ภารต สนับสนุน ด้านทุนการศึกษาเป็นเวลา ๒ ปี

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๓๓ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประถมาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. ๒๕๓๕ รางวัลพระสิทธิธาดาทองคำ ด้านการค้นคว้าและเผยแพร่ความรู้ทางวัฒนธรรม จากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
- พ.ศ. ๒๕๓๖ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประถมาภรณ์ช้างเผือก
- พ.ศ. ๒๕๓๗ รางวัลศิษย์เก่าดีเด่นของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๓๘ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ มหาวชิรมงกุฎ
- พ.ศ. ๒๕๔๔ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก
- พ.ศ. ๒๕๔๔ รางวัลพระเกี้ยวทองคำ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๑ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๔๔ อาจารย์ดีเด่นแห่งชาติ โดยที่ประชุมประธานสภาอาจารย์ มหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย (ปอมท.)
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านภาษาและวรรณกรรม จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก

นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ฉบับได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

ความเป็นมา

จากการทบทวนบทเรียนของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ได้ข้อสรุปว่า การพัฒนาประเทศไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยเท่าที่ควร ทำให้เกิดปัญหาและภาวะวิกฤตนานาประการ การพัฒนาคนหรือการศึกษาโดยรวมก็เป็นที่ไปตามแนวทางของตะวันตกเป็นสำคัญ ฉะนั้น เพื่อให้การพัฒนาคนต่อแต่นี้ไปได้รับการแก้ไขให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทย การนำเอาภูมิปัญญาที่สั่งสมไว้ในบ้านเมืองมาใช้เป็นพื้นฐานสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนหรือการปฏิรูปการศึกษา จึงมีความจำเป็นและสำคัญยิ่งจะต้องนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการขัดเกลาหลักของสังคมนั้น มิได้เอื้อให้ผู้เรียนส่วนใหญ่เรียนรู้เรื่องราวและภูมิปัญญาของสังคมไทยที่สั่งสมสืบทอดมาในอดีตเท่าที่ควร ยิ่งไปกว่านั้นการนำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการศึกษา ผู้รู้ก็มีจำนวนจำกัดและส่วนใหญ่ก็สูงอายุ มีแต่จะล่วงลับไป ความรู้ความชำนาญที่สั่งสมไว้ก็ดับสูญตามไปด้วย

อย่างไรก็ดีการนำเรื่องภูมิปัญญาไทยมาผสมผสานเข้าสู่ระบบการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีขึ้น จะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของภูมิปัญญาที่มีลักษณะเป็นพลวัต และจำเป็นต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนแต่ละยุคแต่ละสมัย ซึ่งการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าว มีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนดำเนินการอยู่บ้างแล้ว แต่นับว่ายังไม่เพียงพอ และยังมีได้ประสานเชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาที่เป็นไปตามธรรมชาติของสังคมทั้งในชนบทและในเมือง

การจัดทำนโยบายและแผนงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา จึงมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ภูมิปัญญาถูกนำเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเหมาะสมและมีเอกภาพเชิงนโยบายในการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อสร้างพลังขับเคลื่อนที่เกิดจากความรอบรู้จัดเจนของคนไทยหลายชั่วคนให้กับสังคมไทยในอนาคต

ขอบเขตและวิธีดำเนินงาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้จัดตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อศึกษาค้นคว้าเรื่องภูมิปัญญา เพื่อผลักดันให้เกิดการเรียนรู้อันพึงประสงค์โดยได้ดำเนินการดังนี้ :

๑. สสำรวจ ศึกษาค้นคว้างานวิจัยและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาในระดับพื้นที่การศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศ แล้ววิเคราะห์ สรุปสาระสำคัญไว้ประกอบการพิจารณา
๒. สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้ ผู้ชำนาญการ ตลอดจนประชุมสัมมนาระดมความคิด จากประดาผู้รู้
๓. จัดทำร่างนโยบายและแผนงานการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา สำหรับเสนอรัฐบาลใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการฟื้นฟูภูมิปัญญาเพื่อการจัดการศึกษา ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๒

นโยบาย

เพื่อให้ภูมิปัญญาเป็นฐานรากและเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนและการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จึงได้กำหนดไว้เป็นนโยบายดังนี้

๑. นำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาของชาติ โดยเลือกสรรสาระและกระบวนการเรียนรู้ เข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

๒. ยกย่องและเชิดชูเกียรติ “ครุภูมิปัญญา” และสนับสนุนให้มีบทบาทเสริมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ รวมทั้งให้แบบอย่างและชี้แนะ ด้านวิถีคิด วิธีการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตที่ได้ผ่านการทดสอบมามาก

๓. สนับสนุนการศึกษาวิจัยด้านภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาที่หลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๔. ประมวลคลังข้อมูลเกี่ยวกับสารัตถะ องค์กรและเครือข่ายภูมิปัญญา ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

ความหมายและขอบข่ายภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาไทย มีลักษณะเป็นองค์รวมและมีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่องงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญา มีความเด่นชัดในหลายด้าน เช่น

ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิต เพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพรอันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการด้านการสะสมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปแบบของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมโดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ

ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่างๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรม ภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ

ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่นการถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีต่างๆ เป็นต้น

ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่างๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

ครูภูมิปัญญา หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านหนึ่งด้านใด เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้รับการยกย่องให้เป็น “ครูภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

วิสัยทัศน์

ภูมิปัญญาไทยจะได้รับการฟื้นฟูและนำมาปรับใช้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยถือเป็นส่วนสำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการศึกษาสำหรับคนทั้งชาติ และเป็นไปเพื่อเน้นคุณค่าทางจิตพิสัยเพื่อนำไปสู่ดุลยภาพอย่างยั่งยืน จนเกิดเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาคนและสังคมตามแนวทางที่เหมาะสมแก่ประเทศไทย

แผนงานที่ ๑ การส่งเสริมกฎหมายไทยในการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อนำสาระและกระบวนการเรียนรู้เรื่องกฎหมายเข้าสู่การศึกษา ทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย
๒. เพื่อพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาด้านกฎหมายให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาทุกระดับ และทุกระบบ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เอกชน และภาครัฐ
๓. มีการนำนวัตกรรม สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ในการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศด้านกฎหมายเพื่อการศึกษา

เป้าหมาย

๑. มีการฟื้นฟูและพัฒนาสาระและกระบวนการการเรียนรู้กฎหมายทุกระดับการศึกษา โดยคำนึงถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมอันหลากหลายของท้องถิ่น
  ๒. มีสถาบัน หรือ องค์กรรับผิดชอบงานคลังข้อมูลกฎหมาย รวมถึงการศึกษาวิจัยและพัฒนากฎหมายอย่างเป็นองค์รวม
  ๓. มีเครือข่ายบุคคล สถานศึกษาและศูนย์การเรียนรู้หลายลักษณะ ร่วมพัฒนาการเรียนรู้เรื่องกฎหมาย
  ๔. มีระบบข้อมูลสารสนเทศกฎหมายไทยที่ทันสมัย และเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกระดับและทุกระบบ
- ### มาตรการ/วิธีการ
๑. รัฐต้องสนับสนุนให้โรงเรียนหรือชุมชนที่มีความพร้อม ประสานการจัดทำแผนและพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน
  ๒. ให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาบรรจุสาระและกระบวนการเรียนรู้เรื่องกฎหมาย ทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต วิถีวัฒนธรรม ศาสนา ตลอดจนวิธีการและองค์ความรู้ เรื่องนี้ให้เป็นส่วนสำคัญหนึ่งของการศึกษา
  ๓. สนับสนุนให้มีสถาบัน หรือองค์กร ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ รับผิดชอบงานคลังข้อมูลกฎหมาย ตลอดจนการศึกษาวิจัยและพัฒนาเรื่องกฎหมาย
  ๔. สนับสนุนให้มีการนำนวัตกรรม สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาคลังข้อมูลและกระบวนการเรียนรู้กฎหมาย
  ๕. สนับสนุน ประสานงาน เครือข่ายกฎหมายให้ร่วมรณรงค์สร้างจิตสำนึกที่เหมาะสมและร่วมจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย
  ๖. พัฒนาครูและกระบวนการถ่ายทอดกฎหมายอย่างต่อเนื่อง

แผนงานที่ ๒ การส่งเสริม การสำรวจ และการวิจัยเรื่องกฎหมายในการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสำรวจ รวบรวม วิเคราะห์และประมวลข้อมูลกฎหมายไทยทุกระดับ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

๒. เพื่อฟื้นฟู เลือกเฟ้น และพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยให้เป็นระบบ สามารถนำมาใช้ในการศึกษาอย่างคุ้มค่าและสมจริง

๓. เพื่อแสวงหาและเลือกสรรวิธีการวิจัยที่เหมาะสมในการศึกษาพัฒนาการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญา

๔. เพื่อพัฒนารูปแบบการนำเสนอหาและวิธีการถ่ายทอดการเรียนรู้ภูมิปัญญามาใช้ในระบบการศึกษา
เป้าหมาย

๑. มีระบบข้อมูลองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญา

๒. มีเครือข่ายการวิจัยทำหน้าที่ในการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญา

๓. มีเครือข่ายสถานศึกษาเพื่อทำวิจัยและนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาการเรียนรู้
มาตรการ/วิธีการ

๑. ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยวิจัยทุกภูมิภาคให้ทำการวิจัยและขยายผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาอย่างกว้างขวาง โดยทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัยสาระภูมิปัญญาในการดำรงชีวิต วิถีวัฒนธรรม ศาสนา ตลอดจนวิธีการนำมาใช้พัฒนาการศึกษา

๒. เสริมสร้างและประสานงาน ให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง นักวิจัย ผู้รู้ ชาวบ้าน นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาเพื่อการศึกษา

๓. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานเครือข่ายคลังข้อมูลภูมิปัญญาไทย เพื่อการนำมาใช้ประโยชน์และขยายผลสู่การพัฒนาการศึกษาในทุกระดับ ทุกระบบ

แผนงานที่ ๓ การยกย่องครุภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อยกย่องและเชิดชูเกียรติผู้ทรงภูมิปัญญา ให้มีบทบาทสำคัญในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษา ในฐานะ “ครุภูมิปัญญา” ที่ได้สร้างสรรค์ผลงานและพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง

๒. เพื่อให้ครุภูมิปัญญา สามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีศักดิ์ศรี

เป้าหมาย

๑. ยกย่องและเชิดชูเกียรติ “ครุภูมิปัญญา” ตลอดจนทำข้อกำหนดในเรื่องสวัสดิการที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ผลงานและพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง

๒. มีการจัดระบบการตอบแทนการปฏิบัติภารกิจของครุภูมิปัญญา โดยความร่วมมือของเครือข่ายภูมิปัญญาและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

มาตรการ/วิธีการ

๑. ประสานกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง สืบค้นและจัดทำฐานข้อมูล เกี่ยวกับผู้ทรงภูมิปัญญา เพื่อพิจารณาและยกย่องเชิดชูเกียรติเป็น “ครุภูมิปัญญา”

๒. ส่งเสริม สนับสนุนและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการยกย่องผู้ทรงภูมิปัญญาด้านต่างๆ เพื่อสร้างระบบการยกย่องเชิดชูเกียรติครุภูมิปัญญา ในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยกำหนดค่าตอบแทนในการปฏิบัติการกิจและกิจกรรมอื่นๆ อย่างเหมาะสม

๓. จัดทำทำเนียบครุภูมิปัญญาพร้อมคู่มือถ่ายทอดเพื่อการเผยแพร่

แผนงานที่ ๔ การบริหารและจัดการในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้มีกลไกในการบริหารและจัดการที่มีประสิทธิภาพในการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

๒. เพื่อให้ประชาชน เอกชน และภาครัฐร่วมเป็นเครือข่ายดำเนินงานส่งเสริม ภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา
เป้าหมาย

๑. เกิดพลังทางสังคมในการมีส่วนร่วมและสนับสนุนในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่ระบบการศึกษาตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

๒. มีเครือข่ายภูมิปัญญาในทุกระดับทุกภูมิภาคและท้องถิ่นเพื่อดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับ/ระบบต่างๆ

๓. มีกองทุนของประชาชนสนับสนุนการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การจัดการศึกษา

มาตรการ/วิธีการ

๑. สำรวจ รวบรวมและศึกษาภูมิปัญญาที่ปรากฏอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ทั้งในรูปของผู้ทรงภูมิปัญญาองค์กรชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อประโยชน์ในการบริหารและจัดการ

๒. จัดทำตัวชี้วัดภูมิปัญญาเพื่อประโยชน์ในการติดตามและประเมินผลแผนงาน

๓. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานเครือข่ายของประชาชน เอกชนและภาครัฐให้ร่วมการดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

๔. จัดตั้งกองทุนส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

๕. ให้มีคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนหนึ่งทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานและระดมทรัพยากรเพื่อดำเนินงานด้านภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา โดยมีสถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทยเป็นสำนักงานเลขานุการและประสานงาน

๖. ทบทวนกฎ ระเบียบต่างๆ ให้มีผลเอื้อต่อการสนับสนุนแผนงานต่างๆ ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

บรรณานุกรม

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย (เอกสารอัดสำเนา).
กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๓๕.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แนวคิดและประสบการณ์ผู้ทรงปัญญาไทย (เอกสารอัดสำเนา).
กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๓๕.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ข้อมูลเบื้องต้นครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ประจำปี ๒๕๔๒.
กรุงเทพมหานคร : ทีพีพรินท์ จำกัด, ๒๕๔๒.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :
พริกหวานกราฟฟิก จำกัด, ๒๕๔๒.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๔๐.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๔๐. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ศิลปินแห่งชาติ ๒๕๓๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, ๒๕๓๘.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการ
จัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๒
- มูลนิธิหมู่บ้าน, คนดีศรีสังคม ปี ๒๕๓๗ (เอกสารอัดสำเนา). กรุงเทพมหานคร. ๒๕๓๗.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. ผ้าทอพื้นเมืองในภาคใต้. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๓.

**ทำเนียบและที่อยู่
ครุฑมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒**

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒

ภาคเหนือ

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
พระครูมานัสทีพิตักย์
วัดโพธาราม ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ
จังหวัดพะเยา ๕๖๑๓๐
โทร. (๐๕๔) ๔๕๕-๐๕๑, (๐๑) ๕๖๑-๕๐๑๗
โทรสาร (๐๕๔) ๔๕๕-๐๕๑

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
เจ้าอธิการสมคิด จรณชมโม
วัดโป่งคำ ต.คูพงษ์ อ.สันติสุข
จังหวัดน่าน ๕๕๒๑๐
โทร. (๐๑) ๗๕๐-๑๔๘๔

ด้านแพทย์แผนไทย
นายณรงค์ มาก
๓๓๑/ ๕ หมู่ ๔ ซอยเทศบาลดำนริ ตำบลปากแคว
อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ๖๔๐๐๐
โทร. (๐๕๕) ๖๒๑-๓๓๘, (๐๕) ๗๐๓-๕๘๖๐

ด้านศิลปกรรม
นายถนอม หลวงฤทธิ์
๒๕ หมู่ ๓ ตำบลนาบึง กิ่งอำเภอภูเพียง
จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐
โทร. (๐๕๔) ๗๔๑-๘๑๔, (๐๕) ๒๖๒-๕๖๓๐

ด้านภาษาและวรรณกรรม
นายนันท์ นันท์ชัยศักดิ์
๑๘๑ หมู่ ๑ ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทร. โทรสาร (๐๕๓) ๕๓๐-๓๕๕
(๐๑) ๘๘๔-๗๐๖๑

ด้านภาษาและวรรณกรรม
นายนิยม สองสีโย
๒๑/๑ ตำบลโนนเวียง อำเภอเมือง
จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐
โทร. (๐๕๔) ๗๗๒-๑๕๒

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒

ภาคเหนือ

ด้านภาษาและวรรณกรรม

นายบุญคิด วัชรศาสตร์

๗๓/๑๘ ถนนช้างเผือก ซอย ๔๘ ตำบลศรีภูมิ

อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๑๗-๒๓๔, (๐๕๓) ๒๗๘-๕๗๗

ด้านแพทย์แผนไทย

นายบุญชู จันทรบุตร

๑๑๐ หมู่ ๒ ตำบลหางดง อำเภอหางดง

จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๓๐

โทร. (๐๕๓) ๔๔๑-๒๗๓

ด้านแพทย์แผนไทย

นายบุญเรือง การหมั่น

๑๓ หมู่ ๓ บ้านใหม่

ตำบลเมืองาย อำเภอเชียงดาว

จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๗๐

โทร. (๐๕๓) ๓๗๕-๔๐๕

โทรสาร ๐๕๓-๓๗๕-๔๐๕, (๐๕) ๘๕๒-๘๐๕๔

ด้านภาษาและวรรณกรรม

นายมณี พยอมยงค์

๒๕๔ หมู่ ๑ ถนนโชตนา ตำบลริมใต้

อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๘๐

โทร. (๐๕๓) ๒๕๗-๑๒๑, (๐๕๓) ๒๕๗-๕๑๗,

(๐๕๓) ๒๒๑-๑๕๕

โทรสาร (๐๕๓) ๘๕๒-๑๑๐

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

นางมารศรี วนาโชติ

๒๑๕ หมู่ ๑๒ ตำบลบ้านกาด อำเภอแม่สะเรียง

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๕๘๑๑๐

โทร. (๐๕๓) ๖๒๑-๑๘๓

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

นางมุกดา อินต๊ะสาร

๑๘๒ หมู่ ๕ ตำบลบ้านป็น อำเภอดอกคำใต้

จังหวัดพะเยา ๕๖๑๒๐

โทร. (๐๕๔) ๔๕๗-๐๕๕

โทรสาร (๐๕๔) ๔๕๗-๐๕๕

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒

ภาคเหนือ

ด้านภาษาและวรรณกรรม
นายอนุรต เพชรนิล
๑๘๕ หมู่ ๖ ซอย ๑ ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา
จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทร. (๐๕๔) ๒๘๑-๓๘๕

ด้านภาษาและวรรณกรรม
นายอุดม รุ่งเรืองศรี
๑๒๖ หมู่ ๒ ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๐๐๐
โทร. (๐๕๓) ๕๔๓-๒๖๕

ภาคใต้

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
นางกุศล นิลลออ
๑๑๕ หมู่ ๘ ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง
จังหวัดตรัง ๕๒๑๓๐
โทร. (๐๗๕) ๒๕๕-๕๕๓

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน
นายเกล้า แก้วเพชร
๑๓ หมู่ ๑ ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ
จังหวัดสงขลา ๙๐๑๓๐
โทร. (๐๑) ๔๗๘-๓๑๐๔, (๐๑) ๕๔๓-๕๖๑๕

ด้านแพทย์แผนไทย
นายเจือ บุญไชยสุริยา
๕๓ หมู่ ๖ ตำบลแม่ลาน อำเภอแม่ลาน
จังหวัดปัตตานี ๙๔๑๘๐
โทร. (๐๗๓) ๓๕๖-๐๑๓, (๐๑) ๗๔๘-๗๔๗๒

ด้านแพทย์แผนไทย
นายนิยม แก้วแสงเรือง
๖/๓ ถนนสุขยางค์ ๑ ตำบลสะเตง อำเภอเมือง
จังหวัดยะลา ๙๕๐๐๐
โทร. (๐๗๓) ๒๔๗-๑๒๕

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒

ภาคใต้

ด้านแพทย์แผนไทย

นายประกอบ อุบลขาว

๗๕ หมู่ ๒ ตำบลบ้านนา อำเภอจะนะ

จังหวัดสงขลา ๙๐๑๓๐

โทร. (๐๗๔) ๓๓๘-๒๘๐, (๐๑) ๗๕๘-๗๗๔๗

ด้านศิลปกรรม

นายพัฒน์ เกื้อสกุล

๒๐ หมู่ ๓ ตำบลเขาหัวควาย อำเภอพุนพิน

จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๘๔๑๓๐

โทร. (๐๗๗) ๒๕๔-๐๔๖, (๐๗๗) ๒๕๔-๒๕๔

ด้านเกษตรกรรม

นายहन หมดหลี

๑๓ หมู่ ๖ ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ

จังหวัดสงขลา ๙๐๑๘๐

โทร. (๐๕) ๘๗๕-๒๒๒๐

ด้านศิลปกรรม

นายหะมะ แบลือแบ

๑๒๘ หมู่ ๑ ตำบลบาโร๊ะ อำเภอยะหา

จังหวัดยะลา ๙๕๑๒๐

โทร. (๐๗๓) ๒๕๐-๐๕๕, (๐๑) ๕๕๕-๕๖๗๕

ด้านศิลปกรรม

นายอิม จันทรชุ่ม

๓๒๕ หมู่ ๖ ตำบลท่ามะเค็ด

อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง ๙๓๑๔๐

โทร. (๐๗๔) ๖๕๗-๑๖๐, (๐๕) ๐๓๕-๔๑๔๓

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี
นายเกรียงศักดิ์ กาญจนฤทธากรณ์
๑ หมู่ ๑ ถนนสุขาภิบาล ๔ ตำบลจักรราช
อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๒๓๐
โทร. (๐๔๔) ๓๕๕-๑๕๘, (๐๕) ๕๗๘-๔๖๔๖

ด้านเกษตรกรรม
นายคำป่วน สุรงษา
๖๗ หมู่ ๒ (สวนน้ำฝน) ตำบลหนองบัว
อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ๔๒๑๖๐
โทร. (๐๔๒) ๘๕๕-๐๖๒, (๐๔๒) ๘๕๕-๑๕๕,
(๐๑) ๗๖๕-๒๑๔๑

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
นางคำสอน สระทอง
๔๒ หมู่ ๔ บ้านโพธิ์ ตำบลโพธิ์
อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ๔๖๑๘๐
โทร. (๐๔๓) ๘๕๖-๑๖๕

ด้านภาษาและวรรณกรรม
นายจันดี หลักคำพัน
๔๐/๒๖ ถนนอดุลยเดช ตำบลหมากแข้ง
อำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี ๔๑๐๐๐
โทร. (๐๔๒) ๒๔๐-๓๒๖, (๐๕) ๕๓๗-๔๑๑๘

ด้านเกษตรกรรม
นายเชียง ไทยดี
๕๕ หมู่ ๒ บ้านอนันต์ ตำบลยาง
อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๑๑๐
โทร. (๐๔๔) ๕๖๐-๒๖๖

ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี
นางสาวดารารวรรณ เต็นอุดม
๒๕๖ ถนนมิตรภาพ ซอย ๑๕ ถ.มิตรภาพ
ต.ในเมือง อ.เมือง จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๐๐๐
โทร. (๐๔๔) ๒๑๑-๘๕๕, (๐๑) ๑๒๐-๒๕๕๔

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
นายทองคำ สายสะอาด
๘๔ หมู่ ๑ ตำบลสร้างถ่อน้อย อ.หัวตะพาน
จังหวัดอำนาจเจริญ ๓๗๒๔๐
โทร. (๐๔๕) ๔๕๐-๑๔๐

ด้านศิลปกรรม
นายทองใส ทับถนน
๑๖๓ หมู่ ๘ บ้านหนองกินเพล
ตำบลหนองกินเพล อำเภวารินชำราบ
จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๑๕๐

ด้านศิลปกรรม
นายธีระ โกมลศรี
๑๓ ซอย ๑๓ ถนนสุขาอุปถัมภ์
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐
โทร. (๐๔๕) ๓๑๑-๓๑๖

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
นายบัวเรียน วาปีสา
๑๔๔ หมู่ ๑๒ บ้านสันติสุข ตำบลนาเชือก
อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๗๐
โทร. (๐๔๓) ๗๗๕-๑๕๕, (๐๕) ๕๗๑-๓๑๑๐

ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี
นายบำเพ็ญ ฦ อุบล
๓๖๔ ถนนอุทัยรามฤทธิ์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ๓๕๐๐๐
โทร. (๐๔๕) ๗๑๑-๘๔๑

ด้านภาษาและวรรณกรรม
นายประมวล พิมพ์เสน
๗๘/๓ หมู่ ๖ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร. (๐๔๓) ๓๒๗-๔๓๘, (๐๑) ๖๖๕-๔๓๐๕

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้านแพทย์แผนไทย
นายแหว วงคำโสม
๒ หมู่ ๕ บ้านโคกผิง ตำบลสามตม
อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ๔๒๑๖๐
โทร. (๐๕) ๘๔๑-๕๑๒๓

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน
นายสมพงษ์ มาจันทร์
๘๒ หมู่ ๑๑ บ้านหนองเจริญ
ตำบลเวียงนาง อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๐๐๐
โทร. (๐๔๓) ๗๔๐-๒๐๖

ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี
นายสวิง บุญเจิม
๒๒๕-๒๓๑ (ร้านสมประสงค์) ถนนแจ้งสนิท
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐
โทร. (๐๔๕) ๓๑๑-๓๘๓, (๐๔๕) ๓๑๒-๕๖๒

ด้านศิลปกรรม
นายสำเร็จ คำโหมง
๕๕๑ ถนนรื่นรมย์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร. (๐๔๓) ๒๒๔-๐๕๓

ด้านศิลปกรรม
นายสุนทร พรรณรัตน์
ร้านสุนทรภรณ์ ๑๘/๒ ถนนสร้างหลวง
ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง
จังหวัดอุดรธานี ๔๑๐๐๐
โทร. (๐๔๒) ๒๔๑-๕๐๓

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
นางสุนา ศรีบุตรโคตร
๑๕๔ หมู่ ๑ บ้านหนองอ้อ ตำบลหนองอ้อ
อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ๔๑๒๒๐
โทร. (๐๔๒) ๒๕๘-๔๒๑, (๐๕) ๒๗๘-๓๕๔๕

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้านเกษตรกรรม

นายหิน จุฑาทิพย์ชาติกุล
๑๕๗ หมู่ ๕ บ้านอังกัญ ตำบลกั้งแอน
อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๑๕๐
โทร. (๐๔๔) ๕๕๑-๐๒๗, (๐๑) ๕๗๖-๑๐๗๓

ภาคกลางและภาคตะวันออก

ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี

พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ)
วัดสวนแก้ว เลขที่ ๕๕/๑ ตำบลบางเลน
อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๕๐
โทร. (๐๒) ๕๒๑-๖๒๖๒, (๐๒) ๕๕๕-๑๔๔๔
(๐๒) ๕๕๕-๑๒๒๒, (๐๑) ๘๕๐-๕๗๕๖

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

พระสุบิน ปณีโต
วัดไผ่ล้อม หมู่ ๑ ตำบลบางพระ(เทศบาล)
อำเภอเมือง จังหวัดตราด ๒๓๐๐๐
โทร. (๐๓๕) ๕๓๐-๕๑๐

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สมณะเสียงศีล ชาตวโร
ชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน ๒ หมู่ ๗ ตำบลอินทร์บุรี
อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๑๐
พุทธสถานปฐมอโศก อ.เมือง จ.นครปฐม
โทร. (๐๓๖) ๕๘๑-๕๒๒, (๐๑) ๘๓๕-๖๑๐๘

ด้านเกษตรกรรม

นายบุญช่วย วงษ์ษา
๓๑ หมู่ ๑๑ ตำบลหนองแก
อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ๑๘๑๒๐
โทร. (๐๓๖) ๓๒๑-๑๕๘, (๐๑) ๕๕๖-๖๑๕๗

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒

ภาคกลางและภาคตะวันออก

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นายยุทธชัย วิวิญญ์กุลธร

๑๐๕/๑ หมู่ ๘ ตำบลเขาถ้ำ

อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ๗๗๑๓๐

โทร. (๐๓๒) ๖๗๒-๒๒๕, (๐๑) ๓๐๓-๐๑๕๘

ด้านศิลปกรรม

นายวีระ มีเหมื่อน

๑๑๕ หมู่ ๕ ตำบลมงคลธรรมนิมิต

อำเภอสสามโก้ จังหวัดอ่างทอง ๑๔๑๖๐

โทร. (๐๓๕) ๖๕๗-๐๖๑

ด้านโภชนาการ

นางศรีสมร กงพันธุ์

๑๒๕/๕ ซอยรามอินทรา ๓๑ ถนนรามอินทรา

ตำบลอนุเสาวรีย์ อำเภอบางเขน

กรุงเทพ ๑ ๑๐๒๒๐

โทร. (๐๒) ๕๗๓-๐๕๖๑, (๐๑) ๘๗๐-๘๓๖๑

โทรสาร (๐๒) ๕๒๑-๑๘๖๓

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นายสมชาย สมนานตระกูล

๓๔/๓ หมู่ ๕ ถนนลำไทร แขวงโคกแฝด

เขตหนองจอก กทม. ๑๐๕๓๐

ที่ทำงาน มูลนิธิเพื่อคุณธรรม

โทร. (๐๒) ๕๔๓-๒๑๒๖, (๐๑) ๖๒๘-๓๖๐๕,

(๐๒) ๕๔๓-๓๘๕๖

โทรสาร (๐๒) ๕๑๖-๘๗๑๖

ด้านการเกษตรกรรม

นายสมทรง แสงตะวัน

๒๕/๒ หมู่ ๓ ตำบลบางพรม อำเภอบางคนที

จังหวัดสมุทรสงคราม ๗๕๑๒๐

โทร. (๐๓๔) ๗๖๑-๕๘๕, (๐๕) ๘๒๕-๗๑๐๐

ด้านการเกษตรกรรม

นายสมบัติ กาญจนา

๒๕ หมู่ ๖ ตำบลหนองหงษ์ อำเภอพานทอง

จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๖๐

โทร. (๐๑) ๔๓๕-๖๕๖๓

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒

ภาคกลางและภาคตะวันออก

ด้านการเกษตรกรรม

นางสมหมาย หนูแดง
๑๕ หมู่ ๘ บ้านพุน้ำทิพย์ ตำบลหนองแขม
อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ๑๕๑๒๐
โทร. (๐๕) ๘๐๑-๓๓๖๕

ด้านศิลปกรรม

นายสำเนียง ผดุงศิลป์
๕๓ หมู่ ๖ ตำบลจรเข้ร้อง
อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง ๑๔๑๕๐
โทร. (๐๓๕) ๖๕๕-๐๐๑

ด้านเกษตรกรรม

นายเสวก มาลาพงษ์
๑๐๕ หมู่ ๑ ตำบลคอนเจดีย์
อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ๓๑๑๔๐
โทร. (๐๓๔) ๖๕๒-๒๕๔

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

นายอุดม สมพร
๓๒/๒๓ ถนนแม่น้ำรำลึก ซอย ๕ ตำบลหน้าเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ๗๐๐๐๐
ที่ทำงาน วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี
โทร. (๐๓๒) ๓๒๓-๑๕๗, (๐๑) ๓๗๘-๓๓๖๐

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ดร. รุ่ง แก้วแดง
ดร. นงราม เศรษฐพานิช

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ผู้อำนวยการสำนักนโยบาย และแผนการศึกษา

บรรณาธิการ

นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล

ผู้เชี่ยวชาญประจำสำนักนโยบาย และแผนการศึกษา

ผู้เขียน/ผู้เรียบเรียง

นางสาวสุจารี จันทรสุษ
นางรัชณี พึ่งพาณิชย์กุล
นางสาวปิยะมาศ เม็ดไธสง

นักวิชาการศึกษา ๘ ว.
นักวิชาการศึกษา ๖ ว.
นักวิชาการศึกษา ๔

ผู้ประสานงานภาค

พระครูพิทักษ์นันทคุณ
นางสาวอรอนงค์ เนตรสุกัลักษณ์

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑
ศึกษานิเทศก์ ๘

นางสาววัลภา เล็กวัฒนานนท์
นางสาวกิตติพร ใจบุญ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
นักวิชาการศึกษา ๖ ว.
นักวิชาการวัฒนธรรม ๕
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ผู้ประสานงานการพิมพ์

นางฉิมกมล ดวงมาลัย

นักวิชาการศึกษา ๖ ว.

ผู้พิมพ์ต้นฉบับ/รูปเล่ม

นางสาวบุศรา บุญเกิด

ออกแบบปก

นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล
นายถวัลย์ มาศจรัส

ผู้เชี่ยวชาญประจำสำนักนโยบาย และแผนการศึกษา
นักวิชาการศึกษา ๘
หัวหน้ากลุ่มงานวัฒนธรรมกับการเรียนรู้

ดร.กัญญา หมายถึง บุคคลผู้ทรงกัญญาดีคนหนึ่ง
ด้านใด เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานกัญญาดีดังกล่าวมาอย่าง
ต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้รับการ
ยกย่องให้เป็น “ดร.กัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ต่างต่อกัญญา
ในการจัดการศึกษาทางการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ
การศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พุทธศักราช ๒๕๕๒